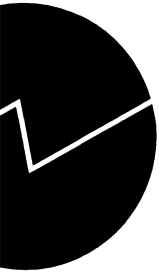

Ragni Hege Kitterød

Leid hjelp til husarbeid?
Bruk av privat rengjøringshjelp
1980-1995

Ragni Hege Kitterød

Leid hjelp til husarbeid?
Bruk av privat rengjøringshjelp
1980-1995

Standardtegn i tabeller	Symbols in tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 og unit employed	0,0
Foreløpige tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Rettet siden forrige utgave	Revised since the previous issue	r

ISBN 82-537-4399-8

ISSN 0806-2056

Emnegruppe

00.02 Levekår

Emneord

Husarbeid

Private tjenester

Rengjøring

Rengjøringshjelp

Rengjøringstjenester

Tidsbruk

Design: Enzo Finger Design

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Sammendrag

Ragni Hege Kitterød

Leid hjelp til husarbeid?

Bruk av privat rengjøringshjelp 1980-1995

Rapporter 97/6 • Statistisk sentralbyrå 1997

Denne rapporten belyser bruk av, og ønsker om, privat rengjøringshjelp. De siste åra har Norge, i likhet med en rekke andre land, hatt en debatt om kjøp av hjelp til hus- og vedlikeholdsarbeid i private hjem. Debatten har bakgrunn i den paradoksale situasjon at mange sliter med tidspress og dobbeltarbeid, mens andre er arbeidsledige. Samtidig har det vært et ønske om å få det svarte arbeidet man antar eksisterer på området, inn i ordnede former.

I Norge vet vi forholdsvis lite om bruk av, og ønsker om, tjenester rettet mot private hjem. Undersøkelser av tidsbruk viser at tiden til husarbeid, også rengjøring, er kraftig redusert de siste tiåra, men sier ikke noe om hvorvidt denne nedgangen er fulgt av en økning i bruken av private tjenester i husholdningen. Undersøkelser fra flere tidspunkt inneholder imidlertid opplysninger om hjelp i huset, men slike spørsmål er tidligere ikke systematisk analysert. I denne rapporten diskuteres omfang og endringer i bruk av betalt rengjøringshjelp i perioden 1980-1995 med utgangspunkt i utvalgsundersøkelser gjennomført av Statistisk sentralbyrå. Sentrale spørsmål er hvorvidt privat hjelp til rengjøring er blitt vanligere enn før, hvem som har slik hjelp, om vi har fått nye grupper av «hushjelpsbrukere» de siste åra og hvem dette eventuelt er. Holdninger til, og ønsker om, slike tjenester blir også diskutert. Her har vi bare opplysninger fra midten av 1990-tallet og kan altså ikke belyse utvikling over tid.

Privat rengjøringshjelp er forholdsvis lite utbredt i Norge. Bare om lag 1 av 20 kvinner i yrkesaktiv alder hadde slik hjelp på midten av 1990-tallet. Dette var omtrent samme andel som i 1980. Blant gifte/samboende mødre med hjemmeboende barn var det imidlertid en viss økning i perioden. I 1980 hadde 3 prosent av mødrene slik hjelp. På midten av 1990-tallet var andelen 6-7 prosent. Blant gifte/samboende kvinner uten barn var det ingen økning i bruken av private rengjøringstjenester i perioden.

For mødres vedkommende kan rengjøringshjelp karakteriseres som et høystatusfenomen i den forstand at de med høy utdanning og god økonomi oftere enn andre har slike tjenester. Økningen i bruk av private rengjøringstjenester i forhold til 1980 henger dels sammen med at flere mødre enn før har høy utdanning og solid fotfeste i yrkeslivet. Men også enkelte blant dem med mindre utdanning og inntekt kjøper hjelp til rengjøringen. Bruk av slike tjenester er altså ikke bare et spørsmål om god økonomi, men også om prioriteringer av tid og penger.

Også blant gifte/samboende kvinner uten barn er bruk av rengjøringshjelp knyttet til inntekts- og utdanningsnivå. I tillegg har nedsatt evne til å gjøre rent selv stor betydning her.

Selv om få har privat rengjøringshjelp, kan hele 30 prosent av befolkningen i yrkesaktiv alder tenke seg å kjøpe slike tjenester. Andelen er høyere blant kvinner enn blant menn. De priser folk er villige til å betale, ligger imidlertid nærmere det «svarte» enn det «hvite» markedet. Det er først og fremst økonomiske grunner som gjør at folk ikke realiserer sine ønsker om rengjøringshjelp. For mødres vedkommende bunner ønsker om privat rengjøringshjelp mer i faktiske behov for hjelp enn i de ressurser man har til rådighet for å kjøpe slike tjenester. Arbeidstidens lengde, husholdningsstørrelsen og hvorvidt man mottar uførepensjon eller ikke har betydning for ønskene om slik hjelp, mens verken husholdningsinntekten eller utdanningsnivået har klar betydning.

Privat rengjøringshjelp er noe mer utbredt blant eldre enn blant folk i yrkesaktiv alder, men forskjellen er liten. Blant eldre er det imidlertid ofte glidende overganger mellom rene markedstjenester på den ene side, og betalte slekts- og vennetjenester på den annen. Eldre kjøper oftere hjelp fra slektninger enn hva yngre gjør. Det er særlig eldre med nedsatt førlighet som har privat hjelp. Ønsker om privat rengjøringshjelp er mindre utbredt blant eldre enn i befolkningen ellers.

Resultater fra prosjektet er tidligere presentert i artikkelen «Hjelp til rengjøring?» i Statistisk sentralbyrås tidsskrift *Samfunnsspeilet* (Kitterød 1996b), og i innlegget *Bruk av rengjøringshjelp - nye klasseskiller mellom norske kvinner?*, presentert på en konferanse om nordisk kvinne- og kjønnsforskning høsten 1996 (Kitterød 1996c).

Emneord: Husarbeid, private tjenester, rengjøring, rengjøringshjelp, rengjøringstjenester, tidsbruk.

Prosjektstøtte: Kommunal- og arbeidsdepartementet og Administrasjonsdepartementet.

Innhold

Tabellregister	6
1. Innledning	9
2. Hvorfor har det interesse å analysere bruk av privat rengjøringshjelp?	11
3. Datagrunnlag	15
4. Bruk av rengjøringshjelp blant kvinner i yrkesaktiv alder 1980-1995	19
5. Bruk av rengjøringshjelp blant mødre. Variasjon og endring	23
6. Bruk av rengjøringshjelp blant gifte kvinner uten hjemmeboende barn. Variasjon og endring	31
7. Ønsker om rengjøringshjelp blant folk i yrkesaktiv alder	37
8. Hva brukes den frigjorte tiden til?	43
9. Privat rengjøringshjelp blant eldre	45
10. Oppsummering og diskusjon	51
Referanser	57
De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter	59

Tabellregister

2. Hvorfor har det interesse å analysere bruk av privat rengjøringshjelp?

1. Andel kvinner som på grunn av tidsmangel ikke rekker å gjøre alt de ønsker på hverdager, og oversikt over hvilke gjøremål de gjerne skulle bruke mer tid til. Tall for alle i yrkesaktiv alder (16-66 år), for gifte/samboende med barn 0-19 år, og for gifte/samboende uten hjemmeboende barn. 1995. Prosent 14
2. Andel menn som på grunn av tidsmangel ikke rekker å gjøre alt de ønsker på hverdager, og oversikt over hvilke gjøremål de gjerne skulle bruke mer tid til. Tall for alle i yrkesaktiv alder (16-66 år), for gifte/samboende med barn 0-19 år, og for gifte/samboende uten hjemmeboende barn. 1995. Prosent 14

4. Bruk av rengjøringshjelp blant kvinner i yrkesaktiv alder 1980-1995

3. Andel med privat rengjøringshjelp blant ulike grupper av kvinner. 1980, 1990, 1994 og 1995. Prosent 21
4. Andel med privat rengjøringshjelp blant ulike grupper av gifte/samboende mødre med hjemmeboende barn 0-19 år. 1980, 1990, 1994 og 1995. Prosent 21
5. Andel med privat rengjøringshjelp blant ulike grupper av gifte/samboende mødre med hjemmeboende barn 0-19 år. Tall for dem med normal bevegelse/dem som ikke mottar uførepensjon. 1980, 1990, 1994 og 1995. Prosent 21
6. Andel med privat rengjøringshjelp blant ulike grupper av gifte/samboende kvinner 16-66 år, uten hjemmeboende barn. 1980, 1990, 1994 og 1995. Prosent 22
7. Andel med privat rengjøringshjelp blant ulike grupper av gifte/samboende kvinner 16-66 år, uten hjemmeboende barn. Tall for dem med normal bevegelse/dem som ikke mottar uførepensjon. 1980, 1990, 1994 og 1995. Prosent 22

5. Bruk av rengjøringshjelp blant mødre. Variasjon og endring

8. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende mødre som har rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. 1980 27
9. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende mødre som har rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. Tall for dem som klarer rengjøringen uten hjelp. 1980 28
10. Andel med ulike former for privat rengjøringshjelp blant gifte/samboende mødre med barn 0-19 år. 1990. Prosent 28
11. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende mødre som har enten betalt eller gratis hjelp til rengjøring fra privatperson, og ulike kjennemerker. 1990 28
12. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende mødre som har betalt hjelp til rengjøring fra privatperson, og ulike kjennemerker. 1990 29
13. Andel gifte/samboende mødre med barn 0-19 år som hadde ulike typer hjelp i huset. 1994. Prosent 29
14. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende mødre som har praktikant/rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. 1994 29
15. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende mødre som har privat rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. 1995 30

6. Bruk av rengjøringshjelp blant gifte kvinner uten hjemmeboende barn. Variasjon og endring

16. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte kvinner uten barn som har rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. 1980 34
17. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte kvinner uten barn som har rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. Tall for dem som kan klare rengjøringen uten hjelp. 1980 34
18. Andel med ulike former for privat rengjøringshjelp blant gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn. 1990. Prosent 34
19. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende kvinner uten barn som har betalt eller gratis hjelp til rengjøring fra privatperson, og ulike kjennemerker. 1990 35
20. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende kvinner uten barn som har betalt hjelp til rengjøring fra privatperson, og ulike kjennemerker. Tall for dem med god førlighet. 1990 35
21. Andel gifte/samboende kvinner uten barn som hadde ulike typer hjelp i huset. 1994. Prosent 35
22. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende kvinner uten barn som har rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. 1994 36

7. Ønsker om rengjøringshjelp blant folk i yrkesaktiv alder

23. Andel kvinner og menn i ulike grupper som i sin nåværende situasjon kunne tenke seg å ha privat, leid rengjøringshjelp. 1995. Prosent	40
24. Gifte/samboende kvinner og menn med og uten barn, etter hvor mye tid de vanligvis bruker til husarbeid pr. uke. 1995. Prosent	40
25. Andel som i sin nåværende situasjon kunne tenke seg å ha privat, leid rengjøringshjelp blant ulike grupper av gifte/samboende mødre med barn 0-19 år. Tall for alle, og for dem som ikke mottar uførepensjon. 1995. Prosent	40
26. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen som i sin nåværende situasjon kunne tenke seg å ha rengjøringshjelp blant gifte/samboende mødre med barn 0-19 år, og ulike kjennemerker. 1995	40
27. Kvinner og menn som kunne tenke seg å ha rengjøringshjelp, etter viktigste grunn til at de ikke har slik hjelp. Tall for gifte/samboende med barn 0-19 år, og for gifte/samboende 16-66 år, uten barn. 1995. Prosent	41
28. Kvinner og menn som ikke kunne tenke seg å ha rengjøringshjelp, etter viktigste grunn til at de ikke ønsker slik hjelp. Tall for gifte/samboende med barn 0-19 år, og for gifte/samboende 16-66 år, uten barn. 1995. Prosent	41
29. Pris man er villig til å betale pr. time for privat, leid rengjøringshjelp. Gjennomsnitt for ulike grupper av kvinner og menn som kunne tenke seg å ha slik hjelp. 1995. Kroner	41

8. Hva brukes den frigjorte tiden til?

30. Tid brukt til ulike aktiviteter blant kvinner med og uten hjelp til rengjøring eller annet husarbeid. Tall for gifte/samboende med barn 0-19 år, og for gifte/samboende 16-66 år, uten barn. Gjennomsnitt alle dager. 1990. Timer og minutter	44
31. Tid bruk til husarbeid pr. uke blant kvinner med og uten rengjøringshjelp. Tall for gifte/samboende med barn 0-19 år, og for gifte/samboende 16-66 år, uten barn. 1994. Prosent	44

9. Privat rengjøringshjelp blant eldre

32. Andel med privat rengjøringshjelp blant kvinner og menn 67-79 år. Tall for gifte og enslige. 1980, 1990, 1994 og 1995. Prosent	47
33. Andel med ulike former for privat rengjøringshjelp blant kvinner og menn 67-79 år. Tall for gifte og enslige. 1990. Prosent	48
34. Andel av eldre 67 år og over uten offentlige omsorgstjenester, som har mottatt privat, leid hjelp til nødvendige oppgaver i løpet av de siste fire ukene. Tall for ulike grupper. 1995. Prosent	48
35. Andel med vaskehjelp/rengjøringsbyrå blant kvinner og menn 67-79 år. Tall for gifte og enslige med ulikt utdanningsnivå. 1994. Prosent	48
36. Andel som i sin nåværende situasjon kunne tenke seg å ha privat, leid rengjøringshjelp blant kvinner og menn 67-79 år. Tall for gifte og enslige. 1995. Prosent	49
37. Eldre som ikke kunne tenke seg å ha privat, leid rengjøringshjelp, etter viktigste grunn til at de ikke ønsker slik hjelp. Tall for kvinner og menn 67-79 år. 1995. Prosent	49

1. Innledning

Opplysninger om bruk av privat rengjøringshjelp har interesse av flere grunner. De siste åra har vi i Norge, i likhet med en rekke andre land, hatt en debatt om muligheter for kjøp av hjelp til hus- og vedlikeholdsarbeid i private hjem. I 1994 henviste lederen i tidsskriftet *Sosialøkonomen* til den svenske debatten om kjøp av husholdningstjenester og etterlyste en norsk debatt om mulige virkemidler for å stimulere omsetningen av husholdnings- og vedlikeholdstjenester rettet mot private hjem. Det må, ble det hevdet, foreligge en alvorlig markedssvikt når gruppene av arbeidsledige og overarbeidede ikke kobles sammen slik at flere får arbeid i tilknytning til private hjem. Etter den tid har det vært atskillig diskusjon rundt temaet. Det er diskutert hvorvidt offentlige virkemidler bør tas i bruk for å stimulere omsetningen av tjenester rettet mot private hjem, virkninger av ulike tiltak og om det er noe marked for denne type tjenester (se f.eks. Holtmark 1994, Cappelen mfl. 1995, Selvaag 1995, Ruud 1996). Hjelp til en rekke oppgaver er diskutert, men foruten barnepass, er rengjøring den tjenesten som står mest sentralt. Ved inngangen til 1996 ble det innført nye regler som tar sikte på å gjøre det enklere og billigere å engasjere privatpersoner for arbeid i hjemmet.¹ Med dette ønsket man å oppnå en viss sysselsettingseffekt, gjøre hverdagen lettere for husholdninger med stort tidspress og få bukt med noe av det svarte arbeidet som antas å eksistere på området.

Det er også diskutert hvorvidt private husholdstjenester vil øke de sosiale skillelinjene i befolkningen (Isaksen 1995). Enkelte frykter at økt bruk av tjenester i private hjem innebærer en utvikling i retning av et «herskaps-tjener-samfunn» og skaper sosiale skillelinjer både mellom dem som har råd til å kjøpe slike tjenester, og dem som ikke har råd til dette, og mellom dem som kjøper og dem som selger slike tjenester. Andre hevder

derimot at kjøp av hjelp må sees som et spørsmål om prioriteringer og at ansatte i bedrifter som tilbyr tjenester rettet mot private hjem ikke må forveksles med tidligere tiders hushjelpere.

Hittil har vi imidlertid hatt lite systematisk kunnskap om omfang og endringer i bruken av private husholdstjenester i Norge de siste tiåra. Heller ikke ønsker om slike tjenester er kartlagt tidligere. I denne rapporten diskuteres *bruk av*, og *ønsker om*, privat rengjøringshjelp i Norge. Sentrale spørsmål er hvor omfattende dette er i dag, hvem som kjøper slike tjenester, om det har vært endringer de siste tiåra og hva disse endringene eventuelt består i. Særlig vil en mulig utvikling i retning av økende skiller mellom kvinner fra ulike sosiale lag bli diskutert. Vi har ikke opplysninger om hvem tjenestene kjøpes fra. Det er derfor forskjeller mellom dem som har, og dem som ikke har, rengjøringshjelp som står i fokus, ikke skillelinjer mellom dem som kjøper og dem som selger slike tjenester. Vi har ikke opplysninger om hvorvidt tjenestene kjøpes på det «svarte» eller «hvite» marked, hvem som utfører dem eller hvor mye som betales. Slike spørsmål vil derfor ikke bli belyst her. Mulige virkemidler og virkninger av ulike tiltak for å stimulere omsetningen av tjenester er heller ikke tema i dette prosjektet.

En analyse av omfang og endringer i bruk av privat rengjøringshjelp har interesse også fordi den kan si hvorvidt den markerte reduksjon som har funnet sted de siste tiåra i den tiden folk faktisk bruker til husarbeid, er kompensert med kjøp av privat hjelp. De siste tiåra har det ulønnede arbeidet i norske husholdninger gjennomgått store endringer både når det gjelder innhold og omfang. Mye arbeid som tidligere ble utført i private husholdninger er overført til markedsproduksjon eller offentlig tjenesteproduksjon. Undersøkelser av tidsbruk

¹ De nye reglene, som gjelder fra 1. januar 1996, gjør det enklere og billigere å engasjere privatpersoner for arbeid i hjemmet eller på fritidseiendommen (Skattedirektoratet 1996). På visse betingelser slipper man å betale arbeidsgiveravgift når samlet lønn ikke overstiger 30 000 kroner for en husstand. Det er også innført en forenklet blankett som gjelder både skattetrekk og lønns- og trekkoppgave. Denne ordningen kommer i tillegg til ordningen med fritak for arbeidsgiveravgift for barnepass som innebærer at betaling for barnepass er fritatt arbeidsgiveravgift uten hensyn til størrelsen på lønnsutbetalingene.

viser at kvinner i alle aldersgrupper bruker atskillig mindre tid til husholdsarbeid enn tidligere, samtidig som menn og hjemmeboende barn ikke har økt sin innsats i nevneverdig grad (Statistisk sentralbyrå 1975, 1983, 1992). Det er først og fremst tiden til rutinemessig husarbeid som er skåret ned. Mens norske kvinner ved inngangen til 1970-åra brukte vel 30 timer i gjennomsnitt pr. uke til husarbeid, brukte kvinner i 1990 bare vel 14 timer pr. uke. Reduksjonen gjelder, med noe ulik styrke, for de fleste oppgaver, også rengjøring og rydding. Endringene antas gjerne å ha sammenheng med teknologiske nyvinninger, økt effektivitet, endret standard og mer kjøp av ferdigvarer (Grønmo og Ling-som 1983, Kitterød og Lømo 1996). På dette området har vi imidlertid lite systematisk kunnskap.

Når det gjelder *faktisk bruk av hjelp*, vises bare tall for kvinner. Når det gjelder *ønsker og holdninger*, vises også tall for menn. Det er i første rekke situasjonen blant folk i yrkesaktiv alder som belyses, men vi gir også en kort omtale av bruken av privat rengjøringshjelp blant eldre. Mens eldre først og fremst har rengjøringshjelp fordi helsa svikter, er det trolig i større grad tidsmessige prioriteringer som får folk i yrkesaktiv alder til å benytte slik hjelp. Situasjonen blant gifte/samboende mødre med hjemmeboende barn under 20 år, og blant gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn, diskuteres spesielt.

Foruten denne innledningen inneholder rapporten 9 kapitler. Tabellene er samlet bak i hvert av kapitlene. I kapittel 2 diskuteres nærmere hvorfor det har interesse å studere bruk av, og ønsker om, privat rengjøringshjelp. Her refereres deler av debatten om omsetning av private husholdstjenester i enkelte andre land. Dessuten diskuteres hvorvidt det er rimelig å anta at reduksjonen i husarbeidstiden blant norske kvinner er kompensert med mer kjøp av rengjørings tjenester, og hvorvidt slike tjenester skaper nye sosiale skillelinjer mellom kvinner. Kapittel 3 redegjør for de data som benyttes. I kapittel 4 vises hovedtrekk i omfang og endringer i bruken av rengjøringshjelp blant kvinner i yrkesaktiv alder. I kapittel 5 analyseres situasjonen nærmere for gifte/samboende mødre med hjemmeboende barn, mens situasjonen for gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn belyses nærmere i kapittel 6. I kapittel 7 belyses ønsker om rengjøringshjelp blant kvinner og menn i yrkesaktiv alder, mens det i kapittel 8 diskuteres hvordan bruk av rengjøringshjelp virker inn på aktivitetsmønsteret for øvrig. Kapittel 9 gir et kort riss av bruk av, og ønsker om, privat rengjøringshjelp blant eldre. I kapittel 10 oppsummeres hovedfunn i rapporten.²

² Levekårsgruppa i Statistisk sentralbyrå har bidratt med verdifulle kommentarer under arbeidet med prosjektet.

2. Hvorfor har det interesse å analysere bruk av privat rengjøringshjelp?

Debatt om private hjemmetjenester i flere land

Utviklingstrekk på flere samfunnsområder gjør at det har interesse å studere bruk av, og ønsker om, privat rengjøringshjelp. Til tross for at organiseringen av husarbeidet i all hovedsak betraktes som et privat anliggende her i landet, oppstod det altså for få år siden en debatt om kjøp av private hjemmetjenester. Debatten hadde sin bakgrunn i den paradoksale situasjon at mange husholdninger slet med tidspress og dobbeltarbeid, mens mange var arbeidsledige. Ved å øke omsetningen av tjenester rettet mot private hjem håpet man å kunne skape nye jobber og lette hverdagen for husholdninger med stort tidspress, samtidig som man ønsket å regulere det svarte arbeidet som allerede foregikk på området. Det har vært en del utredningsarbeid rundt temaet, men bortsett fra en ordning som skal gjøre det enklere å engasjere privatpersoner til arbeid i hjemmet og på fritidseiendommen (se note 1, kapittel 1), er det ikke kommet offentlige initiativ for å fremme omsetningen av denne type tjenester i Norge.

Også i Sverige og Danmark har det vært atskillig debatt og utredningsarbeid om kjøp av private hjemmetjenester de siste åra. I disse landene fikk mødre for alvor innpass på arbeidsmarkedet på 1960- og 1970-tallet, og dette var noe tidligere enn i Norge. Dermed kom tidspressproblematikken i toinntektsfamilier tidligere på dagsordenen. Både i Sverige og Danmark ser mange et betydelig marked for tjenester rettet mot hjemmet. Dette gjelder både hus- og hagearbeid, vedlikehold og oppussing og til dels omsorgsarbeid. Enkelte svenske forskere hevder at landets sysselsettingsproblemer ikke er et spørsmål om mangel på arbeid, men om hvordan samfunnet fordeler arbeidet mellom ulike individer (Pålsson og Norrman 1994). De mener det helt klart finnes et marked for «hemarbete» i Sverige og foreslår at husholdet betraktes som et foretak og kjøp av hjemmetjenester som fradragsberettigede produksjonskostnader. Dette vil, hevder de, gi en bedre utnyttelse av samfunnets ressurser, økt sysselsetting, større likestilling, mindre svart arbeid og muligheter for å redusere offentlig sektor. Forslaget ble lansert første gang i 1993. Det avstedkom atskillig diskusjon og ble imøtegått både på ideologisk og økonomisk grunnlag. Pålsson og Norrman

ser det slik at diskusjonen om «hemarbete» dreier seg om avgjørende spørsmål som hvordan man best kan utnytte samfunnets samlede arbeidskraftsressurser, hvorvidt man erkjenner at husholdet er en produksjonsenhet som frambringer velferd og viktige varer, og om forholdet mellom hushold, marked og offentlig sektor. Derfor vil, hevder de, kjøp av hjemmetjenester bli debattert i mange år framover.

Også i Danmark mener man det finnes et marked for kjøp av tjenester i private hjem og at denne sektoren rommer et betydelig sysselsettingspotensiale. Ifølge Pedersen (1995) kan hver femte danske husholdning tenke seg å betale andre for å utføre noe av det daglige arbeidet hjemme. Interessen for slik «forbrugsservice» er størst når det gjelder rengjøring, maling og tapetsering. Dette er tidkrevende aktiviteter som folk ikke har sterke ønsker om å utføre selv. Derimot er det få som ønsker å overlate innkjøp, matlaging og hagearbeid til andre. Det er først og fremst de som har lang arbeidstid og allerede bruker lite tid til husarbeid, som etterspør tjenester i husholdningen. De priser folk er villige til å betale, ligger imidlertid nærmere det svarte enn det hvite marked. På kort sikt er det altså travle foreldre med høy inntekt som sees som en mulig kjøpergruppe. På lengre sikt tenker man seg også andre kjøpere, f.eks. enslige som prioriterer arbeid og fritid høyt, og eldre som ønsker privat hjelp som supplement til offentlige tjenester. Det understrekes imidlertid at man ikke vet hvilke betingelser som må oppfylles for at nye grupper skal kjøpe husholdstjenester. Man vet heller ikke hvorfor de som kunne tenke seg å overlate husarbeid til andre, likevel ikke kjøper slike tjenester.

Også i andre EU-land har diskusjonen om utviklingen av tjenester rettet mot private hjem skutt fart de siste åra. I enkelte land er det også iverksatt tiltak fra myndighetenes side for å fremme omsetningen av slike tjenester (Lebrun 1995). Diskusjonen har først og fremst sin bakgrunn i de høye ledighetstallene og ønsker om å skape nye jobber, men også i et økende behov for å lette tilpasningen mellom familie- og yrkesliv for det stadig stigende antallet toinntektshusholdninger. Det antas at det er stor etterspørsel etter slike tjenester, men at de fleste finner det for dyrt å kjøpe dem til full pris. Derfor

diskuteres ulike former for subsidiering, enten av kjøper eller av selger, bl.a. gjennom såkalte «service vouchers». En rekke ordninger er foreslått, men også her er det ulike syn på de tiltak som settes i verk, og på ønskeligheten av slike ordninger i det hele tatt (Decoux 1995).

Både i USA og Storbritannia så man på 1980-tallet en sterk økning i bruken av tjenester rettet mot private hjem (Hochschild 1989, Gregson og Lowe 1994). Foruten barnepass, er rengjøringshjelp den oppgaven flest kjøper hjelp til. Mødres yrkesdeltakelse har økt markert i perioden både ved at flere har yrkesarbeid, og ved at de yrkesaktive har lengre arbeidstid. Men ulikt hva som har vært tilfelle i skandinaviske land, er denne utviklingen i liten grad blitt fulgt av offentlig tilrettelegging for å kombinere familie- og yrkesliv. Samtidig har det vært lite tilrettelegging fra arbeidsplassens side for arbeidstakere med omsorgsansvar hjemme. Dessuten er arbeidstiden i mange bedrifter og yrker lengre enn hva som er tilfellet i skandinaviske land. Private ordninger i forhold til barnepass og andre husholdstjenester har derfor presset seg fram. Hochschild (1995) peker på framveksten av såkalte «tidsindustrier» i USA, firma som tilbyr tjenester som innebærer tidsbesparelser i hjemmearbeidet. Oppblomstringen av private hjemmetjenester i Storbritannia og USA er altså ikke resultat av noen bevisst politikk fra myndighetens side for å bekjempe arbeidsledighet eller svart arbeid eller for å lette hverdagen for toinntektsfamilier, men har vokst fram bl.a. som en følge av at stadig flere familier har to inntekter, men lite tid til hjemmearbeid. Dessuten har høye ledighets-tall gjort at mange søker denne type jobber.

Det ser ut til å være en utbredt oppfatning at vi også i Norge har hatt en økning i bruken av privat rengjøringshjelp de siste åra, særlig blant heltidsarbeidende mødre. Her har vi imidlertid lite systematisk kunnskap. Vi vet heller ikke noe om folks holdninger og ønsker på området.

Mindre husarbeid, mer kjøp av tjenester?

Opplysninger om bruk av rengjøringshjelp har interesse også fordi de kan si noe om hvorvidt den markerte reduksjonen som har funnet sted i folks tid til husarbeid, er kompensert med kjøp av privat hjelp. Det ulønnede arbeidet i norske husholdninger er dramatisk endret de siste tiåra. Heltidshusmoren fra 1950- og 1960-tallet er nesten borte. Fra å være fulltidsbeskjeftigelse i store perioder av livet for kvinner flest, utføres hus- og omsorgsarbeid i dag for det meste ved siden av heltids eller deltids yrkesarbeid utenfor hjemmet. Heltids hjemmearbeid er mer blitt en midlertidig tilpasning og representerer et avbrekk fra, og ikke et alternativ til, et yrkesaktivt liv. Tiden som brukes til ulønnet arbeid hjemme er skåret kraftig ned blant kvinner uten at det har vært noen nevneverdig økning i menns innsats eller i innsatsen fra hjemmeboende tenåringer (Statistisk sentralbyrå 1975, 1983, 1992). Det er først og fremst det rutinemessige husarbeidet som er redusert, mens tiden til aktiv omsorg for barn faktisk har økt. Nedskjæringen av

husarbeidet har, med noe ulik styrke, funnet sted i alle aldersgrupper og gjelder for de fleste typer husarbeid, også rengjøring.

Til tross for denne reduksjonen i tiden til husarbeid, påpeker Ellingsæter (1995) at når norsk kvinneforskning har interessert seg for endringer i det ulønnede arbeidet, er det først og fremst omsorgsarbeidet som har stått i fokus. Ansvars- og arbeidsdelingen mellom offentlig og privat sfære når det gjelder omsorg for barn og andre hjelpetrengende har vært et sentralt tema i kvinneforskningen (Leira 1992), mens organiseringen av det rutinemessige husarbeidet har fått lite oppmerksomhet. Også da dagliglivets organisering vokste fram som forskningsfelt på begynnelsen av 1980-tallet, var det særlig utformingen av det ulønnede omsorgsarbeidet som stod i fokus (Wadel mfl. 1983). Når man i familie- og likestillingspolitikken har diskutert overføringsordninger og tjenestetilbud for familier, er det også først og fremst engasjement i forhold til barneomsorg som har vært tema (Berg mfl. 1990, NOU 1996:13). Foruten økt ansvar i omsorgen for barn og hjelpetrengende, har den offentlige innsatsen for å lette dagliglivet i toinntektsfamilier bestått i å arbeide for utvidede og mer fleksible åpningstider i forretninger og andre servicetilbud, mer fleksible arbeidstider og bedre muligheter for deltid og permisjoner for foreldre (NOU 1984:13, NOU 1987: A, Berg mfl. 1990). Bortsett fra oppfordringer om likere arbeidsdeling mellom foreldre og større deltakelse fra fedres side, er utforming og organisering av husarbeidet betraktet som et privat anliggende.

Reduksjonen i husarbeidstiden antas gjerne å ha sammenheng med teknologiske nyvinninger, økt effektivitet, endrede holdninger til hva som er akseptabel standard i hjemmet og mer kjøp av ferdigvarer (Grønmo og Lingsom 1983, Kitterød og Lømo 1996). Trolig spiller forskjellige faktorer inn i forhold til ulike oppgaver. Multi-gens kan endringen også ha sammenheng med økt bruk av leid hjelp i huset, men dette har i liten grad vært analysert tidligere. Rengjøring lar seg i mindre grad enn mange andre typer husarbeid rasjonalisere ved hjelp av teknologi. Det er også klare grenser for hvor mye denne type arbeid kan presses sammen ved økt effektivitet. Vi vet dessuten at boligstørrelsen har økt betraktelig de siste tiåra, særlig blant barnefamiliene (Ås 1996), slik at folk faktisk har fått mer å holde rent. Dette skulle tilsi at behovet for rengjøring har økt. En dansk undersøkelse viser dessuten at rengjøring, ved siden av maling og tapetsering, er den arbeidsoppgaven hjemme som flest kan tenke seg å overlate til andre (Pedersen 1995). Ulikt en del andre typer husarbeid er dette tidkrevende arbeid som folk ikke har sterke ønsker om å utføre selv.

Nye tidsmessige prioriteringer - mer bruk av rengjøringshjelp?

Norske kvinner bruker fremdeles noe mindre tid i yrkeslivet enn svenske og danske, men også her går utviklingen klart i retning av høyere kvinnelig yrkesaktivitet, mer heltid, og lengre deltid (Statistisk sentralbyrå

1995). Dette har medført økt oppmerksomhet om tidsknapphet også her (se f.eks. Berg mfl. 1990), samtidig som vi periodevis har hatt, etter norske forhold, høye ledighetstall. Dette er noe av bakgrunnen for de siste års diskusjon om bruk av hjelp i husholdningen. Men ettersom vi i Norge har hatt bedre offentlig tilrettelegging for å lette kombinasjonen av familie- og yrkesliv, bl.a. i form av barnehageutbygging, lengre permisjoner i forbindelse med svangerskap og fødsel samt muligheter for deltidsarbeid, har behovet for å kjøpe private husholdstjenester foreløpig trolig vært mindre påtrengende enn i Storbritannia og USA.

Det er imidlertid ikke bare økningen i kvinners yrkesdeltakelse som kan tenkes å ha betydning for folks prioriteringer i forhold til bruk av rengjøringshjelp. I Storbritannia sees noe av økningen i kjøp av rengjøringsstjenester i lys av en sterkere vektlegging enn tidligere på egen fritid og på tid sammen med barn blant yrkesaktive middelklasseforeldre (Gregson og Lowe 1994). Rengjøringsstjenester benyttes altså ikke bare for å skaffe rom for yrkesarbeid, men også for egen fritid og samvær med barna. Blant norske foreldre har vi de siste tiåra sett en klar omdisponering av tiden brukt til ulønnet arbeid. Mens det vanlige husarbeidet er skåret kraftig ned, brukes mer tid til aktiv oppmerksomhet om barna (Kitterød og Opdahl 1992). Muligens innebærer denne omprioriteringen at flere enn før velger å kjøpe seg fri fra deler av det rutinemessige husarbeidet. Mye tyder dessuten på at husarbeidet har mistet mye av sin symbolverdi og i mindre grad enn før er grunnlag for kvinners identitet (Lingsom 1985a, Haavind 1994). Det utgjør også en mindre sentral del av morsrollen enn tidligere (Kitterød og Lømo 1996). Også dette kan tenkes å peke i retning av at flere prioriterer rengjøringsstjenester.

Mange menn og kvinner opplever i dag at tiden ikke strekker til for alt man gjerne vil gjøre. Men få ønsker å bruke mer tid til husarbeid. Det er først og fremst fritidsaktiviteter og samvær med barn, annen familie eller venner man gjerne skulle ha mer tid til (tabellene 1 og 2). Hele 6 av 10 kvinner i yrkesaktiv alder synes de har det så travelt at de ikke rekker alt de ønsker å gjøre på hverdagene. Blant mødre er andelen enda høyere. På spørsmål om hva de gjerne ville bruke mer tid til, nevner ytterst få vanlig husarbeid. Mødre ønsker først og fremst å bruke mer tid til samvær med barn, samvær med annen familie eller venner, og til fritidsaktiviteter. Mønsteret er i all hovedsak det samme blant fedre. Dette kan tenkes å få enkelte til å kjøpe seg fri fra deler av husarbeidet for å få mer rom for ønskede aktiviteter.

Leid rengjøringshjelp - nye klasseforskjeller mellom kvinner?

Analysen av bruk av rengjøringshjelp har interesse også fordi slike tjenester kan tenkes å skape nye skillelinjer mellom kvinner fra ulike sosiale lag, både mellom dem som gjør bruk av slike tjenester på den ene side og dem som ikke gjør bruk av dem på den annen, og mellom

dem som kjøper og dem som selger slike tjenester. Som nevnt innledningsvis, har slike bekymringer vært framme i den norske debatten. Mens noen frykter at økt bruk av privat rengjøringshjelp vil innebære en gjeninnføring av tjererstanden, hevder andre at kjøp av slike tjenester er et spørsmål om prioriteringer både når det gjelder tid og penger, og at dagens vaskehjelpere har helt andre arbeidsvilkår enn tidligere tiders hushjelpere (Isaksen 1995).

Også i andre land advares det mot at bruk av private husholdningstjenester kan skape nye klasseskiller blant kvinner. I Sverige fikk man, som nevnt, for få år siden den såkalte «pikede-batten» i kjølvannet av et forslag om å gjøre det lettere å omsette tjenester rettet mot private hjem (Pålsson og Norrman 1994). Mange anså det som moralsk forkastelig at utenforstående skulle ordne opp etter andre mennesker i deres eget hjem. I EU møtes forslag om utviklingen av ulike ordninger som tar sikte på å fremme etterspørsel etter private husholdstjenester, med stor skepsis av kvinnebevegelsen bl.a. fordi man frykter at bare visse grupper av kvinner vil nyte godt av ordningene (Lebrun 1995, Decoux 1995). I Storbritannia, hvor man så en sterk økning i både tilbud og etterspørsel av privat rengjøringshjelp og barnetilsyn på 1980-tallet, har flere vært redde for en utvikling hvor husarbeidet organiseres slik at kvinner får motstridende interesser. Man har spurt om det er ønskelig at likestilling i yrkeslivet for noen grupper av kvinner innebærer at de må kjøpe hjelp til hus- og omsorgsarbeid fra kvinner i lavere sosiale lag, mens andre ikke har råd til å kjøpe slike tjenester (Gregson og Lowe 1994). Mens kvinner fra alle sosiale lag i etterkrigstiden var i samme båt og hadde felles interesser i den forstand at alle utførte ulønnet husarbeid i eget hjem, ser man nå en klar tendens til at kvinner får ulike interesser i forhold til organiseringen av hus- og omsorgsarbeidet. Også i USA er mange skeptiske til den oppblomstring av private husholdstjenester man har sett de siste åra fordi den splitter kvinners interesser og gir noen mulighet til å kjøpe seg fri fra deler av det ulønnede arbeidet, mens andre må selge sin arbeidskraft ved å ta dårlig betalte jobber i private hjem, samtidig som de må utføre samme type arbeid uten hjelp i egen husholdning (Hochschild 1989, Romero 1992).

Har vi i Norge hatt en utvikling hvor bruk av privat rengjøringshjelp skaper større sosiale skillelinjer mellom kvinner? De første tiåra etter 2. verdenskrig er beskrevet som husmorens glansperiode i Norge (Skrede 1984). Arbeider- og middelklassens husmødre var da i samme situasjon i den forstand at hus- og omsorgsarbeid var hovedbeskjeftigelsen for kvinner i alle sosiale lag. Kvinner fra arbeiderklassen hadde fått råd til å være hjemme på heltid, mens kvinner i middelklassen ikke lenger hadde råd til å ha hushjelpere (Haavind 1994, Knudsen og Wærness 1996). Mye tyder imidlertid på at kvinners forhold til familie, yrkesarbeid og fritid i dag preges av større variasjon og kompleksitet enn tidligere (Ellingsæter 1995). Dette skaper nye skillelinjer blant kvinner når

det gjelder prioriteringer og tilpasninger mellom ulønnet og lønnet arbeid og mellom ulike former for ulønnet arbeid. Finner vi skillelinjer også i forhold til bruk av, og ønsker om, rengjøringshjelp, hvor går i tilfelle de viktigste forskjellene, og har det vært endringer på dette området de siste tiåra? Mens arbeid tilknyttet hjem og familie lenge utgjorde et viktig grunnlag for kvinners

identitet, knytter mange nå i større grad sin identitet til yrkesarbeidet. Samtidig har det rutinemessige husarbeidet mistet mye av sin symbolverdi for mange kvinner (Lingsom 1985a, Haavind 1994, Kitterød og Lømo 1996). Gir dette seg utslag i at noen grupper av kvinner oftere enn andre, velger eller ønsker å kjøpe seg fri fra deler av husarbeidet?

Tabell 1. Andel kvinner som på grunn av tidsmangel ikke rekker å gjøre alt de ønsker på hverdager, og oversikt over hvilke gjøremål de gjerne skulle bruke mer tid til. Tall for alle i yrkesaktiv alder (16-66 år), for gifte/samboende med barn 0-19 år, og for gifte/samboende uten hjemmeboende barn. 1995. Prosent

	Alle 16-66 år ¹	Gifte/samb. med barn 0-19 år	Gifte/samb. uten hjemme- boende barn
Rekker ikke å gjøre alt man ønsker på grunn av tidsmangel			
Ofte.....	25	32	17
Noen ganger.....	36	38	34
Aktivitet man helst ville bruke mer tid til			
Husarbeid.....	5	5	5
Samvær med/omsorg for barn.....	11	20	1
Samvær med øvrig familie og venner.....	15	15	14
Utdanning/jobb.....	2	2	2
Fritidsaktiviteter.....	17	17	18
Fjernsyn.....	0	-	-
Annet.....	11	10	9
Antall observasjoner.....	584	260	182

¹ Unge enslige bosatt i foreldres husholdning er holdt utenfor

Kilde: SSBs omnibusundersøkelse mars 1995

Tabell 2. Andel menn som på grunn av tidsmangel ikke rekker å gjøre alt de ønsker på hverdager, og oversikt over hvilke gjøremål de gjerne skulle bruke mer tid til. Tall for alle i yrkesaktiv alder (16-66 år), for gifte/samboende med barn 0-19 år, og for gifte/samboende uten hjemmeboende barn. 1995. Prosent

	Alle 16-66 år ¹	Gifte/samb. med barn 0-19 år	Gifte/samb. uten hjemme- boende barn
Rekker ikke å gjøre alt man ønsker på grunn av tidsmangel			
Ofte.....	31	40	22
Noen ganger.....	34	35	33
Aktivitet man helst ville bruke mer tid til			
Husarbeid.....	2	2	1
Samvær med/omsorg for barn.....	10	18	2
Samvær med øvrig familie og venner.....	18	22	15
Utdanning/jobb.....	2	2	2
Fritidsaktiviteter.....	21	21	22
Fjernsyn.....	0	-	1
Annet.....	10	8	12
Antall observasjoner.....	575	278	169

¹ Unge enslige bosatt i foreldres husholdning er holdt utenfor

Kilde: SSBs omnibusundersøkelse mars 1995

3. Datagrunnlag

Analysene i denne rapporten er basert på flere datakilder. Det er ikke gjennomført noen separat undersøkelse for å fange opp bruk av, og holdninger til, privat rengjøringshjelp. Men spørsmål om bruk av rengjøringshjelp inngår i flere av Statistisk sentralbyrås undersøkelser uten at disse tidligere er analysert i sammenheng. Det er data fra en del av disse undersøkelsene som benyttes i foreliggende rapport. Ingen av disse undersøkelsene er spesielt lagt opp med henblikk på det som er denne rapportens tema, men ble utformet for å belyse andre problemstillinger. Spørsmålene om rengjøringshjelp har derfor noe ulik utforming. I denne rapporten foretas altså sekundæranalyser av data samlet inn for andre formål. I første rekke benyttes opplysninger fra levekårsundersøkelsen 1980, tidsnyttingsundersøkelsen 1990, Statistisk sentralbyrås omnibusundersøkelser¹ mars, juni og september 1994 og en omnibusundersøkelse fra september 1995. I tillegg gis visse opplysninger fra tidsnyttingsundersøkelsen 1971-72 og levekårsundersøkelsen 1973. Når det gjelder bruk av privat rengjøringshjelp blant eldre, benyttes dessuten opplysninger fra en utvalgsundersøkelse om funksjonsnivå og hjelpebehov blant eldre som ikke mottar offentlige omsorgstjenester, heretter kalt utvalgsundersøkelse i Gerix-prosjekt. I kapittel 2 refereres enkelte tall som belyser opplevelse av tidspress og tidsbruksønsker, hentet fra Statistisk sentralbyrås omnibusundersøkelse mars 1995. I kapittel 8 vises tidsbruk blant personer med og uten privat rengjøringshjelp basert på dagbokopplysninger fra Statistisk sentralbyrås tidsnyttingsundersøkelse 1990.

Det er ikke uten videre klart hva som skal regnes som privat rengjøringshjelp. Det kan være glidende overganger mellom vennetjenester som utføres mot en viss økonomisk godtgjørelse på den ene side, og rene markedstjenester på den annen. Dessuten kan det tenkes at

enkelte oppfatter rengjøring utført mot ukepenger av husholdningens tenåringer som kjøp av rengjøringshjelp, mens andre ikke regner med dette. Videre er det mulig at folk vurderer egenandeler betalt for offentlige hjemmetjenester ulikt. Dette er neppe noe stort problem så lenge vi bare ser på hjelp blant folk i yrkesaktiv alder, men kan ha betydning for måten eldre svarer på.

Det bildet vi får av omfang og endringer i bruk av privat rengjøringshjelp kan altså tenkes å avhenge noe av hvordan spørsmålene stilles. Spørsmålene i de undersøkelser som benyttes her, skiller seg fra hverandre både når det gjelder hvorvidt det er spesifisert om hjelpen skal være betalt eller ikke, at offentlige hjelpeordninger skal holdes utenfor, og at man bare skal regne med hjelp til rengjøring og ikke også til andre typer husarbeid. I og med at undersøkelsene har ulike formål, varierer det også hvilken sammenheng spørsmålene er stilt i. Spørsmålene fanger likevel i grove trekk opp det samme fenomenet og kan dermed brukes til å belyse utvikling over tid i bruk av rengjøringshjelp blant kvinner i yrkesaktiv alder. For eldres vedkommende vil nok ulikheter i spørsmålsformulering være mer avgjørende. Dette diskuteres nærmere i kapittel 9. I det følgende gis en oversikt over spørsmålsformuleringer, utvalgsstørrelse og frafall i de undersøkelser som benyttes.

Innledningsintervjuet til tidsnyttingsundersøkelsen 1971-72

Spørsmålsformulering:

Får De eller Deres ektefelle regelmessig hjelp til husarbeidet av personer som ikke tilhører husholdningen?

Utvalgsstørrelse og svarprosent:

Nettoutvalget bestod av 3 040 personer 16-74 år. Dette utgjorde 58 prosent av bruttoutvalget.

¹ Dette er individbaserte, landsrepresentative utvalgsundersøkelser av personer 16-79 år som gjennomføres fire ganger i året. De består av en fast kjerne med bakgrunnsspørsmål samt spørsmål om ulike tema betalt av ulike oppdragsgivere. Hver undersøkelse dekker flere tema. Spørsmålene om rengjøringshjelp stilt i mars, juni og september 1994 ble utformet og betalt av Statistisk sentralbyrå. Spørsmålene om bruk av, og ønsker om, rengjøringshjelp stilt i undersøkelsen i september 1995 ble betalt av arbeidsavdelingen i Kommunal- og arbeidsdepartementet som en del av analyseprosjektet om bruk av rengjøringshjelp. Spørsmål om opplevelse av tidspress og om ønsket tidsbruk i undersøkelsen fra mars 1995 er betalt av Statistisk sentralbyrå.

Levekårsundersøkelsen 1973**Spørsmålsformulering:**

Har De regelmessig lønnet hjelp til husarbeidet i Deres husholdning? (Stilt bare til gifte)

Utvalgsstørrelse og svarprosent:

Nettoutvalget bestod av 2 966 personer 17 år og over. Dette utgjorde 77 prosent av bruttoutvalget.

Levekårsundersøkelsen 1980**Spørsmålsformulering:**

Har Deres husholdning i 1979 regelmessig hatt leid privat hjelp til vask og rengjøring av boligen?

Utvalgsstørrelse og svarprosent:

Nettoutvalget bestod av 3 885 personer 16-79 år. Dette utgjorde 76 prosent av bruttoutvalget.

Innledningsintervjuet til tidsnyttingsundersøkelsen 1990**Spørsmålsformulering:**

- Har du/dere regelmessig hjelp fra personer utenfor husholdningen til vask og rengjøring av boligen eller til annet husarbeid? Regn med både offentlige hjelpeordninger og hjelp du/dere betaler selv.
- Vi vil gjerne vite hva slags hjelpeordninger du/dere har og hvor mange timer hjelp du/dere mottar pr. måned.
Mottar du/dere hjelp fra
 - a. offentlig ansatt hjemmehjelp med betaling av egenandel?
 - b. offentlig ansatt hjelp uten betaling av egenandel?
 - c. Mottar du/dere betalt hjelp fra en privatperson?
 - d. Mottar du/dere gratis hjelp fra en privatperson?

Utvalgsstørrelse og svarprosent:

Nettoutvalget bestod av 3 318 personer 16-79 år. Dette utgjorde 68 prosent av bruttoutvalget.

Dagbokopplysninger fra tidsnyttingsundersøkelsen 1990

Opplysninger om befolkningens aktivitetsmønster ble samlet inn ved at et representativt utvalg av personer i alderen 16-79 år noterte sine gjøremål i dagbøker over en todagersperiode. Føringsdagene i utvalget ble spredt over et helt år slik at man fikk et gjennomsnittsbilde av folks tidsbruk over året. Tidsbruk til alle aktiviteter over hele døgnet ble kartlagt. Deltakerne noterte sine gjøremål med egne ord. I ettertid ble hver aktivitet tilordnet en kode i henhold til en kodeliste med vel 100 ulike koder. Det er dager, ikke enkeltpersoner, som er analysenhet i undersøkelsen. Tidsbruken beskrives gjerne ved gjennomsnittstall pr. person pr. dag. Opplegg og gjennomføring av undersøkelsen er nærmere beskrevet i Statistisk sentralbyrå (1992).

Utvalgsstørrelse og svarprosent

En del av utvalget besvarte innledningsintervjuet i undersøkelsen, men fylte ikke ut dagbøkene. Frafallet i dagbokdelen var derfor noe høyere enn i innledningsintervjuet. Nettoutvalget i dagbokdelen bestod av 3 097 personer 16-79 år. Dette utgjorde 64 prosent av bruttoutvalget. Enkelte av deltakerne førte bare dagbok én av føringsdagene. Antall dagbokdager i nettoutvalget var 6 174.

Omnibusundersøkelser mars, mai/juni og september 1994

Her ble det stilt likelydende spørsmål om hjelp i huset i tre undersøkelser. For å få størst mulig utvalg, er disse slått sammen.

Spørsmålsformulering

- Har husholdningen for tiden noen form for hjelp i huset? Regn med både vaskehjelp, rengjøringsbyrå, praktikant og annen form for hjelp.
- Hva slags hjelp var dette? (Her kunne flere alternativ markeres)
Dagmamma, au pair, praktikant e.l.?
Vaskehjelp/rengjøringsbyrå etc.
Annen form for hjelp

Utvalgsstørrelse og svarprosent:

Både utvalgsstørrelse og svarprosent varierer noe mellom undersøkelsene. For alle tre sett under ett var nettoutvalget på 4 862 personer 16-79 år. Dette utgjorde 75 prosent av bruttoutvalget.

Omnibusundersøkelse mars 1995**Spørsmålsformulering**

- Pleier du å ha så mye å gjøre på hverdagene at du har vanskelig for å rekke alt som trengs å gjøres? Vil du si at dette skjer ofte, noen ganger, sjelden eller aldri?
- Er det noe du gjerne skulle gjøre på vanlige hverdager, og som du ikke har mulighet for å gjøre på grunn av tidsmangel? Vil du si ofte, noen ganger, sjelden eller aldri?
- Til dem som svarte «ofte» eller «noen ganger» på foregående spørsmål:
Hvis du hadde bedre tid på hverdagene, hva ville du da først og fremst bruke mer tid til?
Spørsmålet ble stilt åpent, og svarene plassert i en av følgende kategorier:
Husarbeid, samvær med barn/omsorg for barn, samvær med familie og venner, utdanning, jobb, hagearbeid, fritidsaktiviteter, fjernsyn, annet.

Utvalgsstørrelse og svarprosent:

Nettoutvalget bestod av 1 474 personer 16-79 år. Dette utgjorde 74 prosent av bruttoutvalget.

Omnibusundersøkelse september 1995**Spørsmålsformulering:**

- Har husholdningen for tiden noen form for betalt, privat hjelp til rengjøring av boligen? Kommunal hjemmehjelp regnes ikke med.
- Kunne du i din nåværende situasjon tenke deg å ha privat rengjøringshjelp? (Stilt til dem som ikke har hjelp)
- Hva er viktigste grunn til at du ikke skaffer slik hjelp? (Stilt til dem som kunne tenke seg hjelp)
- Hvor mye kunne du tenke deg å betale pr. time for slik hjelp?
- Hva er viktigste grunn til at du ikke kunne tenke deg å ha slik hjelp? (Stilt til dem som ikke kunne tenke seg hjelp)

sjektet er presentert i Kitterød (1995) og Kitterød (1996a). Her finnes også en nærmere omtale av opplegg og gjennomføring av undersøkelsen.

Utvalgsstørrelse og svarprosent:

Nettoutvalget bestod av 1 052 personer 16-79 år. Dette utgjorde 71 prosent av bruttoutvalget.

Utvalgsundersøkelse i Gerix-prosjekt 1995**Spørsmålsformulering**

- Har husholdningen i løpet av de siste 4 uker hatt noen form for privat, betalt hjelp til nødvendige oppgaver som rengjøring, innkjøp, matlaging, personlig stell og annet husarbeid? Regn med betalt hjelp både fra slektninger, naboer, frivillige organisasjoner og andre private.
- Omtrent hvor mange timer pr. uke har du/dere hatt slik hjelp? Angi et gjennomsnitt for de siste 4 uker.

Utvalgsstørrelse og svarprosent:

Nettoutvalget bestod av 862 personer 67 år og over som ikke mottok kommunale pleie- og omsorgstjenester. Dette utgjorde 62 prosent av bruttoutvalget.

Formålet med dette prosjektet var å kartlegge funksjonsnivå og hjelpebehov blant eldre som ikke mottar hjelp fra den kommunale pleie- og omsorgstjenesten, og sammenligne dette med funksjonsnivå og hjelpebehov blant eldre som mottar slike tjenester. Prosjektet inngikk som ett av sju underprosjekter i et forsknings- og utviklingsprogram med sikte på å evaluere et styringssystem kalt Gerix, ment for å innhente og utnytte informasjon om brukere av pleie- og omsorgstjenesten i kommunene. Opplysninger om funksjonsnivå og hjelpebehov blant eldre uten kommunale omsorgstjenester ble innhentet gjennom en egen utvalgsundersøkelse i denne delen av eldrebefolkningen 67 år og over. Her ble det altså også stilt spørsmål om privat hjelp fra kilder utenfor husholdningen. Tilsvarende opplysninger finnes ikke for eldre med kommunale omsorgstjenester. Resultater fra pro-

4. Bruk av rengjøringshjelp blant kvinner i yrkesaktiv alder 1980-1995

I dette kapitlet vises hovedtrekk i omfang og utvikling i bruk av rengjøringshjelp blant kvinner i yrkesaktiv alder. Situasjonen blant gifte/samboende mødre med hjemmeboende barn under 20 år og blant gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn¹ diskuteres spesielt. I kapitlene 5 og 6 analyseres disse gruppene nærmere. Framstillingen i dette kapitlet er basert på følgende mål:

For 1980: Spørsmålet fra levekårsundersøkelsen om regelmessig leid, privat hjelp til vask og rengjøring av boligen.

For 1990: Opplysninger fra tidsnyttingsundersøkelsen om man regelmessig mottar betalt hjelp fra en privatperson utenfor husholdningen til vask og rengjøring av boligen eller til annet husarbeid.

For 1994: Spørsmål fra tre omnibusundersøkelser om husholdningen for tiden har noen form for hjelp i huset. De som svarer bekreftende på dette, og oppgir at dette dreier seg om vaskehjelp/rengjøringsbyrå eller dagmamma/au pair/praktikant, regnes her for å ha rengjøringshjelp. Når vi har antatt at de som oppgir å ha hjelp fra dagmamma/au pair/praktikant, faktisk har rengjøringshjelp, er dette fordi det ser ut til at folk har oppfattet alternativene dagmamma m.m., vaskehjelp m.m. og annen form for hjelp, som gjensidig utelukkende. Svært få oppgav nemlig at de både hadde praktikant og rengjøringshjelp, og det er lite sannsynlig at ingen av praktikantene også hjelper til med rengjøringen. Andre undersøkelser viser dessuten at langt flere har praktikant eller dagmamma enn de 4 prosentene som framkom i omnibusundersøkelsene.² Trolig ble spørsmålet oppfattet slik at det bare gjaldt dagmammaer/praktikanter som også gjør rent.

For 1995: Spørsmålet fra omnibusundersøkelsen i september om man for tiden har noen form for betalt, privat hjelp til rengjøring av boligen.

Bare 1 av 20 kvinner i yrkesaktiv alder har privat rengjøringshjelp

Foreløpig er privat rengjøringshjelp forholdsvis lite utbredt i Norge. Bare 1 av 20 kvinner i yrkesaktiv alder hadde slik hjelp på midten av 1990-tallet (tabell 3). For denne gruppen sett under ett ser det heller ikke ut til å ha vært noen økning de siste tiåra. Også i 1980 var det 5 prosent som hadde slik hjelp. Ifølge levekårsundersøkelsen 1973 hadde 4 prosent av gifte kvinner 17-66 år regelmessig lønnet hjelp til husarbeidet, mens det ifølge tidsnyttingsundersøkelsen 1971-72 var 6 prosent av kvinnene i samme alder som mottok regelmessig hjelp til husarbeid fra personer utenfor husholdningen.

Selv om norske kvinner er rekruttert til yrkeslivet i stor målestokk de siste tiåra, og selv om de har fått atskillig større boliger samtidig som husarbeidstiden er skåret kraftig ned, har det altså ikke vært noen økning i bruken av rengjøringshjelp blant kvinner i yrkesaktiv alder sett under ett. Det er vanskelig å si om dette innebærer at rengjøringsarbeidet utføres mer effektivt enn tidligere, eller om kravet til hva som er tilfredsstillende hygienisk standard er redusert. Det har ofte vært påpekt at husarbeidet er svært fleksibelt og har en tendens til å fylle den tiden som er til disposisjon. Dette har vært en av forklaringene på at yrkesaktive kvinner bruker mindre tid til husarbeid enn ikke yrkesaktive (Melhus og Borchgrevink 1984, Berg 1988). Man har antatt at yrkesarbeidende kvinner, på grunn av mange konkurrerende gjøremål, intensiverer husarbeidet i større grad enn ikke yrkesaktive. Dessuten antas at yrkesarbeidet for de yrkesaktive representerer en alternativ kilde til

¹ Avgrensingen av disse gruppene er basert på inndelingen av kjennemerket familiefase slik det benyttes i flere av SSBs utvalgsundersøkelser. Her grupperes de intervjuede etter alder, samlivsstatus og hvorvidt de har barn i husholdningen eller ikke. Det skilles mellom personer i parforhold og enslige. Gruppen av personer i parforhold omfatter både gifte og samboende. Gruppen av enslig omfatter ugifte og før-gifte som ikke er samboende. Betegnelsen enslig refererer altså til om man lever i parforhold eller ikke, ikke til om man bor alene eller sammen med andre i husholdningen. Gruppene med barn omfatter personer som bor sammen med barn, (medregnet stebarn og adoptivbarn) i alderen 0-19 år (Statistisk sentralbyrå 1996).

² Ifølge Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse 1995 har 12 prosent av alle husholdninger med barn 0-6 år dagmamma, mens 14 prosent har betalt eller ubetalt barnetilsyn fra slektninger (NOU 1996:13).

identitet slik at det blir mindre viktig å bruke mye tid hjemme. Men det har også vært vanlig å anta at nedskjæringer i tiden til husarbeid har sammenheng med endrede standarder i hjemmet (Grønmo og Lingsom 1983, Kitterød og Lømo 1996). Dette skulle i tilfelle innebære at renholdet er dårligere i dag enn tidligere i mange norske hjem, ikke at samme mengde renhold utføres på kortere tid. En annen mulighet er selvsagt at behovet for renhold er mindre i dag enn tidligere fordi folk er mindre hjemme. Dermed kan man oppnå samme standard med lavere innsats. Undersøkelser av tidsbruk viser nemlig at voksne i alle aldre tilbringer mindre tid hjemme enn tidligere (Haraldsen og Kitterød 1992). I tillegg tilbringer stadig flere barn store deler av dagen i barnehager eller andre tilsynsordninger.

Ettersom det finnes få studier av sammenhengen mellom kvalitet og tid til husarbeidet (Berg 1988), vet vi ikke sikkert hvilke prosesser som har gjort seg gjeldende her. Men det er rimelig å anta at flere forhold spiller inn. Trolig har det både vært en viss endring i synet på hva som er akseptabel standard på renholdet hjemme, en utvikling i retning av at rengjøringsarbeidet utføres mer effektivt samt en utvikling som innebærer at samme standard kan nås med mindre arbeid fordi mye er lettere å holde rent enn tidligere.

Økning i bruk av rengjøringshjelp blant mødre

Selv om det ikke har vært noen økning i bruken av privat rengjøringshjelp for alle kvinner 16-66 år under ett, kan det se ut til å ha vært visse endringer for enkelte grupper. Blant gifte/samboende mødre med hjemmeboende barn under 20 år er bruk av rengjøringshjelp noe mer utbredt i dag enn ved inngangen til 1980-åra. I 1994 og 1995 oppgav henholdsvis 7 og 6 prosent at de hadde hjelp til rengjøringen. I 1980 var andelen 3 prosent (tabell 3). Økningen er statistisk signifikant på 0,05-nivå. Selv om det fremdeles bare er en liten gruppe mødre som kjøper seg fri fra denne type husarbeid, ser det altså ut til å ha vært en fordobling i forhold til 1980. Dermed kan det se ut til at noe av nedgangen i husarbeidstiden er kompensert med kjøp av hjemmetjenester i denne gruppen, men dette gjelder altså bare for et lite fåtall av mødrene.

Ikke overraskende er det først og fremst mødre med høy utdanning og lang arbeidstid som kjøper rengjøringstjenester. Både i 1980, 1990, 1994 og 1995 tyder bivariate analyser på at mødre med lang arbeidstid har rengjø-

ringshjelp oftere enn andre mødre, og at mødre med høy utdanning har slik hjelp oftere enn mødre med utdanning på lavere nivåer (tabell 4). Prosentforskjellene varierer noe fra år til år, men hovedmønsteret er det samme. Selv om det har vært en viss økning i andelen med rengjøringshjelp blant mødre på ulike utdanningsnivåer og med ulik yrkestilknytning, skyldes økningen blant mødre sett under ett like mye at relativt flere enn tidligere har høy utdanning og lang arbeidstid. Eksempelvis var det i 1980 bare om lag en av fem mødre som hadde yrkesaktivt arbeid minst 30 timer pr. uke. Midt på 1990-tallet gjaldt dette nesten halvparten. Mens bare 15 prosent av mødrene i 1980 hadde utdanning på universitets-/høgskolenivå, gjaldt dette på midten av 1990-tallet nærmere en av tre.

Det som imidlertid ser ut til å være nytt på midten av 1990-tallet, er at vi finner en klar bivariat sammenheng mellom typen bostedsstrøk og bruken av rengjøringshjelp i den forstand at mødre i store byer (minst 100 000 innbyggere) oftere har rengjøringstjenester enn mødre i spredtbygde strøk og mindre byer. Det har altså vært en økning i andelen med rengjøringshjelp i storbyene, mens nivået har vært forholdsvis stabilt i øvrige bostedsstrøk. Det er rimelig å se denne endringen i sammenheng med at velutdannede mødre med lang arbeidstid nettopp bor i de største byene. Det er altså ikke i og for seg trekk ved storbyene som forklarer at relativt flere har rengjøringstjenester her enn ellers i landet, men det at grupper av mødre som oftere enn andre har rengjøringshjelp, nettopp er å finne i de store byene. Denne tolkningen bekreftes av analysene i kapittel 5.

Mye av diskusjonen rundt bruk av rengjøringshjelp har vært knyttet til antakelser om stort tidspress i bestemte grupper. Det ser imidlertid ut til at noe av bruken også bunnar i at folk har vansker med å gjøre rent på grunn av sviktende helse. Både i 1980 og på midten av 1990-tallet var rengjøringshjelp vanligere blant mødre som hadde nedsatt bevegelsesevne enn blant mødre med normal bevegelse.³ Holder vi dem med nedsatt bevegelse utenfor, blir den bivariate sammenhengen mellom yrkestilknytning/arbeidstid og bruk av rengjøringshjelp enda klarere (tabell 5). Dette skyldes at en stor del av ikke yrkesaktive mødre med rengjøringshjelp, faktisk har nedsatt førlighet. Holdes de med nedsatt førlighet utenfor, er det ytterst få ikke yrkesaktive mødre som har leid rengjøringshjelp.

³ Førlighet og funksjonsnivå er kartlagt ulikt fra undersøkelse til undersøkelse. I levekårsundersøkelsen 1980 spurte man direkte om folk greide rengjøring av boligen uten hjelp. I tidsnyttingsundersøkelsen 1990 fantes ikke slike opplysninger. Her har vi derfor benyttet opplysninger om førlighet generelt som indikator på om folk kan gjøre rent selv eller ikke. De som enten har problemer med å gå i trapper, eller med å gå en fem minutters tur i noenlunde raskt tempo, regnes her for å ha nedsatt førlighet. I omnibusundersøkelsene finnes verken opplysninger om generell førlighet eller funksjonsevne i forhold til rengjøring. Som indikator på nedsatt førlighet har vi her brukt opplysninger om hvorvidt folk mottar uførepensjon eller ikke. Ulempen er selvsagt at også personer uten rent fysiske lidelser kan motta slike pensjonsytelser. De ulike undersøkelsene har så forskjellige mål på bevegelsesevne at tallene ikke uten videre kan brukes til nøyaktige sammenligninger.

Både i dag og tidligere ser det altså ut til at rengjøringshjelp er et høystatusfenomen blant mødre i den forstand at det først og fremst er høyt utdannede som benytter slike tjenester. Multivariate analyser hvor også en rekke andre mulige forklaringsvariabler trekkes inn i tillegg til dem som vises i tabell 4, bekrefter dette bildet. Dette diskuteres nærmere i neste kapittel.

Ingen økning i bruk av rengjøringshjelp blant kvinner uten barn

Blant gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn ser vi ikke tegn til en økning i bruken av rengjøringstjenester. I den grad det har vært noen endring her, har det snarere vært en nedgang. Mens 7 prosent hadde leid hjelp til rengjøring 1980, var andelen i 1994 og 1995 henholdsvis 4 og 5 prosent (tabell 3). Endringen er imidlertid liten og statistisk usikker. Det er derfor vanskelig å fastslå om det virkelig har vært en nedgang.

Bivariate analyser av bruk av rengjøringshjelp blant gifte kvinner uten barn viser mindre klare mønstre enn hva tilfellet er for mødre (tabell 6). Men også her er det en tendens til at grupper med høy utdanning oftere har slik hjelp enn andre, og at de med nedsatt førlighet oftere har hjelp enn andre. I 1980 var det også en viss bivariat sammenheng mellom arbeidstidens lengde og bruken av rengjøringshjelp, mens det ikke ser ut til å være noe klart mønster her på 1990-tallet. Videre er det heller ingen klare forskjeller mellom kvinner i ulike bostedsstrøk. Til en viss grad har nok disse uklare mønstrene sammenheng med at relativt sett flere av dem som har rengjøringshjelp blant gifte kvinner uten barn, har dette på grunn av sviktende helse enn hva som er tilfellet blant mødre. Men også når de med nedsatt førlighet holdes utenfor, er de bivariate sammenhengene mellom bruk av rengjøringshjelp på den ene side og arbeidstid og type bostedsstrøk på den andre, mindre klare blant gifte kvinner uten barn, enn blant dem som har barn boende hjemme (tabell 7). Dette diskuteres nærmere i kapittel 6.

Tabell 3. Andel med privat rengjøringshjelp blant ulike grupper av kvinner. 1980, 1990, 1994 og 1995. Prosent

	1980	1990	1994	1995
Alle 16-66 år ¹	5	4	5	5
Antall observasjoner	1 468	1 373	1 959	408
Gifte/samboende med barn 0-19 år	3	3	7	6
Antall observasjoner	720	632	853	194
Gifte/samboende 16-66 år, uten barn	7	4	4	5
Antall observasjoner	485	439	622	121

¹ Unge enslige bosatt i foreldres husholdning er holdt utenfor
Kilder: SSBs levekårsundersøkelse 1980, SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1990, SSBs omnibusundersøkelser 1994, SSBs omnibusundersøkelse september 1995

Tabell 4. Andel med privat rengjøringshjelp blant ulike grupper av gifte/samboende mødre med hjemmeboende barn 0-19 år. 1980, 1990, 1994 og 1995. Prosent¹

	1980	1990	1994	1995
Ukentlig arbeidstid				
Ikke sysselsatt	1	2	5	2
1-29 timer	4	1	5	6
30-38 timer	4	5	8	7
39 timer +	7	8	11	(14)
Utdanningsnivå				
Ungdomsskole	2	1	2	4
Videregående skole	3	2	4	5
Universitet/høgskole	7	8	15	10
Bostedsstrøk				
Spredtbygd	3	3	5	3
Tett, 200-19 999 innbyggere	4	2	6	7
Tett, 20 000-99 999 innbyggere	4	3	4	9
Tett, 100 000 innbyggere	2	4	14	11
Bevegelsesevne²				
Normal	3	4	6	6
Nedsatt	(15)	-	(24)	(17)

¹ For tallene i parentes er prosentueringsgrunnlaget lavere enn 25 observasjoner

² Se tektnote 3 for definisjoner

Kilder: SSBs levekårsundersøkelse 1980, SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1990, SSBs omnibusundersøkelser 1994, SSBs omnibusundersøkelse september 1995

Tabell 5. Andel med privat rengjøringshjelp blant ulike grupper av gifte/samboende mødre med hjemmeboende barn 0-19 år. Tall for dem med normal bevegelse/dem som ikke mottar uførepensjon.¹ 1980, 1990, 1994 og 1995. Prosent²

	1980	1990	1994	1995
Ukentlig arbeidstid				
Ikke sysselsatt	0	2	3	-
1-29 timer	4	2	5	6
30-38 timer	4	5	9	7
39 timer +	7	8	11	(14)
Utdanningsnivå				
Ungdomsskole	2	1	2	(5)
Videregående skole	2	2	3	4
Universitet/høgskole	7	9	15	10
Bostedsstrøk				
Spredtbygd	3	4	5	3
Tett, 200-19 999 innbyggere	4	4	5	5
Tett, 20 000-99 999 innbyggere	4	3	4	9
Tett, 100 000 innbyggere +	1	4	14	12

¹ Se tektnote 3 for definisjoner

² For tallene i parentes er prosentueringsgrunnlaget lavere enn 25 observasjoner

Kilder: SSBs levekårsundersøkelse 1980, SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1990, SSBs omnibusundersøkelser 1994, SSBs omnibusundersøkelse september 1995

Tabell 6. Andel med privat rengjøringshjelp blant ulike grupper av gifte/samboende kvinner 16-66 år, uten hjemmeboende barn. 1980, 1990, 1994 og 1995. Prosent¹

	1980	1990	1994	1995
Ukentlig arbeidstid				
Ikke sysselsatt	7	5	3	3
1-29 timer	4	1	2	(4)
30-38 timer	7	3	5	6
39 timer +	12	8	3	(7)
Utdanningsnivå				
Ungdomsskole	4	1	2	-
Videregående skole	7	3	4	2
Universitet/høgskole	13	11	7	16
Bostedsstrøk				
Spredtbygd	2	3	2	-
Tett, 200-19 999 innbyggere	9	5	5	4
Tett, 20 000-99 999 innbyggere	8	4	4	-
Tett, 100 000 innbyggere +	9	3	3	(17)
Bevegelseevne²				
Normal	6	3	3	5
Nedsatt	13	8	(9)	(5)

¹ For tallene i parentes er prosentueringsgrunnlaget lavere enn 25 observasjoner

² Se tekstnote 3 for definisjoner

Kilder: SSBs levekårsundersøkelse 1980, SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1990, SSBs omnibusundersøkelser 1994, SSBs omnibusundersøkelse september 1995

Tabell 7. Andel med privat rengjøringshjelp blant ulike grupper av gifte/samboende kvinner 16-66 år, uten hjemmeboende barn. Tall for dem med normal bevegelighet/dem som ikke mottar uførepensjon.¹ 1980, 1990, 1994 og 1995. Prosent²

	1980	1990	1994	1995
Ukentlig arbeidstid				
Ikke sysselsatt	4	1	-	(-)
1-29 timer	4	1	2	(5)
30-38 timer	8	3	6	6
39 timer +	12	9	3	(7)
Utdanningsnivå				
Ungdomsskole	1	1	1	(-)
Videregående skole	8	1	2	-
Universitet/høgskole	13	12	7	(17)
Bostedsstrøk				
Spredtbygd	1	3	2	(-)
Tett, 200-19 999 innbyggere	7	3	4	3
Tett, 20 000-99 999 innbyggere	8	4	4	(-)
Tett, 100 000 innbyggere +	9	2	3	(18)

¹ Se tekstnote 3 for definisjoner

² For tallene i parentes er prosentueringsgrunnlaget lavere enn 25 observasjoner

Kilder: SSBs levekårsundersøkelse 1980, SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1990, SSBs omnibusundersøkelser 1994, SSBs omnibusundersøkelse september 1995

5. Bruk av rengjøringshjelp blant mødre. Variasjon og endring

Som vist i forrige kapittel, ser det altså ut til å ha vært en viss økning i bruken av rengjøringshjelp blant gifte/samboende mødre med hjemmeboende barn under 20 år siden 1980. Samtidig tyder bivariate analyser på at bruk av rengjøringshjelp er et klart høystatusfenomen i den forstand at det først og fremst er mødre med høy utdanning som benytter slike tjenester. Det er også en tendens til at mødre med lang arbeidstid oftere enn andre har rengjøringshjelp, og, på midten av 1990-tallet, til at mødre i de store byene oftere har hjelp til rengjøringen enn mødre i andre typer bostedsstrøk. Bivariate sammenhenger, som vist i tabellene 4 og 5, kan imidlertid være vanskelige å tolke. Forskjeller mellom grupper kan skyldes underliggende sammenhenger som ikke kommer fram i tabellene. Eksempelvis kan det tenkes at mødre i ulike bostedsstrøk skiller seg systematisk fra hverandre på flere måter, og at det er disse andre forskjellene som har betydning for hvorvidt man har rengjøringshjelp eller ikke. For å få bedre innsikt i hvilke faktorer som har betydning for mødres bruk av rengjøringshjelp, er det gjennomført multivariate analyser, dvs. analyser som viser effekten av flere mulige forklaringsvariabler samtidig, for de ulike år.

Kort om logistisk regresjonsanalyse

Ettersom den avhengige variabelen bare har to mulige utfall, (har leid hjelp/har ikke leid hjelp), er det benyttet logistisk regresjonsanalyse. Ved hjelp av denne metoden kan vi avgjøre hvilke av et sett forklaringsvariabler som har innvirkning på det fenomenet vi vil belyse. Her beregnes effekten av hver enkelt variabel samtidig som andre forhold holdes konstante. I analysene i denne rapporten er alle forklaringsvariablene definert som kategoriske variabler. Antall kategorier varierer. Inndelingen framgår av tabellene. For hver av forklaringsvariablene er det definert en referansekategori som de øvrige kategorier sees i forhold til. Referansekategorien er markert med 0 i tabellene, mens øvrige kategorier er markert med 1. De estimerte koeffisientene i tabellene viser endringen i sannsynligheten for å ha privat rengjøringshjelp når verdien på forklaringsvariablene endres fra 0 til 1. Positive fortegn innebærer at sannsynligheten øker, mens negative fortegn innebærer at den reduseres. Størrelsen på kjikvadratet sier noe om den samlede nettoeffekten av hver enkelt forklaringsvariabel. Jo høyere kjikvadratet er, desto større selvstendig innvirk-

ning har variabelen på det fenomenet som belyses. Ved å sammenligne størrelsen på kjikvadratet til variablene, kan vi altså bedømme styrkeforholdet mellom dem. I tabellene angis også hvilke sammenhenger som er signifikante, dvs. at det med stor sannsynlighet kan utelukkes at de skyldes tilfeldigheter. Sammenhenger som er signifikante på 0,05-nivå markeres med en stjerne, sammenhenger som er signifikante på 0,01-nivå markeres med to stjerner, mens sammenhenger som er signifikante på 0,001-nivå markeres med tre stjerner. For nærmere omtale av logistisk regresjonsanalyse henvises til Kleive 1995.

I tillegg til variablene arbeidstid, utdanningsnivå, bostedsstrøk og førlighet, inngår en rekke mulige forklaringsvariabler i de multivariate analysene. Ettersom flere forhold er registrert noe ulikt fra undersøkelse til undersøkelse, og det varierer noe hvilke forhold som er kartlagt overhodet, lar det seg ikke gjøre å foreta nøyaktige sammenligninger mellom undersøkelsene. Derfor varierer det noe hvilke forklaringsvariabler som inngår i de ulike analysene, men så langt det er mulig, trekkes de samme forhold inn. Ettersom undersøkelsene har ulik utvalgsstørrelse og gifte/samboende mødre dessuten fordelt seg noe forskjellig på en del kjennemerker i de ulike undersøkelsene, har det også vært nødvendig å foreta noe ulike inndelinger av variablene i de ulike modellene.

1980: Både behov og ressurser har betydning for mødres bruk av rengjøringshjelp

Som vist i kapittel 4, hadde bare 3 prosent av gifte mødre med hjemmeboende barn under 20 år leid hjelp til rengjøringen i 1980. Bivariate analyser tyder på at mødre med lang arbeidstid hadde slik hjelp noe oftere enn ikke sysselsatte mødre og dem med kortere arbeidstid, at mødre med utdanning på universitet/høgskolenivå oftere hadde hjelp enn mødre med lavere utdanning, og at mødre som ikke selv var i stand til å klare rengjøringen, oftere hadde leid hjelp enn de øvrige (tabell 4). Derimot var det ingen klar bivariat sammenheng mellom typen bostedsstrøk og bruken av rengjøringshjelp. I den multivariate analysen i det følgende er ektefellens arbeidstid, husholdningens bruttoinntekt, antall personer i husholdningen, yngste barns alder, mors alder samt antall rom i boligen inkludert som mulige forkla-

ringsvariabler i tillegg til dem som ble vist i tabell 4. Antakelsene er at mødre med ektefeller som bruker mye tid i yrkeslivet oftere har rengjøringshjelp enn andre mødre, at mødre i husholdninger med høy inntekt oftere har rengjøringshjelp enn mødre med lavere husholdningsinntekt, at mødre i store husholdninger oftere har rengjøringshjelp enn mødre i mindre husholdninger og at mødre med små barn oftere har hjelp enn mødre med eldre barn. Antall rom i boligen er inkludert i modellen fordi det er rimelig å anta at mødre med store boliger har større behov for hjelp til å holde huset rent, enn mødre med mindre boliger. Både forhold som fanger opp behovet for hjelp, og ressursene til å kjøpe hjelp, inngår altså som mulige forklaringsvariabler i modellen.

Det viser seg da at det først og fremst var evnen til å gjøre rent selv og antall rom i boligen som hadde betydning for hvorvidt mødre hadde leid privat hjelp eller ikke ved inngangen til 1980-tallet (tabell 8). Mødre som oppgav at de ikke var i stand til å gjøre rent selv, hadde oftere leid hjelp enn andre mødre, og mødre med store boliger hadde oftere rengjøringshjelp enn mødre med mindre boliger. Videre var det en tendens til at mødre som ikke var yrkesaktive, sjeldnere hadde rengjøringshjelp enn mødre med lang arbeidstid (minst 30 timer pr. uke). Dette tyder på at det å benytte leid rengjøringshjelp i 1980 var nær forbundet med det faktiske behovet for slik hjelp, enten fordi man hadde stor bolig, lang arbeidstid, eller nedsatt evne til å gjøre rent selv. Men det kan også se ut til at økonomiske ressurser hadde betydning. Det var en viss tendens til at mødre i husholdninger med høy inntekt hadde rengjøringshjelp oftere enn mødre i husholdninger med lavere inntekt, men denne effekten var ikke statistisk signifikant på 0,05-nivå. Videre var det, som ventet, en viss tendens til at mødre med høy utdanning oftere hadde leid hjelp enn mødre med lav utdanning, men sammenhengen var svak og ikke statistisk signifikant. Nå kan det imidlertid tenkes at boligstørrelsen like mye er et uttrykk for økonomiske ressurser som for faktisk behov for rengjøringshjelp, og at noe av effekten av husholdningsinntekt går gjennom variabelen boligstørrelse. Dersom vi tar variabelen boligstørrelse ut av modellen, blir effekten av husholdningens bruttoinntekt klarere, men heller ikke da statistisk signifikant. Effekten av mors utdanningsnivå endres ikke nevneverdig når boligstørrelse holdes utenfor.

Selv om evnen til å gjøre rent selv var av de forhold som hadde klare betydning for hvorvidt mødre hadde rengjøringshjelp eller ikke i 1980, utgjorde disse en liten andel av dem som hadde hjelp, bare 9 prosent. Ved å holde disse utenfor, får vi et bilde av hvilke forhold som hadde betydning for å benytte leid hjelp til rengjøringen blant mødre som var i stand til å holde huset rent selv. I all hovedsak er det de samme forhold som har betydning i denne modellen som i modellen ovenfor (tabell 9). I og med at analysen i all hovedsak omfatter de samme personer som modellen ovenfor, er dette som

forventet. Både antall rom i boligen og egen arbeidstid hadde effekt. Husholdningsinntektens betydning var klarere i denne modellen enn i den forrige, men fortsatt ikke statistisk signifikant. Mors utdanningsnivå hadde imidlertid ingen effekt i denne modellen heller. Heller ikke ektefelles arbeidstid, husholdningens størrelse, yngste barns alder, mors alder eller typen bostedsstrøk hadde noen klar betydning for sjansen for å leie hjelp til rengjøringen. Det ser altså ut til at det hovedsakelig var det faktiske behovet for hjelp, enten på grunn av stor bolig eller mye yrkesarbeid, og husholdningens økonomiske ressurser, som hadde betydning for hvorvidt mødre med normal førlighet kjøpte rengjøringstjenester i 1980.

1990: Rengjøringshjelp i høyinntekts-husholdninger

I innledningsintervjuet til tidsnyttingsundersøkelsen 1990 finnes noe mer detaljerte opplysninger om bruk av rengjøringshjelp enn hva som var tilfellet i levekårsundersøkelsen 1980. Man skilte eksplisitt både mellom offentlig hjelp og hjelp fra privatpersoner, og mellom betalt og gratis hjelp. Videre kartla man om hjelpen ble gitt av slektninger eller andre (se kapittel 3). I kapittel 4 så vi at 3 prosent av gifte/samboende mødre med barn under skolealder hadde betalt hjelp fra en privatperson til rengjøring eller annet husarbeid i 1990. I tillegg hadde 1 prosent av mødrene gratis hjelp fra privatperson (tabell 10), slik at i alt 4 prosent av mødrene hadde hjelp til husarbeidet fra privatpersoner utenfor husholdningen. De som mottok gratis hjelp, fikk i all hovedsak denne fra slektninger, mens de som hadde betalt hjelp, stort sett kjøpte denne fra andre enn slektninger.

Tabell 11 viser resultatene fra en logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom en rekke mulige forklaringsvariabler, og det å ha enten betalt eller gratis hjelp fra en privatperson utenfor husholdningen blant mødre i 1990. I all hovedsak inngår de samme forklaringsvariabler som i analysene fra 1980. Vi har imidlertid ikke opplysninger om antall rom i boligen i 1990-undersøkelsen. Noen av variablene er dessuten kategorisert annerledes enn hva som ble gjort i analysene for 1980. Dette har dels sammenheng med at mødrene fordelte seg annerledes på enkelte områder i 1990 enn ti år tidligere, og dels med at enkelte opplysninger ble registrert forskjellig i undersøkelsene.

Det var først og fremst størrelsen på husholdningsinntekten som hadde betydning for hvorvidt mødre hadde betalt/gratis rengjøringshjelp i 1990. Mødre i høyinntekts-husholdninger hadde oftere slik hjelp enn mødre i husholdninger med lavere inntekt. Det var dessuten en viss tendens til at mødre med høy utdanning oftere hadde hjelp enn mødre med lavere utdanning, men effekten her var langt svakere enn effekten av inntekt. Videre ser det ut til at ektefellens arbeidstid hadde en viss betydning i den forstand at mødre med ektefeller som arbeidet 40-44 timer pr. uke hadde hjelp oftere enn

mødre med ektefeller som hadde enda lengre arbeidstid. På dette området gikk altså sammenhengen motsatt vei av det vi skulle forvente, et resultat som er vanskelig å forklare.

Verken mødres arbeidstid, husholdningsstørrelsen, yngste barns alder, mors alder, typen bostedsstrøk eller mødres bevegelsesevne hadde selvstendig betydning for sjansen for å ha privat hjelp til rengjøringen. Mest overraskende er det kanskje at bevegelsesevne ikke hadde effekt. I 1980 var jo evnen til å gjøre rent selv ett av de forhold som hadde størst betydning for hvorvidt mødre hadde leid hjelp i huset eller ikke. En mulig forklaring på at mødre med nedsatt bevegelsesevne ikke hadde privat rengjøringshjelp oftere enn mødre med normal bevegelsesevne, kunne tenkes å være at disse i større grad hadde offentlige hjelpeordninger. Slike hjelpeordninger ble fanget opp og «silt ut» gjennom tidligere spørsmål i 1990 (se kapittel 3). Vi kan dermed med stor sikkerhet anta at ingen av dem som oppgav å ha privat hjelp, egentlig blandet inn offentlige ordninger. (I 1980 ble det ikke like eksplisitt skilt mellom offentlige og private ordninger.) Dette ser imidlertid ikke ut til å være forklaringen. Bare 3 prosent av mødrene med nedsatt bevegelsesevne hadde offentlig hjelp til rengjøringen. Dette innebærer at de aller fleste med nedsatt bevegelsesevne hadde offentlige eller private hjelpeordninger hjemme. Enten var det da andre husholdningsmedlemmer som stod for det tunge husarbeidet, eller så var bevegelsesevnehemningen av en slik karakter at den ikke hindret mødrene fra å gjøre rent selv. Vi minner om at det er benyttet ulike mål for nedsatt bevegelsesevne i 1980 og i 1990. I 1980 registrerte man direkte om folk var i stand til å gjøre rent selv eller ikke. I 1990 ble de som enten ikke kunne gå trapper opp og ned uten besvær, eller gå en 5 minutters tur i raskt tempo uten vansker, regnet for å ha nedsatt bevegelsesevne. Dette er et mer indirekte mål på evnen til å gjøre rent. Nedsatt bevegelsesevne etter denne definisjonen innebærer selvsagt ikke nødvendigvis at man er ute av stand til å utføre en del rengjøringsarbeid.

Analyser av hvilke forhold som hadde betydning for hvorvidt mødre hadde *betalt* hjelp til rengjøring eller ikke i 1990, viser omtrent samme mønster som analyser av hvorvidt de hadde privat hjelp overhodet (betalt eller gratis) (tabell 12). Dette er som ventet ettersom analysen i hovedsak gjelder de samme personene, bare noe færre, enn hva som inngikk i den forrige analysen. Det var i første rekke størrelsen på husholdningsinntekten som hadde betydning for hvorvidt mødre hadde betalt rengjøringshjelp eller ikke.¹ Også utdanningsnivået og ektefellens arbeidstid hadde enn viss betydning. For øvrig hadde ingen av de mulige forklaringsvariablene i

modellen noen klar effekt. Når variabelen bevegelsesevne er utelatt i denne modellen, skyldes det at ingen av mødrene med nedsatt bevegelsesevne hadde betalt hjelp fra en privatperson.

Analyser av hvilke forhold som hadde betydning for hvorvidt mødre mottok *gratis* hjelp fra privatpersoner utenfor husholdningen til husarbeidet, viste ingen klare mønstre. Her var imidlertid vanskelig å foreta gode analyser ettersom det var såpass få som hadde slik hjelp, bare om lag 1 prosent (tabell 10).

Alt i alt ser det altså ut til at det i første rekke var størrelsen på husholdningsinntekten, og til en viss grad mødrenes utdanningsnivå, som hadde betydning for bruken av privat rengjøringshjelp blant mødre i 1990. Dette kan tolkes dithen at det mer var husholdningens ressurser enn det at man faktisk trengte hjelp til rengjøringen, som avgjorde hvorvidt man skaffet seg slik hjelp eller ikke.

Midtveis på 1990-tallet: Rengjøringshjelp vanligst blant mødre i høyere sosiale lag

Også SSBs omnibusundersøkelser fra 1994 hadde en mer nyansert registrering av bruk av hjelp i huset enn hva som var tilfellet i levekårsundersøkelsen 1980 (se kapittel 3). Opplysningene er imidlertid ikke helt enkle å tolke. For det første ble det ikke presisert i spørsmålet hvorvidt både offentlige og private ordninger skulle regnes med. Dessuten ble det ikke presisert om man skulle regne med både betalt og ubetalt hjelp. Videre ser det ut til at det ikke kom tydelig nok fram under intervjuet at oppfølgingsspørsmålene (hvilken type hjelp det dreide seg om) ikke var ment å være gjensidig utelukkende. Resultatene tyder nemlig på at de aller fleste har oppfattet disse som gjensidig utelukkende ettersom de bare har oppgitt én type hjelp. Eksempelvis er det lite sannsynlig at det ikke var noen som hadde både rengjøringshjelp og praktikant, men så godt som ingen svarte bekræftende på begge alternativene. I og med at hjelpe-typene «vaskehjelp» og «rengjøringsbyrå» ble nevnt først i det generelle spørsmålet innledningsvis, er det mye som tyder på at foreldre bare har oppgitt at de har praktikanter o.l. dersom disse også tar rengjøringsarbeid. Bare 2 prosent av alle gifte/samboende mødre oppgav nemlig at de hadde dagmamma, au pair eller praktikant (tabell 13), og dette er atskillig færre enn hva som framkommer i andre undersøkelser (se kapittel 4 for nærmere angivelse). Det er dessuten lite sannsynlig at ingen av praktikantene også gjør rent. Videre er det uklart hva svarpersonene har lagt i betegnelsen «annen form for hjelp», som altså var den tredje hjelpetypen som ble angitt. Trolig har de fleste her tenkt på offentlige hjelpeordninger, men det er godt mulig at enkelte

¹ Variabelen husholdningsinntekt er kategorisert litt annerledes her enn i modellen vist i tabell 11. Dette skyldes at svært få av mødrene i husholdninger med lav husholdningsinntekt hadde leid rengjøringshjelp. Det var derfor nødvendig å benytte en forholdsvis «grov» inndeling.

også har inkludert gratis hjelp fra slektninger her. Blant gifte/samboende mødre var det imidlertid få, bare 1 prosent, som oppgav at de hadde denne typen hjelpeordninger (tabell 13).

I alt oppgav nærmere 8 prosent av mødrene at de hadde minst en form for hjelp i huset (tabell 13). 2 prosent oppgav at dette dreide seg om dagmamma, praktikant e.l., nærmere 5 prosent at det dreide seg om vaskehjelp, rengjøringsbyrå e.l., og knapt 1 prosent altså at det dreide seg om annen form for hjelp. Ettersom det er rimelig å anta at de få som oppgav å ha praktikant e.l., faktisk hadde praktikanter som også gjorde rent, har vi funnet det mest sannsynlig at det beste anslaget for andelen mødre med rengjøringshjelp, er de som *enten* oppgav at de har praktikant e.l. *eller* at de har vaskehjelp e.l. Dette dreide seg om nærmere 7 prosent, og var i praksis summen av dem som hadde praktikant e.l. og dem som har vaskehjelp e.l. Det er dette målet som benyttes i analysene i det følgende av hvilke forhold som hadde betydning for mødres bruk av rengjøringshjelp i 1994.

Som nevnt i forrige kapittel, viste bivariate analyser klare sammenhenger mellom mødres arbeidstid, utdanningsnivå, type bostedsstrøk og det å motta uførepensjon på den ene side, og bruken av rengjøringshjelp på den annen. Tabell 14 viser resultatene fra en logistisk regresjonsanalyse hvor også husholdningens bruttoinntekt, husholdningsstørrelse, yngste barns alder og mors alder er inkludert som mulige forklaringsvariabler. Aldersvariabelen er her tatt med ut fra en antakelse om at det kan være en viss generasjonsforskjell blant dagens mødre i den forstand at unge er mindre preget av «68-generasjonens» idealer om likhet mellom kvinner i ulike sosiale lag enn de litt eldre, og dermed har et mer pragmatisk forhold til å kjøpe rengjøringstjenester. Undersøkelsene gav ikke opplysninger om boligstørrelse (antall rom) eller om ektefellens yrkestilknytning og arbeidstid. Vi kan derfor ikke studere betydningen av slike forhold for bruk av rengjøringshjelp blant mødre i 1994. Noen av variablene i modellen er inndelt noe annerledes i 1994 enn i modellene basert på tidligere undersøkelser. Det at utvalget var større har muliggjort en finere inndeling på enkelte områder. Dessuten var sammensetningen av mødregruppen på en del områder annerledes enn tidligere.

Analysen viser at mødres utdanningsnivå i 1994 hadde betydning for bruken av hjelp i huset også når andre forhold holdes konstant (tabell 14). Det samme gjaldt hvorvidt man mottok uførepensjon eller ikke. Dette var faktisk den variabel i modellen som hadde størst effekt. Videre hadde også husholdningens bruttoinntekt klar effekt i den forstand at mødre i husholdninger med høy inntekt oftere hadde hjelp til rengjøringen enn andre. Alt annet likt, hadde også arbeidstiden en viss betydning i den forstand at mødre med lang arbeidstid oftere hadde rengjøringshjelp enn andre mødre. Men noe av den bivariate sammenhengen mellom arbeidstid og rengjø-

ringshjelp ser ut til å være knyttet til innteks- og utdanningsforhold. Når disse variablene tas ut av modellen, blir effekten av arbeidstid klarere. Dette tyder på at det ikke først og fremst var arbeidstiden, men mødres utdanningsnivå og inntektssituasjon som hadde betydning for om de hadde rengjøringshjelp eller ikke i 1994.

Typen bostedsstrøk hadde derimot ingen effekt når andre forhold ble holdt konstante. Den bivariate sammenhengen mellom bostedsstrøk og bruk av rengjøringshjelp (som vist i tabell 4) ser ut til å skyldes at mødre i de store byene hadde høyere utdanning og inntekt enn mødre ellers. Når disse variablene tas ut av modellen, blir effekten av bostedsstrøk signifikant. Heller ikke antall personer i husholdningen, yngste barns alder eller mors alder hadde noen selvstendig betydning for sannsynligheten for å ha rengjøringshjelp.

Selv om det å motta uførepensjon hadde stor betydning for bruken av rengjøringshjelp blant mødre i 1994, var det relativt få som mottok slike pensjoner, bare 2 prosent av alle mødre i utvalget, og 9 prosent av dem som hadde rengjøringshjelp. Også når disse mødrene ble holdt utenfor i analysen, var det først og fremst utdanningsnivå, husholdningsinntekt og, til en viss grad, mødres arbeidstid som hadde betydning for hvorvidt de hadde rengjøringshjelp eller ikke.

Det spørsmålet om bruk av rengjøringshjelp som ble stilt i omnibusundersøkelsen september 1995, var mer direkte og entydig enn de spørsmålene som ble stilt i 1994. Det ble her klart presisert at man tenkte på privat leid hjelp, og at kommunal hjemmehjelp ikke skulle regnes med (se kapittel 3). Ettersom utvalget til denne undersøkelsen var såpass lite, er det dessverre begrenset hvor gode multivariate analyser det er mulig å gjennomføre på materialet. Utvalget omfattet, som vist i tabell 3, bare 194 gifte/samboende mødre med hjemmeboende barn. Det er likevel foretatt logistiske regresjonsanalyser for å få et bilde av hvilke faktorer som hadde betydning for bruken av privat rengjøringshjelp. De samme forklaringsvariabler ble inkludert som i analysene av materialet fra 1994. Det var imidlertid nødvendig å foreta en grovere kategorisering av enkelte variabler (se tabell 15). I all hovedsak viser analysene samme mønster som analysene på 1994-materialet, men færre av sammenhengene er statistisk signifikante. Dette må sees i sammenheng med den lave utvalgsstørrelsen. Også i 1995 var det en klar tendens til at mødre i høyinntektshusholdninger oftere hadde leid hjelp enn mødre i husholdninger med lavere inntekt, og at mødre som mottok uførepensjon oftere hadde leid hjelp enn andre mødre. Videre var det en tendens til at arbeidstidens lengde hadde betydning i den forstand at mødre med lang arbeidstid oftere hadde hjelp enn andre mødre, men effekten her var ikke statistisk signifikant på 0,05-nivå. Effekten av utdanning gikk også i forventet retning, men sammenhengen her var svak, og ikke statistisk signifikant.

Nest etter størrelsen på husholdningsinntekten, var det å motta uførepensjon den variabel i modellen som hadde størst effekt. Men, som i 1994, var andelen mødre med slike pensjonsytelser lav. Bare 3 prosent av alle mødre, og 8 prosent av dem som leide rengjøringshjelp, hadde uførepensjon. Dersom disse holdes utenfor i analysen, var det bare størrelsen på husholdningsinntekten som hadde noen klar betydning for mødres bruk av leid rengjøringshjelp.

Alt i alt ser det altså, ikke uventet, ut til at rengjøringshjelp blant mødre langt på vei må karakteriseres som et høystatusfenomen midtveis på 1990-tallet. Uansett bostedsstrøk, husholdningsstørrelse, barnas alder og egen arbeidstid viser analyser fra 1994 at mødre med høy utdanning og romslig økonomi oftere hadde slik hjelp enn andre mødre. Analyser på 1995-materialet pekte mer i retning av rene inntektsforskjeller i bruken av rengjøringshjelp. Men selv om det var klare inntekts- og utdanningsforskjeller på dette området, var det også enkelte mødre med mindre utdanning og inntekt som hadde rengjøringshjelp. Dette gjelder også dersom vi ser bort fra mødre med uførepensjon, altså dem som trolig leier hjelp mer fordi de ikke selv er i stand til å gjøre rent enn fordi de ønsker å bruke tiden til andre ting. Dette tyder på at rengjøringshjelp ikke bare er et spørsmål om god økonomi, men også til en viss grad har med prioriteringer både av tid og penger å gjøre.

Tabell 8. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende mødre som har rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. 1980

	Koeffisient	Kjikkvadrat
Egen arbeidstid		4,93
1 Ikke sysselsatt	-1,62	4,26*
1 1-19 timer pr. uke	-0,64	1,07
1 20-29 timer pr. uke	-0,00	1,05
0 30 timer + pr. uke		
Ektefelles arbeidstid		3,77
1 Ikke sysselsatt	-1,52	1,85
1 1-39 timer pr. uke	-0,46	0,63
1 40-44 timer pr. uke	-1,77	2,21
0 45 timer + pr. uke		
Utdanningsnivå		0,12
1 Ungdomsskolenivå	-0,27	0,12
1 Videregående skole	-0,09	0,02
0 Universitet/høgskole		
Husholdningens bruttoinntekt (1980-kroner)		4,72
1 -99 999 kr	-1,22	2,71
1 100 000-124 999 kr	-1,47	2,86
1 125 000-149 999 kr	-1,33	2,55
1 150 000-174 999 kr	-1,53	2,61
0 175 000 kr +		
Antall personer i husholdningen ..		2,62
1 3	1,22	1,44
1 4	1,38	2,48
1 5	0,88	0,97
0 6 +		
Yngste barns alder		1,49
1 0-6 år	0,80	1,49
0 7-19 år		
Mors alder		2,95
1 16-29 år	-0,56	0,22
1 30-34 år	0,12	0,01
1 35-39 år	0,82	1,18
1 40-44 år	0,68	0,71
0 45 år +		
Antall rom i boligen		7,92*
1 1-3 rom	-2,38	3,33*
1 4-5 rom	-1,47	6,58**
0 6 rom +		
Bostedsstrøk		2,87
1 Spredtbygd strøk	1,17	1,41
1 Tett, 200-19 999 innbyggere	1,60	2,77
1 Tett, 20 000-99 999 innbyggere	1,29	1,84
0 Oslo, Bergen, Stavanger, Trondheim		
Kan klare rengjøring uten hjelp		7,69**
1 Nei	3,52	7,69**
0 Ja		

* Signifikant på 0,05-nivå ** Signifikant på 0,01-nivå
Kilde: SSBs levekårsundersøkelse 1980

Tabell 9. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende mødre som har rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. Tall for dem som klarer rengjøringen uten hjelp. 1980

	Koeffisient	Kjikkvadrat
Egen arbeidstid		6,76
1 Ikke sysselsatt	-2,22	6,05**
1 1-19 timer pr. uke	-0,77	1,54
1 20-29 timer pr. uke	-0,06	0,01
0 30 timer + pr. uke		
Ektefelles arbeidstid		2,35
1 Ikke sysselsatt	-1,32	1,31
1 1-39 timer pr. uke	-0,10	0,03
1 40-44 timer pr. uke	-1,23	1,96
0 45 timer + pr. uke		
Utdanningsnivå		0,44
1 Ungdomsskolenivå	-0,47	0,36
1 Videregående skole	-0,37	0,34
0 Universitet/høgskole		
Husholdningens bruttoinntekt (1980-kroner)		5,74
1 -99 999 kr	-1,32	2,98
1 100 000-124 999 kr	-2,00	4,14*
1 125 000-149 999 kr	-1,32	2,41
1 150 000-174 999 kr	-1,54	2,75
0 175 000 kr +		
Antall personer i husholdningen ..		3,69
1 3	0,49	0,17
1 4	1,51	2,74
1 5	0,87	0,91
0 6 +		
Yngste barns alder		1,55
1 0-6 år	0,86	1,55
0 7-19 år		
Mors alder		2,59
1 16-29 år	-0,20	0,02
1 30-34 år	0,31	0,08
1 35-39 år	0,93	1,27
1 40-44 år	0,83	0,92
0 45 år +		
Antall rom i boligen		8,04*
1 1-3 rom	-1,74	2,09
1 4-5 rom	-1,74	7,62**
0 6 rom +		
Bostedsstrøk		3,66
1 Spredtbygd strøk	1,96	2,49
1 Tett, 200-199 999 innbyggere	2,35	3,65
1 Tett, 20 000-99 999 innbyggere	1,89	2,50
0 Oslo, Bergen, Stavanger, Trondheim		

* Signifikant på 0,05-nivå ** Signifikant på 0,01-nivå

Kilde: SSBs levekårsundersøkelse 1980

Tabell 10. Andel med ulike former for privat rengjøringshjelp blant gifte/samboende mødre med barn 0-19 år. 1990. Prosent

Betalt hjelp fra privatperson	3,5
Fra slektninger	0,5
Fra andre	3,0
Gratis hjelp fra privatperson	1,3
Fra slektninger	1,1
Fra andre	0,2
Betalt eller gratis hjelp fra privatperson	4,4

Kilde: SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1990

Tabell 11. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende mødre som har enten betalt eller gratis hjelp til rengjøring fra privatperson, og ulike kjennemerker. 1990

	Koeffisient	Kjikkvadrat
Egen arbeidstid		2,20
1 Ikke sysselsatt	-0,01	0,00
1 1-29 timer pr. uke	-0,08	0,01
1 30-39 timer pr. uke	-0,88	1,75
0 40 timer + pr. uke		
Ektefelles arbeidstid		5,17
1 Ikke sysselsatt	-23,68	3,86
1 1-39 timer pr. uke	0,41	0,37
1 40-44 timer pr. uke	1,44	4,45*
0 45 timer + pr. uke		
Utdanningsnivå		3,79
1 Ungdomsskolenivå	-0,97	0,65
1 Videregående skole	-1,10	3,77*
0 Universitet/høgskole		
Husholdningens bruttoinntekt (1990-kroner)		20,92***
1 -349 999 kr	-3,16	20,21***
1 350 000-399 999 kr	-1,91	7,00**
1 400 000-449 999 kr	-1,71	4,79*
0 450 000 kr +		
Antall personer i husholdningen ..		2,90
1 3	1,96	1,65
1 4	1,05	0,53
1 5	1,16	0,68
0 6 +		
Yngste barns alder		0,05
1 0-6 år	0,17	0,05
0 7-19 år		
Mors alder		2,75
1 16-29 år	0,49	0,18
1 30-34 år	0,29	0,08
1 35-39 år	1,06	1,49
1 40-44 år	-0,02	0,00
0 45 år +		
Bostedsstrøk		2,22
1 Spredtbygd strøk	1,19	2,10
1 Tett, 200-19 999 innbyggere	0,45	0,41
1 Tett, 20 000-99 999 innbyggere	0,43	0,27
0 Tett, 100 000 innbyggere +		
Bevegelseevne		0,01
Nedsatt	0,10	0,01
Normal		

* Signifikant på 0,05-nivå ** Signifikant på 0,01-nivå ***Signifikant på 0,001-nivå

Kilde: SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1990

Tabell 12. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende mødre som har betalt hjelp til rengjøring fra privatperson, og ulike kjennemerker. 1990

	Koeffisient	Kjikkvadrat
Egen arbeidstid		1,29
1 Ikke sysselsatt	0,07	0,01
1 1-29 timer pr. uke	-0,83	0,86
1 30-39 timer pr. uke	-0,49	0,42
0 40 timer + pr. uke		
Ektefelles arbeidstid		4,45
1 Ikke sysselsatt/sysselsatt 1-39 timer pr. uke	0,20	0,07
1 40-44 timer pr. uke	1,55	3,62*
0 45 timer + pr. uke		
Utdanningsnivå		3,50
1 Ungdomsskolenivå	-0,36	0,07
1 Videregående skole	-1,34	3,30*
0 Universitet/høgskole		
Husholdningens bruttoinntekt (1990-kroner)		20,97***
1 -399 999 kr	-3,60	19,87***
1 400 000-449 999 kr	-2,21	5,62*
0 450 000 kr +		
Antall personer i husholdningen ..		1,59
1 3	1,50	0,73
1 4	0,64	0,15
1 5	0,92	0,32
0 6+		
Yngste barns alder		0,07
1 0-6 år	-0,24	0,07
0 7-19 år		
Mors alder		4,26
1 16-29 år	0,05	0,00
1 30-34 år	0,68	0,32
1 35-39 år	1,21	1,60
1 40-44 år	-0,59	0,34
0 45 år +		
Bostedsstrøk		2,57
1 Spredtbygd strøk	1,47	2,32
1 Tett, 200-19 999 innbyggere	0,37	0,19
1 Tett, 20 000-99 999 innbyggere	0,59	0,38
0 Tett, 100 000 innbyggere +		

* Signifikant på 0,05-nivå ** Signifikant på 0,01-nivå ***Signifikant på 0,001-nivå
Kilde: SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1990

Tabell 14. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende mødre som har praktikanter/rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. 1994

	Koeffisient	Kjikkvadrat
Egen arbeidstid		7,63*
1 Ikke sysselsatt	-1,51	3,44*
1 1-29 timer pr. uke	-1,83	6,18**
1 30-39 timer pr. uke	-1,23	4,24*
1 40-44 timer pr. uke	-2,35	3,75*
0 45 timer + pr. uke		
Utdanningsnivå		12,34*
1 Ungdomsskolenivå	-2,75	6,10**
1 Videregående skole, nivå 1	-1,28	5,64*
1 Videregående skole, nivå 2	-1,60	7,72**
1 Universitet/høgskole, nivå 1	-0,92	3,02*
0 Universitet/høgskole, nivå 2		
Husholdningens bruttoinntekt (1994-kroner)		12,19**
1 -299 999 kr	-2,15	8,84**
1 300 000-399 999 kr	-1,33	6,14**
1 400 000-499 999 kr	-1,44	7,92**
0 500 000 kr +		
Antall personer i husholdningen ..		2,93
1 3	-0,98	2,35
1 4	-0,10	0,05
0 5 +		
Yngste barns alder		3,18
1 0-6 år	0,96	3,18
0 7-19 år		
Mors alder		1,60
1 16-29 år	0,82	0,80
1 30-34 år	0,07	0,01
1 35-39 år	0,26	0,13
1 40-44 år	0,34	0,27
0 45 år +		
Bostedsstrøk		0,65
1 Spredtbygd strøk	0,47	0,59
1 Tett, 200-19 999 innbyggere	0,24	0,22
1 Tett, 20 000-99 999 innbyggere	0,09	0,02
0 Tett, 100 000 innbyggere +		
Mottar uførepensjon		13,99***
1 Ja	3,30	13,99***
0 Nei		

* Signifikant på 0,05-nivå ** Signifikant på 0,01-nivå *** Signifikant på 0,001-nivå
Kilde: SSBs omnibusundersøkelser 1994

Tabell 13. Andel gifte/samboende mødre med barn 0-19 år som hadde ulike typer hjelp i huset. 1994. Prosent

Minst én form for hjelp i huset	7,6
Dagmamma, au pair, praktikanter e.l.	2,1
Vaskehjelp/rengjøringsbyrå etc.	4,8
Annen form for hjelp	0,7
Praktikant eller vaskehjelp	6,8

Kilder: SSBs omnibusundersøkelser 1994

Tabell 15. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende mødre som har privat rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. 1995

	Koeffisient	Kjikkvadrat
Egen arbeidstid		1,06
1 Ikke sysselsatt	-1,59	1,02
1 1-29 timer pr. uke	-0,41	0,14
1 30-38 timer pr. uke	-0,47	0,27
0 39 timer + pr. uke		
Utdanningsnivå		0,17
1 Ungdomsskolenivå	-0,58	0,16
1 Videregående skole	-0,15	0,05
0 Universitet/høgskole		
Husholdningens bruttoinntekt (1995-kroner)		5,07
1 -299 999 kr	-2,75	3,70*
1 300 000-399 999 kr	-1,98	3,45*
1 400 000-499 999 kr	-0,86	0,83
0 500 000 kr +		
Antall personer i husholdningen ..		0,69
1 3	-0,69	0,64
1 4	-0,50	0,37
0 5 +		
Yngste barns alder		0,68
1 0-6 år	0,71	0,68
0 7-19 år		
Mors alder		0,35
1 16-39 år	0,25	0,06
1 40-44 år	-0,29	0,07
0 45 år +		
Bostedsstrøk		0,72
1 Spredtbygd strøk	-0,63	0,30
1 Tett, 200-19 999 innbyggere	-0,18	0,03
1 Tett, 20 000-99 999 innbyggere	0,19	0,03
0 Tett, 100 000 innbyggere +		
Mottar uførepensjon		4,34*
1 Ja	3,75	4,34*
0 Nei		

* Signifikant på 0,05-nivå

Kilde: SSBs omnibusundersøkelse september 1995

6. Bruk av rengjøringshjelp blant gifte kvinner uten hjemmeboende barn. Variasjon og endring

Som nevnt tidligere, viser bivariate analyser av bruk av rengjøringshjelp blant gifte/samboende kvinner i yrkesaktiv alder, men uten hjemmeboende barn under 20 år, mindre klare mønstre enn hva tilfellet er for mødre (tabell 6). I dette kapitlet diskuteres nærmere hvilke forhold som har betydning for bruken av rengjøringshjelp i denne gruppen av kvinner. Som for mødres vedkommende, gjøres dette ved å foreta multivariate analyser for ulike tidspunkter. Ettersom de undersøkelser som benyttes skiller seg noe fra hverandre både når det gjelder utvalgsstørrelse og hvilke forhold som er kartlagt, lar det seg ikke gjøre å sammenligne analysene direkte med hverandre. Så langt det er mulig trekkes imidlertid de samme forklaringsfaktorer inn i analysene.

1980: Nedsatt funksjonsevne viktig for bruk av rengjøringshjelp blant kvinner uten barn

Som vist tidligere (tabell 3), hadde 7 prosent av gifte kvinner uten hjemmeboende barn leid hjelp til rengjøringen i 1980. Dette var en høyere andel enn blant mødre. Bivariate analyser viste at kvinner med lang arbeidstid oftere hadde slik hjelp enn ikke sysselsatte og kvinner med kortere arbeidstid, at de som hadde utdanning på universitets-/høgskolenivå hadde slik hjelp oftere enn kvinner med lavere utdanning, at kvinner i tettbygde strøk hadde hjelp oftere enn kvinner i tettbygde områder, og at kvinner som mente de ikke var i stand til å gjøre rent selv, hadde leid hjelp oftere enn andre kvinner (tabell 6). I tabell 16 vises resultatene fra en logistisk regresjonsanalyse hvor også andre mulige forklaringsvariabler er trukket inn. I tillegg til dem som er nevnt ovenfor, inngår her ektefelles arbeidstid, husholdningens bruttoinntekt, antall personer i husholdningen, kvinnes alder og antall rom i boligen. Antakelsene er da at kvinner hvis ektefeller bruker mye tid i yrkeslivet, oftere har rengjøringshjelp enn andre kvinner, at kvinner i høyninntekts-husholdninger oftere har hjelp enn kvinner i husholdninger med lavere inntekt, at kvinner i store husholdninger oftere har hjelp enn kvinner i mindre husholdninger og at kvinner i store boliger oftere har hjelp enn kvinner i mindre boliger. Hva kvinnens alder angår, er antakelsen at eldre kvinner oftere har hjelp enn yngre fordi rengjøringsarbeidet kan oppleves som tyngre selv om de i prinsippet greier å gjøre rent selv.

Når andre forhold holdes konstante, var det først og fremst evnen til å gjøre rent selv som hadde betydning for bruken av rengjøringshjelp blant gifte kvinner uten barn i 1980. Verken arbeidstidens lengde eller utdanningsnivået hadde imidlertid noen signifikant effekt ved kontroll for andre forhold. Derimot hadde ektefelles arbeidstid klar betydning. Kvinner hvis ektefeller hadde lange arbeidsuker, hadde langt oftere rengjøringshjelp enn dem som hadde ektefeller med kortere arbeidstid eller som ikke var yrkesaktive. Denne effekten er vanskelig å forklare. Kanskje innebærer menns lange arbeidstid at dagliglivet blir hektisk slik at man prioriterer å kjøpe seg fri fra deler av husarbeidet. En annen mulig forklaring kan være at menn med kortere arbeidstid deltar mer i rengjøringsarbeidet enn menn med lengre arbeidstid slik at behovet for leid hjelp blir mindre. Men det kan også tenkes at ektefelles arbeidstid ikke først og fremst gjenspeiler tidspress i husholdningen, men er et uttrykk for husholdningens økonomiske situasjon slik at de med lang arbeidstid gjennomgående har bedre økonomi enn andre og dermed større muligheter for å leie hjelp til husarbeidet. Størrelsen på husholdningens bruttoinntekt har ingen signifikant effekt i modellen, men det kunne tenkes at denne effekten egentlig gikk via ektefelles arbeidstid. Dette ser imidlertid ikke ut til å være tilfellet. Heller ikke når variabelen ektefelles arbeidstid ble tatt ut av modellen, hadde husholdningens bruttoinntekt noen signifikant effekt. Dette kan tolkes dit hen at effekten av ektefelles arbeidstid på bruken av rengjøringshjelp mer hadde med generelt tidspress og manglende mannlige deltakelse i husarbeidet å gjøre, enn med husholdningens økonomiske situasjon.

Foruten nedsatt funksjonsevne og ektefelles arbeidstid var det først og fremst boligstørrelsen og kvinnens alder som hadde betydning for bruken av rengjøringshjelp blant gifte kvinner uten hjemmeboende barn i 1980. Kvinner i boliger med minst seks rom hadde oftere slik hjelp enn kvinner i mindre boliger. Det er rimelig å tolke dette slik at det er den faktiske arbeidsmengden hjemme som har betydning. Store boliger er mer tidkrevende å holde rene enn mindre boliger. En annen mulighet er selvsagt at boligstørrelsen egentlig er et uttrykk for husholdningens økonomi og at effekten av hushold-

ningsinntekten her går via boligstørrelse. Dette ser imidlertid ikke ut til å være tilfellet. Husholdningens bruttoinntekt hadde ingen klar effekt selv om variabelen boligstørrelse ble tatt ut av modellen.

Effekten av kvinnens alder innebar at kvinner under 45 år sjeldnere hadde rengjøringshjelp enn kvinner over 55 år. Trolig er dette uttrykk for at eldre kvinner opplevde rengjøringsarbeidet som tyngre enn yngre og derfor prioriterte å leie hjelp selv om de i prinsippet var i stand til å gjøre rent selv.

Husholdningsstørrelsen hadde ingen klar betydning for bruken av rengjøringshjelp. Dette kan virke overraskende ettersom det gjerne kreves mer renhold jo flere man er i en husholdning. På den annen side er det flere til å ta del i rengjøringsarbeidet i store enn i små husholdninger slik at behovet for hjelp utenfra blir mindre.

Typen bostedsstrøk hadde også en viss betydning for bruken av leid rengjøringshjelp blant gifte kvinner uten barn i 1980. Slik hjelp var mindre vanlig i spredtbygde områder enn i tettbygde strøk. Effekten var riktignok ikke signifikant på 0,05-nivå, men er trolig likevel statistisk utsagnskraftig (signifikant på 0,06-nivå). Dette mønsteret er vanskelig å forklare. En mulighet kunne være at kvinner med behov for hjelp til rengjøringen i større grad fikk gratis hjelp i spredtbygde enn i tettbygde strøk slik at behovet for å kjøpe slike tjenester var mindre.

Alt i alt tyder den multivariate analysen på at bruken av leid hjelp til rengjøringen blant gifte/samboende kvinner uten barn mer hadde med det faktiske behovet for rengjøringshjelp å gjøre, enn med økonomiske ressurser til å kjøpe slik hjelp. Kanskje blir bildet annerledes dersom vi bare ser på de kvinnene som selv var i stand til å greie rengjøringen? De med nedsatt førlighet i forhold til rengjøring utgjorde en høyere andel blant de gifte/samboende kvinner uten barn, som brukte rengjøringshjelp, enn hva som var tilfellet blant mødre (se kapittel 5). Hele 21 prosent av dem som faktisk hadde leid rengjøringshjelp blant gifte kvinner uten barn, hadde vansker med å gjøre rent selv.

Også når vi bare ser på dem som var i stand til å gjøre rent selv, ser det imidlertid ut til at det først og fremst var det faktiske behovet for hjelp til rengjøringen som hadde betydning for bruken av leid hjelp (tabell 17). Ektefelles arbeidstid var den variabel som hadde størst effekt i modellen. Foruten ektefelles arbeidstid, kvinnens alder, antall rom i boligen og typen bostedsstrøk, hadde her også antall personer i husholdningen en viss effekt, men sammenhengens retning var uklar. Men det kan også se ut til at kvinnenes utdanningsnivå hadde en viss betydning for bruken av rengjøringshjelp her i den forstand at kvinner med utdanning på høgskole-/universitetsnivå oftere hadde slik hjelp enn kvinner med utdanning på ungdomsskolenivå. Dette kan tyde på at også sosial status hadde en viss betydning for bruken av

rengjøringshjelp blant kvinner uten nedsatt funksjonsevne i forhold til slike oppgaver. Effekten var riktignok ikke statistisk signifikant på 0,05-nivå, men kan likevel være statistisk utsagnskraftig (0,07-nivå).

Husholdningsinntekten hadde imidlertid ingen klar effekt for bruken av rengjøringshjelp blant gifte/samboende kvinner som var i stand til å gjøre rent selv (tabell 17). Det var ingen klar tendens til at kvinner i høyinntektshusholdninger oftere hadde slik hjelp enn kvinner i husholdninger med lavere inntekter. Det var heller ikke slik at effekten av husholdningsinntekten gikk via ektefelles arbeidstid eller boligstørrelsen (antall rom). Som nevnt ovenfor, kunne begge disse variablene tenkes å være uttrykk for høy inntekt. Heller ikke når disse variablene ble tatt ut av modellen, hadde husholdningsinntekten noen klar effekt på bruken av leid rengjøringshjelp.

1990: Nedsatt førlighet og økonomiske ressurser viktig for bruk av rengjøringshjelp

Som vist tidligere (tabell 3), hadde 4 prosent av gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn betalt hjelp til rengjøring fra en privatperson i 1990. Bare en liten del av denne hjelpen kom fra slektninger, mens det alt vesentlige ble kjøpt fra personer som ikke var i slekt med den som mottok hjelpen (tabell 18). Forholdsvis få, bare 1 prosent, oppgav at de hadde gratis hjelp fra en privatperson til rengjøringen. Ikke overraskende kom slik hjelp hovedsakelig fra slektninger. Totalt hadde vel 4 prosent av de gifte kvinnene uten hjemmeboende barn enten gratis eller privat hjelp til rengjøringen.

Tabell 19 viser resultater fra en logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom en rekke mulige forklaringsvariabler og det å ha enten betalt eller gratis hjelp til rengjøringen fra en privatperson blant gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn. Det var først og fremst det å ha nedsatt bevegelsesevne som hadde betydning for bruken av slik hjelp i denne gruppen av kvinner. De med nedsatt førlighet hadde oftere hjelp enn andre. Foruten bevegelsesevnen, hadde ektefelles arbeidstid og kvinnenes utdanningsnivå en viss effekt i den forstand at kvinner med ektefeller som hadde normal arbeidstid, sjeldnere hadde hjelp enn kvinner med ektefeller som hadde lang arbeidstid, og kvinner med utdanning på ungdomsskolenivå sjeldnere hadde rengjøringshjelp enn dem med utdanning på universitets-/høgskolenivå. Verken egen arbeidstid, husholdningens bruttoinntekt, husholdningsstørrelse, kvinnens alder eller typen bostedsstrøk hadde derimot noen klar effekt for bruken av rengjøringshjelp i denne gruppen. Som tidligere nevnt, er imidlertid tolkningen av effekten av ektefelles arbeidstid uklar. På den ene side kan variabelen være et uttrykk for tidspress i husholdningen og manglende innsats fra ektefelles side, på den annen side for husholdningens økonomiske og sosiale ressurser. Det ser ut til at den siste tolkningen har mye for seg i dette tilfellet. Når variabelen ektefelles arbeidstid tas ut av modellen, får nemlig husholdningens bruttoinntekt klar

betydning for bruken av betalt/gratis rengjøringshjelp. Dessuten får kvinnens arbeidstid en viss effekt i den forstand at kvinner med lang arbeidstid (minst 40 timer pr. uke) oftere har slik hjelp enn kvinner som arbeider deltid. Videre blir effekten av kvinnens utdanningsnivå klarere. Alt i alt ser det altså ut til at både det faktiske behovet for hjelp (nedsatt bevegelsesevne) og husholdningens økonomiske ressurser og sosiale situasjon hadde betydning for bruken av betalt eller gratis rengjøringshjelp blant gifte/samboende kvinner uten barn i 1990. Ser vi bare på den gruppen av kvinner som hadde normal bevegelighet, var det først og fremst den økonomiske og sosiale ressursituasjonen i husholdningen som hadde betydning for bruken av rengjøringstjenester.

Analysen av hvorvidt gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn hadde *betalt* hjelp til rengjøringen viste omtrent samme mønster (tabell 20). Ettersom analysen i all hovedsak gjaldt samme gruppe av kvinner, bare noe færre enn i analysen over, er dette som ventet. Også når vi bare ser på bruken av betalt hjelp, var det altså først og fremst førlighetsgrad, utdanningsnivå og ektefellens arbeidstid som hadde noen klar effekt. Også her gjaldt at når variabelen ektefelles arbeidstid ble tatt ut av modellen, ble effekten av kvinnens utdanningsnivå og arbeidstid klarere. Husholdningens bruttoinntekt hadde imidlertid ingen klar effekt her. Når vi bare så på kvinner med normal førlighet, var det imidlertid først og fremst husholdningens bruttoinntekt og kvinnens utdanningsnivå som hadde betydning for bruken av betalt rengjøringshjelp. Dette tyder på at privat, leid rengjøringshjelp i stor grad var et høystatusfenomen blant gifte/samboende kvinner uten barn og med normal bevegelighet, ved inngangen til 1990-åra.

Ettersom andelen med *gratis* hjelp til rengjøring fra personer utenfor husholdningen var såpass lav, bare 1 prosent, er det vanskelig å foreta analyser av hvilke forhold som hadde betydning for bruken av denne type hjelp. Bivariate analyser tyder imidlertid på at det først og fremst var førlighetsgraden som var viktig her. Halvparten av dem som mottok slik hjelp, hadde nemlig nedsatt førlighet. Dette gjaldt bare vel en fjerdedel av dem som hadde betalt hjelp. Her var det altså særlig det faktiske behovet for hjelp som var avgjørende, ikke husholdningens økonomiske eller sosiale ressurser. Som vist tidligere (tabell 18), er det i første rekke slektninger som yter gratis hjelp til rengjøringsarbeidet.

Midtveis på 1990-tallet: Både behov og ressurser viktig for bruken av rengjøringshjelp

Som vist tidligere (tabell 6) tyder bivariate analyser på at bruken av rengjøringshjelp blant gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn i 1994 hadde sam-

menheng med utdanningsnivå og hvorvidt man mottok uførepensjon eller ikke, mens sysselsettingsforhold/arbeidstid og typen bostedsstrøk hadde liten betydning.¹ En multivariat analyse viser et litt annet mønster. De eneste variabler som hadde noen klar selvstendig effekt på bruken av rengjøringshjelp blant gifte kvinner uten hjemmeboende barn, var hvorvidt man mottok uførepensjon eller ikke, og husholdningens bruttoinntekt (tabell 22). Kvinner med uførepensjon hadde oftere rengjøringshjelp enn andre, og kvinner i høyinntektshusholdninger hadde oftere hjelp enn kvinner i husholdninger med lavere inntekter. Det var også en viss tendens til at høyt utdannede kvinner oftere hadde hjelp enn dem med lavere utdanning, men denne effekten var ikke signifikant på 0,05-nivå.

De som mottok uførepensjon, utgjorde hele 25 prosent av alle som hadde rengjøringshjelp blant gifte/samboende kvinner uten barn. Holdes disse utenfor slik at analysen bare omfatter kvinner som må antas å være i stand til å gjøre rent selv, ble effekten av utdanning statistisk signifikant. Her var det altså en klar tendens til at høyt utdannede oftere hadde rengjøringshjelp enn dem med lavere utdanning. Også inntektsvariabelen hadde en viss effekt i denne modellen. Arbeidstidens lengde så imidlertid ikke ut til å ha noen klar betydning, heller ikke kvinnenes alder eller husholdningsstørrelse. Dette tyder på at det ikke først og fremst var det faktiske behovet for rengjøringstjenester som var avgjørende for hvorvidt denne gruppen av kvinner hadde hjelp til rengjøringen, men mer de ressurser man hadde til rådighet i form av penger og høy utdanning.

Analysen av omnibusundersøkelsen fra 1995 tyder på at det først og fremst var utdanningsnivået som hadde betydning for bruken av leid hjelp til rengjøringen blant gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn. Antall observasjoner var imidlertid såpass lavt her (se tabell 4) at det er vanskelig å foreta gode analyser.

¹ Også her er andelen som enten har vaskehjelp/rengjøringsbyrå, eller praktikant/au pair o.l., brukt som mål på andelen med rengjøringshjelp. Det var imidlertid ytterst få som hadde praktikant e.l. i denne gruppen av kvinner (tabell 21).

Tabell 16. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte kvinner uten barn som har rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. 1980

	Koeffisient	Kjikkvadrat
Egen arbeidstid		3,33
1 Ikke sysselsatt	-0,48	0,31
1 1-29 timer pr. uke	-1,11	1,51
1 30-39 timer pr. uke	0,09	0,01
0 40 timer + pr. uke		
Ektefelles arbeidstid		10,25*
1 Ikke sysselsatt	-1,43	5,17*
1 1-39 timer pr. uke	-1,66	8,11**
1 40-44 timer pr. uke	-2,54	6,06**
0 45 timer + pr. uke		
Utdanningsnivå		2,40
1 Ungdomsskolenivå	-1,09	1,85
1 Videregående skole	-0,29	0,21
0 Universitet/høgskole		
Husholdningens bruttoinntekt (1980-kroner)		8,01
1 -99 999 kr	-0,48	0,30
1 100 000-124 999 kr	-1,77	2,72
1 125 000-149 999 kr	0,71	0,78
1 150 000-174 999 kr	0,68	0,71
0 175 000 kr +		
Antall personer i husholdningen ..		3,53
1 2	0,97	1,23
1 3	-0,12	0,01
0 4 +		
Kvinnens alder		6,79*
1 16-44 år	-1,51	3,82*
1 45-54 år	0,45	0,78
0 55-66 år		
Antall rom i boligen		8,54**
1 1-3 rom	-1,48	5,15*
1 4-5 rom	-1,64	8,13**
0 6 rom +		
Bostedsstrøk		7,26
1 Spredtbygd strøk	-1,44	2,86
1 Tett, 200-19 999 innbyggere	0,74	1,65
1 Tett, 20 000-99 999 innbyggere	0,23	0,14
0 Oslo, Bergen, Stavanger, Trondheim		
Kan klare rengjøring uten hjelp		22,88***
1 Nei	3,44	22,88***
0 Ja		

* Signifikant på 0,05-nivå ** Signifikant på 0,01-nivå *** Signifikant på 0,001-nivå

Kilde: SSBs levekårsundersøkelse 1980

Tabell 17. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte kvinner uten barn som har rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. Tall for dem som kan klare rengjøringen uten hjelp. 1980

	Koeffisient	Kjikkvadrat
Egen arbeidstid		2,18
1 Ikke sysselsatt	-0,34	0,13
1 1-29 timer pr. uke	-1,02	1,03
1 30-39 timer pr. uke	0,10	0,01
0 40 timer + pr. uke		
Ektefelles arbeidstid		14,03**
1 Ikke sysselsatt	-1,95	7,25**
1 1-39 timer pr. uke	-2,27	10,96***
1 40-44 timer pr. uke	-3,58	7,69**
0 45 timer + pr. uke		
Utdanningsnivå		5,19
1 Ungdomsskolenivå	-1,70	3,06
1 Videregående skole	0,04	0,00
0 Universitet/høgskole		
Husholdningens bruttoinntekt (1980-kroner)		5,37
1 -99 999 kr	-0,31	0,10
1 100 000-124 999 kr	-1,41	1,19
1 125 000-149 999 kr	1,00	1,20
1 150 000-174 999 kr	0,58	0,41
0 175 000 kr +		
Antall personer i husholdningen ..		7,65*
1 2	1,08	1,22
1 3	-1,66	1,53
0 4 +		
Kvinnens alder		10,35**
1 16-44 år	-1,96	5,51**
1 45-54 år	0,73	1,46
0 55-66 år		
Antall rom i boligen		8,56**
1 1-3 rom	-1,36	3,44
1 4-5 rom	-1,97	8,53**
0 6 rom +		
Bostedsstrøk		6,25
1 Spredtbygd strøk	-2,61	4,03*
1 Tett, 200-19 999 innbyggere	0,57	0,73
1 Tett, 20 000-99 999 innbyggere	0,05	0,01

* Signifikant på 0,05-nivå ** Signifikant på 0,01-nivå

Kilde: SSBs levekårsundersøkelse 1980

Tabell 18. Andel med ulike former for privat rengjøringshjelp blant gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn. 1990. Prosent

Betalt hjelp fra privatperson	3,6
Fra slektninger	0,5
Fra andre	3,2
Gratis hjelp fra privatperson	1,4
Fra slektninger	1,1
Fra andre	0,2
Betalt eller gratis hjelp fra privatperson	4,1

Kilde: SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1990

Tabell 19. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende kvinner uten barn som har betalt eller gratis hjelp til rengjøring fra privatperson, og ulike kjennemerker. 1990

	Koeffisient	Kjikkvadrat
Egen arbeidstid		2,76
1 Ikke sysselsatt	0,86	0,44
1 1-29 timer pr. uke	-1,25	0,86
1 30-39 timer pr. uke	-0,32	0,10
0 40 timer + pr. uke		
Ektefelles arbeidstid		5,31
1 Ikke sysselsatt	-1,74	2,34
1 1-39 timer pr. uke	-2,53	5,25*
1 40-44 timer pr. uke	-0,72	0,43
0 45 timer + pr. uke		
Utdanningsnivå		4,19
1 Ungdomsskolenivå	-2,71	4,12*
1 Videregående skole	-1,33	2,12
0 Universitet/høgskole		
Husholdningens bruttointekt (1990-kroner)		1,15
1 -349 999 kr	-0,89	0,72
1 350 000-449 999 kr	-1,05	0,97
0 450 000 kr +		
Antall personer i husholdningen ..		0,18
1 2	0,20	0,03
1 3	0,53	0,15
0 4 +		
Kvinnens alder		1,50
1 16-44 år	-1,19	1,46
1 45-54 år	-0,46	0,24
0 55 år +		
Bostedsstrøk		4,61
1 Spredtbygd strøk	-23,51	2,27
1 Tett, 200-19 999 innbyggere	1,57	2,62
1 Tett, 20 000-99 999 innbyggere	-0,14	0,02
0 Tett, 100 000 innbyggere +		
Bevegelsesevne		5,84*
Nedsatt	2,17	5,84*
Normal		

* Signifikant på 0,05-nivå

Kilde: SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1990

Tabell 20. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende kvinner uten barn som har betalt hjelp til rengjøring fra privatperson, og ulike kjennemerker. Tall for dem med god førlighet. 1990

	Koeffisient	Kjikkvadrat
Egen arbeidstid		2,42
1 Ikke sysselsatt	0,93	0,51
1 1-29 timer pr. uke	-1,09	0,67
1 30-39 timer pr. uke	-0,28	0,08
0 40 timer + pr. uke		
Ektefelles arbeidstid		5,22
1 Ikke sysselsatt	-1,93	2,57
1 1-39 timer pr. uke	-2,48	5,05*
1 40-44 timer pr. uke	-0,70	0,41
0 45 timer + pr. uke		
Utdanningsnivå		4,81
1 Ungdomsskolenivå	-3,28	4,73*
1 Videregående skole	-1,27	1,98
0 Universitet/høgskole		
Husholdningens bruttointekt (1990-kroner)		0,91
1 -349 999 kr	-0,74	0,49
1 350 000-449 999 kr	-0,96	0,82
0 450 000 kr +		
Antall personer i husholdningen ..		0,33
1 2	-0,01	0,00
1 3	0,54	0,16
0 4 +		
Kvinnens alder		1,33
1 16-44 år	-1,13	1,22
1 45-54 år	-0,36	0,14
0 55 år +		
Bostedsstrøk		3,57
1 Spredtbygd strøk	-23,52	2,31
1 Tett, 200-19 999 innbyggere	1,46	2,20
1 Tett, 20 000-99 999 innbyggere	-0,02	0,00
0 Tett, 100 000 innbyggere +		
Bevegelsesevne		4,39*
1 Nedsatt	1,98	4,39*
0 Normal		

* Signifikant på 0,05-nivå

Kilde: SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1990

Tabell 21. Andel gifte/samboende kvinner uten barn som hadde ulike typer hjelp i huset. 1994. Prosent

Minst en form for hjelp i huset	4,7
Dagmamma, au pair, praktikant e.l.	0,2
Vaskehjelp/rengjøringsbyrå etc.	3,5
Annen form for hjelp	0,5
Praktikant eller vaskehjelp	3,7

Kilder: SSBs omnibusundersøkelser 1994

Tabell 22. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen gifte/samboende kvinner uten barn som har rengjøringshjelp, og ulike kjennemerker. 1994

	Koeffisient	Kjikkvadrat
Egen arbeidstid		2,69
1 Ikke sysselsatt	0,33	0,07
1 1-19 timer pr. uke	0,41	0,11
1 20-37 timer pr. uke	1,17	2,43
0 38 timer + pr. uke		
Utdanningsnivå		1,43
1 Ungdomsskolenivå	-1,13	1,27
1 Videregående skole	-0,58	0,74
0 Universitet/høgskole		
Husholdningens bruttoinntekt (1994-kroner)		5,19
1 -299 999 kr	-2,31	4,25*
1 300 000-399 999 kr	-1,36	3,16
1 400 000-499 999 kr	-1,11	1,74
0 500 000 kr +		
Antall personer i husholdningen ..		0,33
1 2	-0,37	0,33
0 3 +		
Alder		1,27
1 16-44 år	-0,15	0,02
1 45-54 år	0,68	0,82
0 55 år +		
Bostedsstrøk		3,27
1 Spredtbygd strøk	1,00	0,83
1 Tett, 200-19 999 innbyggere	1,45	2,87
1 Tett, 20 000-99 999 innbyggere	1,57	2,44
0 Tett, 100 000 innbyggere +		
Mottar uførepensjon		3,98*
1 Ja	2,19	3,98*
0 Nei		

* Signifikant på 0,05-nivå

Kilder: SSBs omnibusundersøkelser 1994

7. Ønsker om rengjøringshjelp blant folk i yrkesaktiv alder

Selv om bruk av rengjøringshjelp er mye diskutert de siste åra, og det ser ut til å ha vært en viss økning i bruken av slik hjelp blant gifte mødre, er det altså foreløpig få som har slik hjelp. Men hvordan er folks preferanser og holdninger på dette området? Er det mange som ønsker slik hjelp, hvem er i tilfelle dette og hvorfor skaffer ikke folk seg rengjøringshjelp hvis de faktisk ønsker å ha det? Slike spørsmål diskuteres i dette kapitlet.

Generelt er ønsker og holdninger på ulike områder vanskeligere å kartlegge enn faktisk atferd. Dette gjelder også ønsker om, og holdninger til, rengjøringshjelp. Som Pedersen (1995) påpeker i en dansk rapport om emnet, besvares spørsmål om ønsker og holdninger til kjøp av hjelp hjemme gjerne i lys av eksisterende betingelser på området. Folk tenker i forhold til dagens prisnivå, dagens tilbud av «svart» og «hvit» arbeidskraft og omgivelsen holdninger til, og bruk av, hjelp til hjemmearbeid.

I Statistisk sentralbyrås omnibusundersøkelse september 1995 ble det spurt om ønsker om rengjøringshjelp (se kapittel 3). De som ikke hadde privat, betalt hjelp, ble spurt *hvorvidt de i sin nåværende situasjon kunne tenke seg å ha slik hjelp*. De som svarte bekræftende på dette, ble så spurt hvorfor de ikke hadde slik hjelp. De som ikke kunne tenke seg hjelp, ble bedt om å begrunne dette. Spørsmålene om begrunnelser ble stilt åpent og svarene kodet i ettertid. De grunner som ble angitt, tyder på at spørsmålet om ønsker om rengjøringshjelp ble oppfattet noe ulikt. Mens enkelte svarte ut fra dagens behov og økonomiske situasjon, la andre mer prinsipielle overveielser til grunn. Opplysningene gir likevel en pekepinn om ønsker og holdninger på området. Ettersom ønsker om rengjøringshjelp ikke er kartlagt på denne måten tidligere, kan vi ikke vise endring over tid.

Kvinner ønsker oftere rengjøringshjelp enn menn

30 prosent av alle voksne i yrkesaktiv alder kan i sin nåværende situasjon tenke seg å ha rengjøringshjelp (tabell 23). Andelen er høyere blant kvinner enn blant menn. Henholdsvis 35 og 26 prosent blant kvinner og

menn kunne tenke seg å kjøpe rengjøringstjenester. For kvinners vedkommende er andelene omtrent de samme blant gifte med barn og blant gifte uten barn. Blant menn er slike ønsker mer utbredt blant dem som har barn enn blant gifte uten barn boende hjemme.

Ettersom utvalget i denne undersøkelsen er såpass lite (se kapittel 3), er det begrenset hvor detaljerte analyser som kan foretas for å klarlegge hvilke forhold som har betydning for ønsker om rengjøringshjelp. Jeg har likevel sett nærmere på kjønnsforskjellene på området og foretatt enkelte analyser av gifte/samboende kvinner med hjemmeboende barn. Når jeg har valgt å se nærmere på mødre, er det fordi kvinner oftere enn menn kan tenke seg rengjøringshjelp, og fordi de gjennomgående bruker mer tid til husarbeid enn hva menn gjør (tabell 24). Mødre antas dessuten å ha større forpliktelser hjemme enn kvinner uten hjemmeboende barn.

Kjønnsforskjellen i ønsker om rengjøringshjelp gjelder både for gifte/samboende med barn og gifte/samboende uten barn (tabell 23). En rimelig antakelse ville være at kjønnsforskjellen bunner i at kvinner faktisk bruker mer tid til husarbeid enn hva menn gjør slik at de i større grad opplever behov for avlastning. Dette ser imidlertid ikke ut til å være tilfelle for foreldres vedkommende. Multivariate analyser hvor det kontrolleres for en rekke ulike forhold, også tiden brukt til husarbeid, viser at kjønn har en selvstendig effekt når det gjelder ønsker om hjelp til rengjøringsarbeidet. Uansett hvor mye tid man faktisk bruker til husarbeid, er det altså slik at gifte mødre oftere enn fedre kunne tenke seg å leie hjelp til rengjøringen. Dette kan tyde på at ikke bare det faktiske arbeidet, men også ansvaret for at ting blir gjort i huset, særlig hviler på kvinner.

For gifte uten barn ser det derimot ut til at den bivariate kjønnsforskjellen i ønsker om rengjøringshjelp faktisk er knyttet til at kvinner bruker mer tid til husarbeid enn menn. I multivariate analyser hvor også husarbeidstiden inngår, forsvinner nemlig effekten av kjønn. Når variabelen tid brukt til husarbeid tas ut av modellen, får kjønn derimot selvstendig betydning for hvorvidt man kunne tenke seg å leie hjelp til rengjøringen eller ikke.

Behov viktigere enn ressurser for mødres ønsker om rengjøringshjelp

Bivariate analyser tyder på at mødre med lang arbeidstid oftere kunne tenke seg å leie hjelp til rengjøringen enn ikke sysselsatte og deltidsarbeidende, og at mødre med høy utdanning oftere kunne tenke seg slik hjelp enn mødre med lavere utdanning (tabell 25). Hva type bostedsstrøk angår, er det ikke noe klart mønster. Tendensen går i retning av at mødre i spredtbygde strøk og store byer oftere kunne tenke seg slik hjelp enn mødre i mindre tettsteder. Det ser dessuten ut til at mødre som mottar uførepensjon oftere kunne tenke seg hjelp enn mødre uten slike ytelser. Det er imidlertid bare en liten andel av mødrene, 3 prosent, som mottar uføretrygd. De bivariate sammenhengene mellom sysselsetting/arbeidstid, utdanningsnivå og bostedsstrøk på den ene side, og ønsker om rengjøringshjelp på den annen, blir derfor omtrent de samme når mødre med uføretrygd holdes utenfor.

For å få bedre innsikt i hvilke forhold som har betydning for ønsker om rengjøringshjelp blant mødre, er det foretatt en logistisk regresjonsanalyse for denne gruppen. Den avhengige variabelen i modellen er altså hvorvidt man kan tenke seg å ha privat, leid rengjøringshjelp eller ikke. De samme mulige forklaringsvariabler er inkludert som i analysene i tidligere kapitler av hvorvidt mødre faktisk har rengjøringshjelp eller ikke. Når variablene i enkelte tilfelle er kategorisert litt annerledes her enn i en del tidligere modeller, har dette sammenheng med det lave antallet observasjoner i denne undersøkelsen. Dette nødvendiggjorde en forholdsvis grov inndeling enkelte steder. I tillegg til egen arbeidstid, utdanningsnivå, husholdningens bruttoinntekt, husholdningsstørrelse, yngste barns alder, egen alder, type bostedsstrøk og hvorvidt man mottar uførepensjon eller ikke, er tid brukt til husarbeid pr. uke inkludert som en mulig forklaringsvariabel i modellen. Her er det imidlertid ikke helt enkelt å vite hvilken vei det er rimelig å anta at sammenhengen går. Umiddelbart skulle vi vente at alt annet likt, vil mødre som bruker mye tid til husarbeid ønske rengjøringshjelp oftere enn andre fordi behovet for avlastning er større. På den annen side viser en dansk studie at de som i utgangspunktet bruker lite tid til husarbeid, oftere enn andre ønsker å overlate noe av dette arbeidet til andre (Pedersen 1995). Dette kan ha sammenheng med at de oftere føler at innsatsen blir utilstrekkelig, eller at de i mindre grad enn andre knytter sin identitet til husarbeidet.

Analysen tyder på at det først og fremst er arbeidstidens lengde, husholdningsstørrelsen, typen bostedsstrøk og hvorvidt man mottar uførepensjon eller ikke som har betydning for gifte mødres ønsker om rengjøringshjelp (tabell 26). Mødre med lang arbeidstid ønsker oftere hjelp enn mødre med kortere arbeidstid, mødre i store husholdninger (minst fem personer) ønsker oftere hjelp enn mødre med bare tre personer i husholdningen, mødre i store byer ønsker oftere hjelp enn mødre i

mindre tettsteder, og mødre som mottar uførepensjon ønsker oftere hjelp enn mødre uten slike ytelser. Det er vanskelig å forklare hvorfor bostedsstrøket har betydning her. Muligens har det sammenheng med at bruk av rengjøringshjelp er mer utbredt blant mødre i storbyer enn i andre bostedsstrøk (se tabell 4) slik at mødre her er mer positive til slik hjelp enn mødre i områder hvor rengjøringsstjenester er mindre utbredt. Dette forklarer imidlertid ikke hvorfor det ikke er noen klar forskjell mellom mødre i storbyer og mødre i spredtbygde strøk når det gjelder ønsker om rengjøringshjelp.

Ulikt hva som er tilfelle når det gjelder faktisk bruk av rengjøringshjelp, har verken husholdningsinntekten eller utdanningsnivået noen klar betydning for mødres ønsker om rengjøringshjelp. Dette kan tyde på at ønsker om hjelp mer bunner i faktiske behov for hjelp enn i de ressurser man har til rådighet for å kjøpe slike tjenester. Både yrkestilknytning, stor husholdning og det at man mottar uførepensjon kan innebære et visst behov for avlastning i husarbeidet.

Det ser heller ikke ut til at nye generasjoner av mødre er mer positivt innstilt til å leie rengjøringshjelp enn noe eldre mødre. Mødres alder har nemlig ingen selvstendig betydning for ønsker om rengjøringshjelp. Heller ikke barnas alder eller den tiden man faktisk bruker til husarbeid ser ut til å ha noen klar betydning.

Bildet av hvilke forhold som har betydning får mødres ønsker om rengjøringshjelp, blir det samme når de som mottar uføretrygd holdes utenfor. Også da er det først og fremst arbeidstidens lengde, husholdningsstørrelse og typen bostedsstrøk som har effekt.

Selv om forholdsvis få har privat rengjøringshjelp, kan altså ganske mange tenke seg å kjøpe slike tjenester, særlig blant visse grupper av kvinner. Dette kan tyde på at det finnes et visst udekket behov for slike tjenester i befolkningen. Det er imidlertid viktig å være klar over at det bildet vi får, vil variere noe med hvordan spørsmålet utformes. I en dansk undersøkelse om markedet for hjemmetjenester tok man utgangspunkt i husarbeid som husholdningen allerede hadde utført, og spurte om folk gjerne ville ha andre til å utføre dette og hvor mye de eventuelt ville betale (Pedersen 1995). I den norske undersøkelsen ble spørsmålet ikke knyttet til husarbeid som faktisk var utført. Bortsett fra at det ble henvisning til folks «nåværende situasjon», ble det ikke spesifisert hvilke betingelser eventuelle tjenester skulle kjøpes under. Svarmønsteret ville muligens blitt noe annerledes hvis vi hadde stilt mer hypotetiske spørsmål med forutsetninger om prisnivå, om at det faktisk fantes gode tilgjengelige tjenester på området, om at tjenestene skulle kjøpes på det «hvite» marked, eller om omgivelsenes holdninger til, og bruk av, slike tjenester.

Hvorfor skaffer ikke folk seg rengjøringshjelp når de ønsker slik hjelp?

Ettersom holdninger og begrunnelser for atferd generelt er vanskelig å måle, er det vanskelig å si sikkert hvorfor folk ikke skaffer seg rengjøringshjelp når de faktisk ønsker slik hjelp. Det bildet vi får, avhenger av måten spørsmålene er stilt på. Framstillingen nedenfor er basert på omnibusundersøkelsen 1995 hvor spørsmålene, som tidligere nevnt, ble stilt åpent og svarene kodet i ettertid. Det er altså de grunner folk selv umiddelbart tenker på, som fanges opp. De aller fleste har kun gitt én grunn. Dersom folk i stedet hadde fått presentert et sett av begrunnelser og ble bedt om å ta stilling til viktigheten av hver enkelt, ville bildet trolig blitt noe annerledes. Det samme ville vært tilfelle hvis folk hadde fått oppgitt en rekke mulige begrunnelser og ble bedt om å plukke ut den viktigste. Man ville da tatt med i betraktningen også forhold man ikke umiddelbart tenker på når spørsmålet stilles åpent.

Omnibusundersøkelsen tyder på at det først og fremst er økonomien som gjør at foreldre ikke realiserer sine ønsker om å ha rengjøringshjelp. Vel halvparten av dem som kunne tenke seg å ha slik hjelp, men ikke har det, oppgir som viktigste grunn til ikke å skaffe hjelp at de synes det er for dyrt (tabell 27). Den andre hovedtypen av begrunnelser går på at man egentlig ikke har behov for slik hjelp akkurat nå. Om lag én av fem angir slike grunner. Trolig har disse lagt mer prinsipielle overveielser til grunn når de gir uttrykk for at de kunne tenke seg rengjøringshjelp. De kunne i prinsippet tenke seg slik hjelp og kommer kanskje til å skaffe det hvis situasjonen endres, men akkurat nå er ikke behovet tilstrekkelig stort. En del av disse svarene var imidlertid vanskelige å plassere i en bestemt kategori under kodearbeidet. Enkelte skrev f.eks. at «man bør vel greie å gjøre rent selv». I slike tilfelle er det ikke helt klart om det er manglende behov eller mer moralske og følelsesmessige hindringer som gjør at man ikke skaffer hjelp. Svarene er her kodet som om behovet for hjelp ikke er til stede.

Foruten økonomi og manglende behov, viser enkelte til at det er vanskelig å få tak i pålitelige folk for å begrunne hvorfor de ikke har rengjøringshjelp. Videre peker enkelte på at de synes det er upassende eller flaut å ha slik hjelp, noen at de ikke liker å ha fremmede i huset, noen at de ikke har hatt tiltak til å få tak i hjelp ennå, og noen få at det hersker uenighet i familien på dette området. Videre er det enkelte som ikke kan angi noen bestemt grunn, og enkelte som gir grunner som ikke lar seg plassere i noen bestemt kategori.

For de fleste begrunnelser er det små kjønnsforskjeller blant gifte/samboende foreldre. Det er imidlertid en viss tendens til at mødre oftere enn fedre synes det er upassende å ha rengjøringshjelp eller ikke liker å ha fremmede i huset, mens fedre noe oftere enn mødre viser til økonomiske hindringer. Men kjønnsforskjellene er usikre ettersom antall observasjoner er såpass lavt.

Også blant gifte uten hjemmeboende barn er det økonomien og det at man egentlig ikke trenger hjelp, som er de vanligste grunnene til ikke å skaffe rengjøringshjelp. Det ser imidlertid ut til at økonomiske hindringer spiller noe mindre rolle her enn blant foreldre, mens manglende behov er noe mer vanlig. Men også her gjør det lave antallet observasjoner det vanskelig å trekke sikre slutninger.

Hvorfor ønsker ikke folk rengjøringshjelp?

Vel to tredjedeler av den voksne befolkning 16-66 år verken har, eller kan i sin nåværende situasjon tenke seg å ha, leid hjelp til rengjøringsarbeidet. Blant foreldre er andelen noe lavere, mens den blant gifte uten barn er nærmere 70 prosent. De aller fleste av disse, 81 prosent av foreldrene, og 86 prosent blant gifte uten barn, begrunner sitt manglende ønske om hjelp med at behovet ikke er til stede (tabell 28). Den nest vanligste begrunnelsen går på at rengjøringshjelp er for dyrt. Videre peker enkelte på at de ikke ønsker fremmede i huset, mens noen ganske få viser til at det er upassende å ha slik hjelp, eller at de allerede har kommunal hjemmehjelp. Det er stort sett små kjønnsforskjeller i de begrunnelser som gis, men både blant foreldre og gifte uten barn er det en viss tendens til at menn i noe større grad enn kvinner peker på økonomien som begrunnelse for ikke å ønske hjelp. Også på dette området gjelder selvsagt at det bildet vi får av folks holdninger, er preget av måten spørsmålet ble stilt på.

Hvor mye er folk villige til å betale for privat rengjøringshjelp?

En dansk undersøkelse om markedet for hjemmetjenester viste at selv om mange kunne tenke seg å kjøpe slike tjenester, lå de priser folk var villige til å betale nærmere det «svarte» enn det «hvite» marked (Pedersen 1995). Det samme ser ut til å være tilfellet for Norges vedkommende. I omnibusundersøkelsen september 1995 ble de som oppgav at de kunne tenke seg å leie privat rengjøringshjelp, spurt hvor mye de var villige til å betale for slike tjenester. Folk i yrkesaktiv alder var i gjennomsnitt villige til å betale 82 kroner pr. time (tabell 29). Skal tjenestene kjøpes gjennom profesjonelle rengjøringsbyråer, vil nok prisen ligge høyere enn dette. Den pris man kunne tenke seg å betale var omtrent den samme for gifte med barn som for gifte uten hjemmeboende barn. Derimot ser det ut til at menn er villige til å betale noe mer enn kvinner. Forskjellen gjelder uansett om man har barn eller ikke. Dette kan virke overraskende ettersom kvinner oftere enn menn uttrykker ønsker om å kjøpe rengjøringstjenester. De kvinner som faktisk kan tenke seg å kjøpe slik hjelp, har altså noe mindre betalingsvillighet enn menn.

Tabell 23. Andel kvinner og menn i ulike grupper som i sin nåværende situasjon kunne tenke seg å ha privat, leid rengjøringshjelp. 1995. Prosent

	Alle	Kvinner	Menn
Alle 16-66 år ¹	30	35	26
Antall observasjoner	815	408	407
Gifte/samboende med barn 0-19 år ...	34	37	31
Antall observasjoner	386	194	192
Gifte/samboende 16-66 år, uten barn	27	34	22
Antall observasjoner	251	121	130

¹ Unge enslige bosatt i foreldres husholdning er holdt utenfor
Kilde: SSBs omnibusundersøkelse september 1995

Tabell 24. Gifte/samboende kvinner og menn med og uten barn, etter hvor mye tid de vanligvis bruker til husarbeid pr. uke. 1995. Prosent

	-4 timer	5-9 timer	10-19 timer	20 timer +
Gifte/samboende med barn 0-19 år				
Kvinner	2	13	44	40
Menn	51	35	12	3
Gifte/samboende 16-66 år, uten barn				
Kvinner	7	22	49	22
Menn	64	23	12	1

Kilde: SSBs omnibusundersøkelse september 1995

Tabell 25. Andel som i sin nåværende situasjon kunne tenke seg å ha privat, leid rengjøringshjelp blant ulike grupper av gifte/samboende mødre med barn 0-19 år. Tall for alle, og for dem som ikke mottar uførepensjon. 1995. Prosent¹

	Alle mødre	Mødre som ikke mottar uførepensjon
Ukentlig arbeidstid		
Ikke sysselsatt	17	14
1-29 timer pr. uke	35	35
30-38 timer pr. uke	47	47
39 timer + pr. uke	(48)	(48)
Utdanningsnivå		
Ungdomsskolenivå	20	(18)
Videregående skole	38	37
Universitet/høgskole	43	43
Bostedsstrøk		
Spredtbygd	42	42
Tett, 200-19 999 innbyggere	23	23
Tett, 20 000-99 999 innbyggere	33	33
Tett, 100 000 innbyggere +	46	46
Mottar uførepensjon		
Nei	36	-
Ja	(50)	-

¹ For tallene i parentes er prosentueringsgrunnlaget lavere enn 25 observasjoner

Kilde: SSBs omnibusundersøkelse september 1995

Tabell 26. Resultater av logistisk regresjonsanalyse av sammenhengen mellom andelen som i sin nåværende situasjon kunne tenke seg å ha rengjøringshjelp blant gifte/samboende mødre med barn 0-19 år, og ulike kjennemerker. 1995

	Koeffisient	Kjikkvadrat
Egen arbeidstid		
1 Ikke sysselsatt	-1,91	7,66*
1 1-29 timer pr. uke	-0,83	5,79*
1 30-38 timer pr. uke	-0,30	1,50
0 39 timer + pr. uke		0,27
Utdanningsnivå		
1 Ungdomsskolenivå	-0,84	2,13
1 Videregående skole	0,13	1,40
0 Universitet/høgskole		0,11
Husholdningens bruttoinntekt		
1 -299 999 kr	-0,14	0,65
1 300 000-399 999 kr	-0,31	0,05
1 400 000-499 999 kr	0,09	0,31
0 500 000 kr +		0,02
Antall personer i husholdningen ..		
1 3	-1,16	5,44*
1 4	-0,61	5,40*
0 5 +		1,71
Yngste barns alder		
1 0-6 år	-0,08	0,02
0 7-19 år		0,02
Mors alder		
1 16-34 år	0,89	2,72
1 35-39 år	0,18	1,82
1 40-44 år	0,62	0,10
0 45 år +		1,26
Tid bruk til husarbeid pr. uke		
1 -9 timer	0,84	1,47
1 10-19 timer	0,96	0,95
1 20-29 timer	0,74	1,45
0 30 timer +		0,90
Bostedsstrøk		
1 Spredtbygd strøk	0,04	8,08*
1 Tett, 200-19 999 innbyggere	-1,27	0,01
1 Tett, 20 000-99 999 innbyggere	-0,55	4,43*
0 Tett, 100 000 innbyggere +		0,81
Mottar uførepensjon		
1 Ja	2,34	4,66*
0 Nei		4,66*

* Signifikant på 0,05-nivå

Kilde: SSBs omnibusundersøkelse september 1995

Tabell 27. Kvinner og menn som kunne tenke seg å ha rengjøringshjelp, etter viktigste grunn til at de ikke har slik hjelp. Tall for gifte/samboende med barn 0-19 år, og for gifte/samboende 16-66 år, uten barn. 1995. Prosent

	Gifte med barn			Gifte uten barn		
	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn
For dyrt/økonomiske prioriteringer	55	51	59	38	36	39
Har ikke behov for slik hjelp	19	17	20	28	42	7
Uenighet i familien	2	-	3	1	-	4
Synes det er «upassende»	3	6	-	3	5	-
Vil ikke ha fremmede i huset	4	7	-	6	5	7
Vanskelig å få tak i pålitelig hjelp	5	4	7	15	7	25
Ikke hatt tiltak til å skaffe hjelp ennå	6	9	3	7	10	5
Annet/vet ikke	7	5	7	3	-	7
Antall observasjoner	129	70	59	69	41	28

Kilde: SSBs omnibusundersøkelse september 1995

Tabell 28. Kvinner og menn som ikke kunne tenke seg å ha rengjøringshjelp, etter viktigste grunn til at de ikke ønsker slik hjelp. Tall for gifte/samboende med barn 0-19 år, og for gifte/samboende 16-66 år, uten barn. 1995. Prosent

	Gifte med barn			Gifte uten barn		
	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn
Har ikke behov for slik hjelp	81	85	78	86	85	87
For dyrt/økonomiske prioriteringer	12	7	17	9	6	12
Synes det er «upassende»	1	-	2	-	-	-
Vil ikke ha fremmede i huset	5	7	3	3	7	-
Har kommunal hjemmehjelp	0	-	1	1	-	1
Annet/vet ikke	0	1	-	1	3	-
Antall observasjoner	230	120	110	173	100	73

Kilde: SSBs omnibusundersøkelse september 1995

Tabell 29. Pris man er villig til å betale pr. time for privat, leid rengjøringshjelp. Gjennomsnitt for ulike grupper av kvinner og menn som kunne tenke seg å ha slik hjelp. 1995. Kroner¹

	Alle	Kvinner	Menn
Alle 16-66 år ²	82	78	87
Gifte/samboende med barn 0-19 år ..	82	78	87
Gifte/samboende 16-66 år, uten barn	80	77	(85)

¹ For tall i parentes er antall observasjoner lavere enn 25

² Unge enslige bosatt i foreldres husholdning er holdt utenfor

Kilde: SSBs omnibusundersøkelse september 1995

8. Hva brukes den frigjorte tiden til?

Ett av argumentene for å gjøre det enklere å kjøpe hjelp til privat husarbeid har vært at dette vil lette dagliglivet for familier med stort tidspress. Det er imidlertid vanskelig å belyse empirisk hva den frigjorte tiden faktisk brukes til og om tidspresset blir mindre. Kjøper folk hjelp til hjemmearbeidet for å kunne bruke mer tid sammen med barna, mer tid til fritidsaktiviteter, mer tid i yrkeslivet eller mer tid til andre typer husarbeid? For å få et godt bilde av dette burde vi ideelt sett hatt opplysninger over tid for enkeltpersoner slik at vi kunne se hvordan tidsmønsteret endrer seg når man begynner å kjøpe private tjenester. Slike opplysninger finnes imidlertid ikke. En annen og enklere mulighet ville være å spørre dem som kjøper tjenester til husarbeid, hva de bruker denne ekstra «fritiden» til. Men heller ikke slike opplysninger foreligger.

En tredje mulighet er å sammenligne tidsmønsteret blant dem som har private husholdstjenester, med mønsteret blant dem som ikke har slike tjenester. Dette er i prinsippet mulig på grunnlag av de undersøkelser som foreligger, men resultatene er vanskelige å tolke. For det første er det såpass få som har betalte tjenester hjemme, at usikkerheten ved tallene blir stor. Det lave antallet observasjoner innebærer dessuten at det ikke lar seg gjøre å skille mellom ulike grupper av tjenestebrukere. Dette ville være nødvendig for å se om eventuelle forskjeller i tidsmønster mellom dem som har, og dem som ikke har privat hjelp, egentlig har med bruken av tjenester å gjøre, eller kan tilskrives andre forhold. Gode analyser her ville kreve forholdsvis store utvalg av personer med privat hjelp hjemme. En annen grunn til at slike sammenligninger er vanskelige å tolke er at de fleste som kjøper private tjenester, har hjelp ganske få timer pr. uke. Som Isaksen (1995) påpeker, er det bare en liten del av det ulønnede arbeidet man kjøper seg fri fra når man benytter rengjøringshjelp. Har man f.eks. hjelp tre timer pr. uke, eller 26 minutter i gjennomsnitt pr. dag, og fordeler denne tiden på ulike aktiviteter, blir utslagene på de enkelte gjøremål små. Videre kan eventuelle forskjeller i tidsmønster mellom «brukere» og «ikke-brukere» av private husholdstjenester være vanskelige å tolke fordi vi ikke vet hva som er årsak og hva som er virkning. Som vist i tidligere kapitler, er det eksempelvis en tendens til at kvinner som bruker mye

tid til yrkesarbeid, oftere benytter rengjørings tjenester enn dem som bruker mindre tid i yrkeslivet. Det er da det at man arbeider mye og har lite tid til husarbeid som gjør at man kjøper rengjørings tjenester, og ikke det at man har rengjørings tjenester som gjør at man arbeider mye.

Til tross for de tolkningsproblemer som er nevnt, vises her to enkle sammenligninger av tidsmønsteret blant kvinner som har, og kvinner som ikke har, privat rengjøringshjelp. Den første er basert på Statistisk sentralbyrås (SSB) tidsnyttingsundersøkelse 1990 og viser gjennomsnittlig tidsbruk til alle typer aktiviteter over hele døgnet. Den andre er basert på SSBs omnibusundersøkelser 1994 og viser ukentlig tid brukt til husarbeid.

Tallene i tabell 30 er basert på dagbokopplysninger fra tidsnyttingsundersøkelsen og ikke, som i tidligere kapitler, på opplysninger fra innledningsintervjuet til undersøkelsen. Tidsbruk ble kartlagt ved at et utvalg av befolkningen førte dagbok hvor de beskrev alle sine gjøremål over en periode på to døgn. I ettertid ble hver aktivitet tilordnet en kode. Føringsdagene var spredt over et helt år slik at tallene gjenspeiler et gjennomsnitt pr. dag på årsbasis. Gjennomsnittene omfatter både personer som har utført en aktivitet i løpet av en dag, og personer som ikke har utført aktivitetene. Antall observasjoner gjenspeiler her ikke antall personer som ble intervjuet, men antall dager det er ført dagbok for.

Tabell 30 viser tidsbruk blant gifte/samboende mødre med og uten privat rengjøringshjelp, og blant gifte/samboende kvinner 16-66 år uten barn, med og uten privat rengjøringshjelp. Både personer med betalt og gratis, privat hjelp er inkludert her. Det lave antallet observasjoner når det gjelder kvinner som har hjelp, innebærer at tallene må tolkes med forsiktighet. Som ventet, ser det ut til at kvinner som har rengjørings tjenester, bruker mer tid til inntektsgivende arbeid og noe mindre tid til hus- og omsorgsarbeid enn andre kvinner. Derimot er det ikke nevneverdige forskjeller når det gjelder tid brukt til fritidsaktiviteter eller til det som gjerne kalles personlige behov, nemlig søvn, måltider og personlig pleie. Forskjellene i tidsmønster mellom de to gruppene sier trolig mer om at det er ulike grupper av

kvinner som benytter rengjøringstjenester, enn om måten den frigjorte tiden brukes på blant dem som har slike tjenester.

Mens tidsnyttingsundersøkelsen altså tyder på at kvinner med private rengjøringstjenester bruker mindre tid til husarbeid enn dem som ikke har slike tjenester, gir omnibusundersøkelsene et mer uklart bilde. Verken for mødres eller andre gifte kvinners vedkommende ser det her ut til at de som har hjelp til rengjøringen, bruker klart mindre tid til husarbeid enn dem som ikke har slik hjelp (tabell 31). Også her er imidlertid antall observasjoner blant dem som har hjelp forholdsvis lavt slik at tallene er usikre. Dessuten er opplysningene om tid brukt til husarbeid pr. uke her mindre nøyaktige enn

dagbokregistreringene fra tidsnyttingsundersøkelsen. For det første er det vanskelig å gi sikre anslag i en intervjuundersøkelse over hvor mye tid man bruker til husarbeid pr. uke. For det andre hadde spørsmålet faste og forholdsvis «brede» svarkategorier slik at kvinner med ganske ulik tidsbruk kan bli plassert i samme kategori.

Det er altså, på grunnlag av eksisterende datakilder, vanskelig å få et godt bilde av hva folk med private husholdstjenester faktisk bruker den frigjorte tiden til og i hvilken grad bruk av slike tjenester virkelig bidrar til å lette tidspresset i hverdagen. For å belyse slike spørsmål trengs enten data fra ulike tidspunkt for det enkelte individ, eller direkte spørsmål om bruk av den frigjorte tiden til dem som kjøper hjelp til hjemmearbeidet.

Tabell 30. Tid brukt til ulike aktiviteter blant kvinner med og uten hjelp til rengjøring eller annet husarbeid. Tall for gifte/samboende med barn 0-19 år, og for gifte/samboende 16-66 år, uten barn. Gjennomsnitt alle dager. 1990. Timer og minutter

	Gifte/samboende med barn		Gifte/samboende uten barn	
	Har hjelp	Har ikke hjelp	Har hjelp	Har ikke hjelp
Inntektsgivende arbeid	3.39	2.48	4.09	3.24
Husholdsarbeid	5.04	5.42	3.38	3.52
Derav				
Vanlig husarbeid	2.21	2.45	2.13	2.24
Vedlikeholdsarbeid	0.19	0.16	0.23	0.20
Omsorgsarbeid for egne barn	1.23	1.42	0.00	0.01
Kjøp av varer og tjenester	0.30	0.27	0.20	0.27
Annet husholdsarbeid	0.32	0.31	0.43	0.39
Utdanning	0.16	0.12	0.00	0.14
Personlige behov	9.55	10.01	9.55	10.20
Fritidsaktiviteter	5.03	5.13	6.17	6.07
Annet/uoppgitt	0.03	0.04	0.01	0.03
Antall observasjoner	54	1 174	32	771

Kilde: SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1990

Tabell 31. Tid bruk til husarbeid pr. uke blant kvinner med og uten rengjøringshjelp. Tall for gifte/samboende med barn 0-19 år, og for gifte/samboende 16-66 år, uten barn. 1994. Prosent¹

	Gifte/samboende med barn		Gifte/samboende uten barn	
	Har hjelp	Har ikke hjelp	Har hjelp	Har ikke hjelp
Tid til husarbeid pr. uke				
-9 timer	22	15	(43)	32
10-19 timer	40	41	(35)	41
20-29 timer	21	29	(17)	19
30 timer +	17	14	(4)	8
Antall observasjoner	58	794	23	599

¹ For tallene i parentes er prosentueringsgrunnlaget lavere enn 25
Kilder: SSBs omnibusundersøkelser 1994

9. Privat rengjøringshjelp blant eldre

Bruken av private rengjørings tjenester blant eldre henger trolig i større grad sammen med nedsatt helse og manglende evne til å gjøre rent selv, enn med mangel på tid. Flere analyser viser klart at det særlig er hjelpeavhengige eldre som leier hjelp hjemme (Lingsom 1991, Kitterød 1995). I kapittel 3 ble vanskeligheter med å kartlegge bruk av private rengjørings tjenester i befolkningen generelt diskutert. Særlig det at det ofte er glidende overganger mellom rene markedstjenester på den ene side og slekts- eller vennetjenester som ytes mot en viss økonomisk godtgjørelse på den annen, gjør at spørsmålsformuleringen er viktig. Trolig er slike problemer mer markert for eldre enn for folk i yrkesaktiv alder. Hjelp fra slekt/venner/naboer mot visse økonomiske gjenytelser er antakelig forholdsvis utbredt blant eldre. Mens noen betrakter dette som privat, leid hjelp, vil andre se det som ulønnet hjelp og ikke regne med slike tjenester når de blir spurt om bruk av privat rengjøringshjelp. For Eldres vedkommende vil det også ha stor betydning hvorvidt det er spesifisert i spørsmålet at offentlige tjenester med betaling av egenandel skal holdes utenfor. Dersom dette ikke er klargjort, vil muligens en del regne denne type tjenester som leid hjelp. Samlet sett innebærer dette at spørsmål om privat, leid hjelp til rengjøring stilt på ulike måter i ulike undersøkelser er mindre egnet til å belyse endringer over tid for Eldres vedkommende enn for folk i yrkesaktiv alder. I det følgende gis likevel en oversikt over bruk av privat hjelp blant eldre på grunnlag av de datakilder som er benyttet ellers i rapporten. I tillegg vises enkelte resultater fra en undersøkelse av funksjonsnivå og hjelpebehov blant eldre uten offentlige omsorgstjenester (utvalgsundersøkelsen i Gerix-prosjektet, se kapittel 3 for nærmere omtale). Det refereres også til enkelte resultater fra en undersøkelse om ulike former for hjelp blant alle hjemmeboende eldre 67 år og over. Eldres ønsker om privat rengjøringshjelp belyses på grunnlag av Statistisk sentralbyrås omnibusundersøkelse fra september 1995.

Flere analyser har tidligere vist at privat, leid hjelp i enkelte situasjoner fungerer som et alternativ eller supplement til offentlige tjenester for hjelpetrequende eldre (se f. eks. Lingsom 1985b og 1991), men det understrekes samtidig at slike ordninger i dag er for lite utbygd til å kunne betraktes som noe eget sikrings-

tem når helse svikter. Man regner likevel med at utbyggingen av tilleggspensjoner i folketrygden og andre pensjonsordninger vil innebære at flere eldre i tiden framover kan ha råd til å kjøpe noe leid hjelp (Bay 1991 referert i Lingsom 1991). I Velferdsmeldingen understrekes at selv om offentlig hjelp også i framtiden vil være bærebjelken i pleie- og omsorgspolitikken i landet, vil man i større grad åpne for samspill og samarbeid med andre aktører (St. meld. nr. 35, 1994-95). Blant annet regner man med at såkalt fortjenestebasert virksomhet vil stå for en del av de tjenester som i dag ytes av kommunene og frivillige. Man påpeker at framtidige pensjonistgenerasjoner vil ha bedre økonomi enn dagens og dessuten være mer fortrolige med ulike former for markedsbaserte tilbud. Derfor vil de fortsette å kjøpe private tjenester også som pensjonister.

Bildet vi får av omfanget av privat, leid hjelp blant eldre avhenger ikke bare av spørsmålsformuleringen, men også av hvilke grupper som studeres. Flere av de undersøkelser som benyttes her, gir bare opplysninger om personer under 80 år, altså forholdsvis unge eldre. Utvalgsundersøkelsen i Gerix-prosjektet hadde ingen øvre aldersgrense, men omfattet kun eldre som ikke hadde offentlige omsorgstjenester.

Mer privat rengjøringshjelp blant eldre enn blant folk i yrkesaktiv alder

Tabell 32 gir en oversikt over bruken av privat hjelp i tiden 1980-1995 blant eldre kvinner og menn 67-79 år slik det framkommer i de datakilder som er benyttet tidligere i denne rapporten. Både for menn og kvinner er det betydelige endringer over tid, men det er usikkert om dette er reelle endringer eller skyldes forskjeller i spørsmålsformuleringen. Trolig må den forholdsvis lave andelen med betalt, privat rengjøringshjelp i 1990 sees i sammenheng med måten spørsmålet ble stilt på (se kapittel 3 om datagrunnlag). Her ble offentlige hjelpeordninger med og uten egenandel kartlagt før privat, leid hjelp, slik at det var helt klart at dette ikke skulle regnes med i spørsmålene om privat, leid hjelp. Dessuten ble det eksplisitt skilt mellom gratis og betalt, privat hjelp.

Det ser ut til at privat rengjøringshjelp både i dag og tidligere er noe mer omfattende blant eldre enn blant folk i yrkesaktiv alder (tabellene 32 og 3). Men trolig består hjelpen blant eldre i mindre grad av rene markedstjenester enn hjelpen blant folk i yrkesaktiv alder, og i større grad av slekts- og vennehjelp som ytes mot et visst økonomisk vederlag. Opplysninger fra tidsnyttingsundersøkelsen 1990 om hvem som yter hjelpen, støtter denne antakelsen. Eldre mottok da i større grad betalt hjelp fra slektninger enn folk i yrkesaktiv alder. 2 prosent både blant menn og kvinner 67-79 år hadde privat, leid hjelp fra slektninger (tabell 33). Blant gifte/samboende mødre og gifte/samboende kvinner 16-66 år uten barn gjaldt dette bare om lag 0,5 prosent (tabellene 10 og 18). Slik betalt hjelp fra slektninger var spesielt vanlig blant eldre enslige menn. Hele 9 prosent av enslige menn 67-79 år hadde denne type hjelp (tabell 33).

Ikke bare betalt, privat hjelp, men også gratis, privat hjelp ser, ikke overraskende, ut til å være mer utbredt blant eldre enn blant folk i yrkesaktiv alder. Ifølge tidsnyttingsundersøkelsen 1990 hadde om lag 5 prosent av menn og kvinner 67-79 år gratis hjelp fra privatpersoner til husarbeidet (tabell 33). Blant mødre og gifte kvinner uten barn gjaldt dette bare om lag 1 prosent (tabellene 10 og 18). Det er først og fremst enslige eldre som mottar gratis hjelpetjenester fra privatpersoner, og hjelpen kommer i all hovedsak fra slektninger.

Enslige eldre menn har oftere privat rengjøringshjelp enn enslige eldre kvinner

Det ser ut til å være en viss kjønnsforskjell blant eldre når det gjelder bruken av privat hjelp hjemme. Mens gifte kvinner har slik hjelp noe oftere enn gifte menn, er forholdet omvendt når det gjelder enslige (tabell 32). Når gifte kvinner oppgir å ha leid hjelp noe oftere enn gifte menn, kan dette ha sammenheng med at kvinner gjerne har eldre ektemenn, ofte med dårligere helse enn dem selv, mens menn gjerne har noe yngre ektefeller som kan ta seg av rengjøringsarbeidet. Kjønnsforskjellen blant enslige har trolig sammenheng med at mange menn i denne generasjonen har lite trening i å gjøre rent selv og derfor i større grad enn kvinnene velger å kjøpe rengjøringstjenester. Trolig har de også bedre økonomi og dermed bedre muligheter for å betale for rengjøringshjelp.

Privat hjelp særlig vanlig blant hjelpe-trengende eldre

Hittil er bare privat hjelp blant eldre under 80 år diskutert. Dersom vi også inkluderer eldre 80 år og over, blir bildet noe annerledes. Ifølge Lingsom (1991) hadde 10 prosent av alle hjemmeboende eldre 67 år og over leid,

privat hjelp på midten av 1980-tallet.¹ Omtrent halvparten av disse mottok hjelp fra flere ulike hjelpekilder. En del kombinerte offentlig og leid hjelp, en del hadde både gratis og betalt, privat hjelp, mens enkelte mottok hjelp fra samtlige tre kilder. Det var en klar tendens til at privat, leid hjelp var mer utbredt blant dem som var hjelpeavhengige enn blant dem som hadde full funksjonsevne. Andelene med hjelp var her henholdsvis 14 og 7 prosent. Videre var det en klar tendens til at høystatusgrupper oftere enn andre eldre brukte leid, privat hjelp. Bildet av hjelpens sosiale profil var det samme uansett om man brukte utdanningsnivå, inntekt eller yrke før pensjonering som indikator på sosial status.

Ifølge utvalgsundersøkelsen i Gerix-prosjektet hadde 14 prosent av alle hjemmeboende eldre uten offentlige omsorgstjenester privat, leid hjelp hjemme på midten av 1990-tallet (tabell 34). Det er viktig å være klar over at denne undersøkelsen på sett og vis omfatter en utvalgt gruppe av eldre - dem som enten har så god funksjonsevne at de greier seg uten hjelp, eller har rimelig god tilgang til uformell eller privat hjelp. Ettersom andelen med offentlige tjenester øker sterkt med alderen, blir seleksjonen i utvalget i forhold til eldregruppen som helhet mer markert med alderen. Bivariate analyser viser at det var liten forskjell i andelen med privat hjelp mellom ulike aldersgrupper, men klare forskjeller etter førighetsgrad. Blant eldre med klare hjelpebehov, i den forstand at de var avhengig av hjelp på minst ett område i forhold til dagliglivsaktiviteter, sosial kontakt eller orientering i hverdagen, hadde hele 34 prosent privat, leid hjelp, mot bare 9 prosent av eldre uten klare hjelpebehov. Også eldres egenvurderte hjelpebehov hadde betydning for bruken av privat hjelp. Eldre som selv syntes de trengte mer hjelp til daglige gjøremål enn det de faktisk hadde, kjøpte oftere private hjelpetjenester enn andre.

Også en multivariat analyse viser at det først og fremst er eldres funksjonsnivå som har betydning for bruken av privat, leid hjelp i denne gruppen av eldre. Også ved kontroll for en rekke andre variabler er det slik at eldre med klare hjelpebehov oftere enn andre har privat, leid hjelp. Dette kan tyde på at en del eldre benytter leid hjelp som et alternativ til offentlige ordninger for å få hverdagen til å fungere. Det er imidlertid viktig å være klar over at denne undersøkelsen ble gjennomført for å belyse helt andre problemstillinger enn dem som diskuteres her (se Kitterød 1995 for nærmere omtale). Dette har betydning for de forhold som er kartlagt. Undersøkelsen inneholdt dessverre ingen gode indikatorer på sosial status og kan derfor ikke si noe om den sosiale profilen når det gjelder bruk av leid hjelp blant eldre. Så lenge vi ikke har opplysninger om eldres sosiale

¹ Analysen var basert på et tilleggsutvalg av eldre til Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse 1987. Utvalget var landsrepresentativt og omfattet hjemmeboende eldre både med og uten offentlige hjemmetjenester. Nettoutvalget bestod av 939 personer.

status, er analysen av hvilke forhold som har betydning for bruken av privat hjelp blant eldre ufullstendig. Ettersom tidligere analyser viser at privat hjelp blant eldre har en klar sosial profil (Lingsom 1991), er det rimelig å anta at bildet av hvilke forhold som har betydning for bruken av privat hjelp blant hjemmeboende eldre, ville bli annerledes dersom også en indikator på sosial status inngikk i analysen. Tabell 35 viser andelen med privat hjelp blant eldre menn og kvinner (67-79 år) med utdanning på ulike nivåer på grunnlag av omnibusundersøkelsene 1994. Denne enkle analysen tyder ikke på at det er noen klar sosial profil i eldres bruk av privat rengjøringshjelp i den forstand at eldre med høy utdanning oftere enn eldre med lav utdanning benytter slike tjenester. Imidlertid er antall observasjoner i flere grupper så lavt i denne tabellen at tallene blir svært usikre. For å kunne si noe sikkert om den sosiale profilen i bruken av privat hjelp blant eldre trengs data som er bedre egnet for å belyse problemstillingen.

Ettersom utvalget til denne undersøkelsen kun omfatter eldre uten offentlige omsorgstjenester, kan den ikke belyse samspillet mellom offentlig og privat hjelp.

Forholdsvis få eldre ønsker privat rengjøringshjelp

Ønsker om privat rengjøringshjelp ser ut til å være mindre utbredt blant eldre enn blant folk i yrkesaktiv alder. Ifølge Statistisk sentralbyrås omnibusundersøkelse 1995 kunne bare 17 prosent av eldre kvinner og 15 prosent av eldre menn 67-79 år i sin nåværende situasjon tenke seg å ha privat rengjøringshjelp (tabell 36). Som vist i kapittel 7, var andelen blant kvinner og menn i yrkesaktiv alder henholdsvis 35 og 26 prosent (tabell 23). Det at forholdsvis få eldre kan tenke seg å kjøpe rengjørings-tjenester privat kan skyldes at de ser rengjøring som en offentlig oppgave for hjelpetregende

i deres alder. Dette er i tråd med de signaler som gis i velferdsdebatten. Enkelte har også omtalt hjemmehjelpene som den moderne velferdsstats hushjelper (Wærness 1977). Men det kan også tenkes at et restriktivt syn på private rengjørings-tjenester er typisk for den generasjonen som i dag er eldre. Muligens har det også med deres økonomiske situasjon å gjøre.

Ettersom utvalget i denne undersøkelsen er såpass lite (se kapittel 3 og tabell 36) og såpass få eldre kunne tenke seg å kjøpe private rengjørings-tjenester, har vi ikke tilstrekkelig mange observasjoner til å få noe godt bilde av hvorfor eldre som ønsker privat rengjøringshjelp, ikke kjøper slike tjenester. Av samme grunn kan vi heller ikke få noe godt bilde av hvor mye eldre er villige til å betale.

På spørsmål om hvorfor de ikke kunne tenke seg å kjøpe private rengjørings-tjenester svarer de aller fleste at de ikke har behov for slik hjelp (tabell 37). Det er imidlertid uklart om dette innebærer at de faktisk greier rengjøringen selv, eller at de får hjelp på annen måte, enten gjennom offentlige tjenester eller gratis fra husholdningsmedlemmer. Noen få begrunner sitt manglende ønske om private rengjørings-tjenester med at de har kommunal hjemmehjelp, men det er sannsynlig at også noen av dem som sier de ikke har behov for privat hjelp, faktisk har kommunale tjenester. Det er viktig å huske på at spørsmålet om begrunnelser ble stilt åpent slik at det er de begrunnelser eldre selv umiddelbart kommer på, som registreres. Noen få henviser også til at private rengjørings-tjenester faller for dyrt og noen til at de ikke ønsker fremmede i huset. Alt i alt ser det ikke ut til å være store forskjeller på de begrunnelser eldre gir for ikke å ønske private rengjørings-tjenester, og de begrunnelser som gis av folk i yrkesaktiv alder.

Tabell 32. Andel med privat rengjøringshjelp blant kvinner og menn 67-79 år. Tall for gifte og enslige. 1980, 1990, 1994 og 1995. Prosent¹

	1980	1990	1994	1995
Kvinner				
Gifte	6 (102)	3 (105)	9 (137)	9 (33)
Enslige	14 (106)	8 (92)	13 (168)	3 (39)
Alle	10 (208)	5 (197)	11 (305)	6 (72)
Menn				
Gifte	8 (152)	4 (137)	4 (210)	4 (50)
Enslige	26 (43)	13 (40)	20 (55)	(19) (16)
Alle	12 (195)	6 (177)	7 (265)	8 (66)

¹ Antall observasjoner er angitt i parentes

Kilder: SSBs levekårsundersøkelse 1980, SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1990, SSBs omnibusundersøkelser 1994 og SSBs omnibusundersøkelse september 1995

Tabell 33. Andel med ulike former for privat rengjøringshjelp blant kvinner og menn 67-79 år. Tall for gifte og enslige. 1990. Prosent

	Kvinner			Menn		
	Gifte	Enslige	Alle	Gifte	Enslige	Alle
Leid hjelp fra privatperson	2,9	7,6	5,1	3,7	12,5	5,6
Fra slektninger	1,0	3,3	2,0	-	8,8	2,0
Fra andre	1,9	4,4	3,0	3,7	3,8	3,7
Gratis hjelp fra privatperson	1,9	8,7	5,1	0,7	20,0	5,1
Fra slektninger	1,9	6,5	4,1	0,7	17,5	4,5
Fra andre	-	2,2	1,0	-	2,5	0,6
Leid eller gratis hjelp fra privatperson	4,8	15,2	9,6	3,7	22,5	7,9
Antall observasjoner	105	92	197	137	40	177

Kilde: SSBs tidsnyttingsundersøkelse 1995

Tabell 34. Andel av eldre 67 år og over uten offentlige omsorgstjenester, som har mottatt privat, leid hjelp til nødvendige oppgaver i løpet av de siste fire ukene. Tall for ulike grupper. 1995. Prosent¹

Alle	14	(862)
Alder		
67-74 år	13	(198)
75-84 år	15	(471)
85 år +	16	(193)
Har klare hjelpebehov²		
Ja	34	(249)
Nei	9	(613)
Ønsker mer hjelp til daglige gjøremål		
Ja	21	(123)
Nei	13	(730)

¹ Antall observasjoner er angitt i parentes² De som er avhengig av hjelp på minst ett område når det gjelder dagliglivsaktiviteter, orientering i hverdagen eller sosial kontakt, regnes her for å ha klare hjelpebehov

Kilde: Utvalgsundersøkelse i Gerix-prosjekt, SSB, 1995

Tabell 35. Andel med vaskehjelp/rengjøringsbyrå blant kvinner og menn 67-79 år. Tall for gifte og enslige med ulikt utdanningsnivå. 1994. Prosent¹

	Kvinner			Menn		
	Gifte	Enslige	Alle	Gifte	Enslige	Alle
Ungdomsskolenivå	8	11	10	3	23	8
Gymnasnivå 1 ²	10	14	12	3	(17)	6
Gymnasnivå 2 eller høyere ²	8	(19)	15	5	(15)	6

¹ For tallene i parentes er antall observasjoner lavere enn 25² Utdanning av 10 års varighet regnes som gymnasnivå 1. Utdanning av minst 11 års varighet regnes som gymnasnivå 2

Kilder: SSBs omnibusundersøkelser 1994

Tabell 36. Andel som i sin nåværende situasjon kunne tenke seg å ha privat, leid rengjøringshjelp blant kvinner og menn 67-79 år. Tall for gifte og enslige. 1995. Prosent¹

Kvinner		
Gifte	18	(33)
Enslige	15	(39)
Alle	17	(72)
Menn		
Gifte	12	(50)
Enslige	(25) ²	(16)
Alle	15	(66)

¹ Antall observasjoner er angitt i parentes

² Antall observasjoner er lavere enn 25

Kilde: SSBs omnibusundersøkelse september 1995

Tabell 37. Eldre som ikke kunne tenke seg å ha privat, leid rengjøringshjelp, etter viktigste grunn til at de ikke ønsker slik hjelp. Tall for kvinner og menn 67-79 år. 1995. Prosent

	Kvinner	Menn
Har ikke behov for slik hjelp	82	92
For dyrt/økonomiske prioriteringer	7	2
Synes det er «upassende»	-	-
Vil ikke har fremmede i huset	5	2
Har kommunal hjemmehjelp	2	4
Annet/vet ikke	4	-
Antall observasjoner	56	50

Kilde: SSBs omnibusundersøkelse september 1995

10. Oppsummering og diskusjon

Private rengjørings tjenester omdiskutert

De siste åra har vi i Norge hatt en debatt om kjøp av tjenester til privat husholdsarbeid. Debatten bunner i ønsker om å skape nye arbeidsplasser i tilknytning til tjenesteyting i private hjem, lette hverdagen for husholdninger med stort tidspress, og regulere svart arbeid på området. Rengjøringshjelp er blant de tjenester som er mest diskutert. Hittil har vi imidlertid hatt lite systematisk kunnskap om nordmenns bruk av, og ønsker om, slike tjenester. I denne rapporten diskuteres omfang og endringer i bruk av rengjøringshjelp i tiden 1980-1995 med utgangspunkt i utvalgsundersøkelser gjennomført av Statistisk sentralbyrå. Sentrale spørsmål er om privat rengjøringshjelp er blitt vanligere, hvem som har slik hjelp, om det er kommet nye grupper av brukere de siste åra og hvem dette eventuelt er. Også holdninger til, og ønsker, om slike tjenester belyses. Det er først og fremst situasjonen blant folk i yrkesaktiv alder som diskuteres, men det gis også en kort omtale av rengjørings tjenester blant eldre.

Det er ulike syn på ønskeligheten av private rengjørings tjenester. Det er diskutert hvorvidt offentlige virkemidler bør tas i bruk for å stimulere omsetningen av slike tjenester, virkninger av ulike tiltak og om det er noe marked for denne type tjenester. Det diskuteres også hvorvidt økt bruk av privat rengjøringshjelp vil medføre større sosiale skillelinjer i befolkningen. Enkelte frykter at bruk av tjenester i private hjem vil innebære mer markerte forskjeller mellom kvinner fra ulike sosiale lag, mens andre hevder at kjøp av slike tjenester er et spørsmål om prioriteringer både av tid og penger.

Er det rimelig å anta at flere enn før har privat rengjøringshjelp?

Flere forhold kunne tilsi at bruken av private rengjørings tjenester har økt de siste tiåra. Norske kvinner, også mødre, er rekruttert til arbeidsmarkedet i stor målestokk. Dermed er tiden disponibel for husarbeid blitt redusert. Undersøkelser av tidsbruk viser at kvinner har skåret kraftig ned på den tiden de faktisk bruker til husarbeid uten at menn eller hjemmeboende tenåringer har økt sin innsats i nevneverdig grad. Reduksjonen i husarbeidstiden antas gjerne å ha sammenheng med teknologiske nyvinninger, økt effektivitet, endrede hold-

ninger til hva som er akseptabel standard hjemme og mer kjøp av ferdigvarer. Rengjøring lar seg imidlertid i mindre grad enn annet husarbeid rasjonalisere ved bruk av mer teknologi. Det er også klare grenser for hvor mye denne type arbeid kan presses sammen ved økt effektivitet. Dessuten vet vi at boligstørrelsen i norske husholdninger har økt betraktelig de siste tiåra, særlig blant barnefamilier, slik at folk faktisk har fått mer å holde rent. Dette skulle tilsi at behovet for rengjøring har økt. På den annen side vet vi at både voksne og barn tilbringer mindre tid hjemme enn tidligere. Muligens innebærer dette at det blir mindre skittent enn før. Videre kan det tenkes at norske boliger er blitt lettere å holde rene.

I Storbritannia så man en markert økning i bruk av private husholdstjenester på 1980-tallet. Økningen har selvsagt sammenheng med økt yrkesarbeid blant mødre, men tilskrives også at middelklasseforeldre legger større vekt enn tidligere på egen fritid og på samvær med barn. Blant norske foreldre har vi sett en omdisponering av arbeidet i hjemmet de siste tiåra. Mens husarbeidet er skåret kraftig ned, brukes mer tid til aktiv oppmerksomhet om barna. Mye tyder dessuten på at husarbeidet har mistet mye av sin symbolverdi og i mindre grad enn før danner grunnlag for kvinners identitet. Det utgjør også en mindre sentral del av morsrollen enn tidligere. Når fedre og mødre i dag opplever at tiden ikke strekker til for alt de ønsker å gjøre, er det først og fremst samvær med barn, fritidsaktiviteter og samvær med familie og venner de gjerne skulle bruke mer tid til. Også dette kan peke i retning av at flere nå prioriterer å kjøpe hjelp til rengjøringsarbeidet.

Datagrunnlag

Analysene i rapporten er basert på flere datakilder. Det er ikke gjennomført noen egen undersøkelse om bruk av, og holdninger til, private husholdstjenester, men spørsmål om bruk av rengjøringshjelp inngår i flere av Statistisk sentralbyrås utvalgsundersøkelser. Disse er ikke analysert i sammenheng tidligere. I rapporten benyttes spørsmål fra ulike utvalgsundersøkelser fra 1980-tallet til midten av 1990-tallet. Det refereres også enkelte tall fra inngangen til 1970-åra.

Spørsmålene som brukes, skiller seg fra hverandre på flere måter. De fanger likevel i hovedtrekk opp samme fenomen og kan benyttes til å belyse utvikling over tid i bruk av rengjøringshjelp blant kvinner i yrkesaktiv alder. For eldres vedkommende har nok ulikheter i spørsmålsformuleringen større betydning.

Liten endring i bruk av rengjøringshjelp blant kvinner i yrkesaktiv alder

Foreløpig er privat rengjøringshjelp forholdsvis lite utbredt i Norge. På midten av 1990-tallet hadde bare 1 av 20 kvinner i yrkesaktiv alder slik hjelp. For denne aldersgruppen sett under ett har det heller ikke vært noen nevneverdig økning de siste tiåra. Det ser imidlertid ut til å ha vært en økning blant visse grupper. Blant gifte/samboende mødre med barn under 20 år er privat rengjøringshjelp noe mer utbredt i dag enn ved inngangen til 1980-tallet. I 1994 og 1995 hadde henholdsvis 7 og 6 prosent private rengjøringstjenester, mens andelen i 1980 var 3 prosent. Blant gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn ser det ikke ut til å ha vært noen økning i bruken av rengjøringstjenester siden 1980. I den grad det har vært noen endring, har det vært en nedgang, men denne er liten og statistisk usikker.

Rengjøringshjelp blant mødre i stor grad et høystatusfenomen

Bivariate analyser tyder på at det både på 1980- og 1990-tallet først og fremst er mødre med høy utdanning og lang arbeidstid som kjøper rengjøringstjenester. Noe av bruken ser også ut til å ha sammenheng med at folk har vansker med å gjøre rent på grunn av sviktende helse. Prosentforskjellene varierer noe for de ulike tidspunkter, men hovedmønsteret er det samme. Selv om det har vært en viss økning i andelen med hjelp blant mødre med ulike utdanningsnivåer og ulik yrkestilknytning, skyldes økningen blant mødregruppen som helhet like mye at flere enn før har høy utdanning og bruker mye tid i yrkeslivet.

Multivariate analyser gir et bedre bilde av hvilke forhold som har hatt betydning for bruk av rengjøringstjenester blant mødre på ulike tidspunkt. Her er en rekke mulige forklaringsvariabler inkludert. Ettersom flere forhold er registrert noe ulikt i undersøkelsene, og det varierer noe hvilke forhold som er kartlagt overhodet, lar det seg ikke gjøre å foreta nøyaktige sammenligninger mellom undersøkelsene. Det varierer noe hvilke forklaringsvariabler som inngår i analysene. Ettersom undersøkelsene har ulik utvalgsstørrelse og gruppen av mødre fordelte seg noe ulikt på en del kjennemerker, har det dessuten vært nødvendig å foreta noe ulike inndelinger av variablene i de ulike modeller.

Multivariate analyser på materialet fra 1980 tyder på at mødres bruk av private rengjøringstjenester den gang var nært forbundet med det faktiske behovet for slik hjelp, enten fordi man hadde stor bolig, lang arbeidstid, eller vansker med å gjøre rent selv av helsemessige årsaker. Men også økonomiske og utdanningsmessige

ressurser hadde en viss betydning. Det var en tendens til at mødre i høyinntektshusholdninger hadde rengjørings-tjenester oftere enn mødre i husholdninger med lavere inntekt, og at høyt utdannede mødre hadde hjelp oftere enn mødre med lavere utdanning, men ingen av disse sammenhengene var statistisk signifikante. Også når mødre som av helsemessige grunner ikke greide å gjøre rent, ble holdt utenfor i analysene, var det i hovedsak boligstørrelsen og egen arbeidstid som hadde betydning for bruk av rengjøringshjelp. Men også størrelsen på husholdningsinntekten hadde en viss effekt i denne modellen.

Multivariate analyser av mødres bruk av rengjøringshjelp i 1990 viser at det da først og fremst var størrelsen på husholdningsinntekten og, til en viss grad, mødres utdanningsnivå som hadde effekt. Det faktiske behovet for hjelp hadde mindre betydning.

Også analyser fra midten av 1990-tallet viser at privat rengjøringshjelp var vanligere blant mødre i høyinntektshusholdninger enn blant mødre ellers, og vanligere blant mødre med høy utdanning enn blant mødre med utdanning på lavere nivåer. Men også førighetsgraden (målt ved hvorvidt man mottok uførepensjon eller ikke) hadde stor betydning. Også når mødre med nedsatt førighet ble holdt utenfor i analysen, var det først og fremst utdanningsnivå, husholdningsinntekt og, til en viss grad, mødres arbeidstid som hadde betydning for hvorvidt de hadde rengjøringshjelp eller ikke.

Alt i alt ser det altså ut til at rengjøringshjelp blant mødre langt på vei må karakteriseres som et høystatusfenomen midtveis på 1990-tallet. Uansett bostedsstrøk, husholdningsstørrelse, barnas alder og egen arbeidstid hadde mødre med høy utdanning og romslig økonomi oftere slik hjelp enn andre mødre. Men selv om det var klare inntekts- og utdanningsforskjeller, var det også enkelte mødre med mindre utdannings- og inntektsressurser som hadde rengjøringshjelp. Dette gjelder også dersom vi ser bort fra mødre som leier hjelp fordi de ikke selv er i stand til å gjøre rent. Dette tyder på at rengjøringshjelp ikke bare er et spørsmål om god økonomi, men også har med prioriteringer av tid og penger å gjøre.

Rengjøringshjelp blant gifte kvinner uten barn: Både behov og ressurser viktig

Bivariate analyser av bruk av rengjøringshjelp blant gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn viser mindre klare mønstre enn hva tilfellet er blant mødre. Dette har dels sammenheng med at relativt flere i denne gruppen har nedsatt førighet og dermed problemer med å gjøre rent selv.

I 1980 hadde 7 prosent av gifte/samboende kvinner uten hjemmeboende barn privat rengjøringshjelp. Multivariate analyser viser at det særlig var evnen til å gjøre rent selv som hadde betydning for bruken av slik hjelp. Også boligstørrelse, ektefelles arbeidstid og kvinnens alder

hadde effekt. Det er rimelig å tolke dette dit hen at det først og fremst er det faktiske behovet for hjelp til rengjøringen som hadde betydning for kjøp av rengjørings-tjenester i denne gruppen. Verken husholdningens bruttoinntekt eller kvinnens utdanningsnivå hadde noen klar betydning. Alt i alt ser det altså ut til at leid hjelp til rengjøringen blant gifte kvinner uten barn i 1980 mer hadde med det faktiske behovet for slik hjelp, enn med økonomiske ressurser å gjøre. Det samme bildet gjelder i hovedsak også når man bare ser på den gruppen av kvinner som hadde helse til å gjøre rent selv.

Også i 1990 hadde nedsatt førlighet stor betydning for bruk av private rengjørings-tjenester blant gifte kvinner uten barn. Ser vi bare på kvinner med normal førlighet, var det først og fremst husholdningens bruttoinntekt og kvinnens utdanningsnivå som hadde effekt.

Midtveis på 1990-tallet var det særlig førlighetsgrad og størrelsen på husholdningsinntekten som hadde betydning for bruken av private rengjørings-tjenester blant gifte kvinner uten barn. Når vi bare ser på kvinner uten uførepensjon, hadde både husholdningsinntekten og kvinnens utdanningsnivå betydning. Her ser det altså ut til at private rengjørings-tjenester var et klart høystatus-fenomen.

Kvinner ønsker oftere privat rengjøringshjelp enn menn

Selv om forholdsvis få har privat rengjøringshjelp i Norge, kan hele 30 prosent av befolkningen i yrkesaktiv alder tenke seg å kjøpe slike tjenester. Dette gjelder flere kvinner enn menn. Andelene er henholdsvis 35 og 26 prosent. For foreldres vedkommende gjelder kjønnsforskjellen uansett hvor mye tid som faktisk brukes til husarbeid. Dette kan tyde på at ikke bare det faktiske arbeidet, men også ansvaret for at ting blir gjort i huset, særlig hviler på kvinner. For gifte uten barn ser det derimot ut til at den bivariate kjønnsforskjellen i ønsker om rengjøringshjelp faktisk er knyttet til at kvinner bruker mer tid til husarbeid enn menn. I multivariate analyser hvor også husarbeidstiden inngår, forsvinner nemlig effekten av kjønn. Når variabelen «tid brukt til husarbeid» tas ut av modellen, får kjønn derimot selvstendig betydning for hvorvidt man kunne tenke seg å leie hjelp til rengjøringen eller ikke.

Behov viktigere enn ressurser for ønsker om rengjøringshjelp

Analyser tyder på at ønsker om rengjøringshjelp blant mødre mer bunnar i faktiske behov for hjelp enn i de ressurser man har til rådighet for å kjøpe slike tjenester. Det er først og fremst arbeidstidens lengde, husholdningsstørrelsen, hvorvidt man mottar uførepensjon eller ikke og typen bostedsstrøk som har betydning for mødres ønsker om slik hjelp. Verken husholdningsinntekten eller utdanningsnivået har noen klar betydning. Det ser heller ikke ut til at nye generasjoner av mødre har mer positive holdninger til kjøp av rengjørings-tjenester enn noe eldre mødre.

Det at såpass mange kan tenke seg å kjøpe rengjørings-tjenester kan tyde på at det er et visst udekket behov for slike tjenester i befolkningen. De priser folk er villige til å betale, ligger imidlertid nærmere det «svarte» enn det «hvite» markedet. Det er først og fremst økonomiske grunner som gjør at folk ikke realiserer sine ønsker om rengjøringshjelp.

Vel to tredjedeler av befolkningen i yrkesaktiv alder verken har, eller kan i sin nåværende situasjon tenke seg å ha, privat rengjøringshjelp. De fleste begrunner dette med at de ikke har behov for slik hjelp, eller at det vil falle for dyrt.

Hva brukes den frigjorte tiden til?

Et viktig argument for å gjøre det enklere å kjøpe hjelp til privat husarbeid har vært at dette vil lette dagliglivet for familier med stort tidspress. Ut fra eksisterende data er det imidlertid vanskelig å belyse empirisk hva den frigjorte tiden brukes til, og om tidspresset faktisk blir mindre ved kjøp av rengjørings-tjenester. For å få et godt bilde av dette trengs enten data over tid på individnivå, eller direkte spørsmål om bruk av den frigjorte tiden til dem som har rengjøringshjelp.

Privat rengjøringshjelp blant eldre

Fleire analyser har tidligere vist at privat, leid hjelp i enkelte situasjoner fungerer som et alternativ eller supplement til offentlige tjenester for hjelpetrengende eldre. De undersøkelser som benyttes her, tyder på at bruk av privat rengjøringshjelp er noe mer utbredt blant eldre enn blant folk i yrkesaktiv alder, men forskjellene er ikke store. Trolig er det i større grad glidende overgang mellom rene markedstjenester på den ene side, og slekts- og vennetjenester mot en viss økonomisk godtgjørelse på den annen, blant eldre enn i befolkningen ellers. Eldre kjøper oftere hjelp fra slektninger enn hva yngre gjør. De får også oftere gratis hjelp fra slektninger.

Leid rengjøringshjelp ser ut til å være noe mer utbredt blant enslige eldre menn enn blant enslige eldre kvinner. Ellers er det særlig graden av funksjonstap som har betydning for bruk av privat rengjøringshjelp blant eldre. De med nedsatt førlighet kjøper oftere enn andre slike tjenester. Tidligere analyser tyder også på at slike ordninger har en klar sosial profil i den forstand at høystatusgrupper oftere enn andre kjøper hjelp til rengjøringsarbeidet. De data som benyttes i denne rapporten, gir dessverre ikke grunnlag for å analysere slike spørsmål.

Ønsker om privat rengjøringshjelp ser ut til å være mindre utbredt blant eldre enn blant folk i yrkesaktiv alder. Dette kan ha sammenheng med at eldre ser rengjøringshjelp som en offentlig oppgave for hjelpetrengende i deres alder. Det kan også tenkes at et restriktivt syn på rengjørings-tjenester er typisk for den generasjon som i dag er eldre. Dessuten kan økonomiske forhold tenkes å ha betydning her. 17 prosent av kvinner 67-79

år, og 15 prosent av menn i tilsvarende alder kunne i sin nåværende situasjon tenke seg å kjøpe private renholdstjenester.

Kan vi vente økt bruk av private rengjørings-tjenester?

Selv om privat rengjøringshjelp er mye diskutert de siste åra, er det altså foreløpig få som benytter slike tjenester. Det har heller ikke vært noen økning blant kvinner i yrkesaktiv alder sett under ett. Sett i lys av at stadig flere har yrkesarbeid, at boligstørrelsen har økt betraktelig og at tiden til husarbeid er betydelig redusert, kan dette virke overraskende. I denne rapporten er utviklingen i bruk av privat rengjøringshjelp fulgt fram til 1995. I 1996 ble det innført nye regler som tar sikte på å gjøre det enklere å ansette privatpersoner for arbeid i private hjem. Muligens har det vært en viss økning etter dette, men det er neppe snakk om store endringer foreløpig.

Det er vanskelig å si noe om den framtidige utviklingen i bruken av private rengjøringstjenester i Norge. Både i Sverige og Danmark ser mange et betydelig marked for tjenester rettet mot private hjem. Det samme er tilfellet i en rekke andre europeiske land. I USA og Storbritannia så man på 1980-tallet en sterk vekst i bruken av slike tjenester. Norske mødre kom noe senere på arbeidsmarkedet enn svenske og danske. Derfor kom tidspressproblematikken i toinntektsfamilier noe senere på dagsordenen her. Fremdeles bruker norske kvinner noe mindre tid i yrkeslivet enn sine svenske og danske medsøstre, men også her går utviklingen klart i retning av høyere kvinnelig yrkesaktivitet, mer heltid og lengre deltid. Dette har medført økt oppmerksomhet om tidsknapphet også her, samtidig som vi periodevis har hatt, etter norske forhold, høye ledighetstall. Den offentlige politikken for å lette tilpasningen mellom familie- og yrkesliv for toinntektsfamilier har først og fremst dreid seg om avlastning i forhold til omsorgsoppgaver. Organiseringen av det rutinemessige husarbeidet har vært betraktet som et privat anliggende. Debatten om mulige offentlige initiativ for å stimulere omsetningen av rengjøringstjenester har oppstått mer som en følge av høye ledighetstall og behov for å regulere svart arbeid, enn ut fra et ønske om å lette hverdagen for familier med stort tidspress.

Selv om forholdsvis få har privat rengjøringshjelp i Norge, har det vært en viss økning blant gifte/samboende mødre. Det er også ganske mange som kan tenke seg å kjøpe slike tjenester. Bortsett fra at mange peker på prisen som en hindring, vet vi imidlertid ikke hvilke betingelser som må oppfylles for at disse faktisk skal begynne å leie rengjøringshjelp. Utviklingen framover vil avhenge av en rekke forhold. Det vil ha betydning hvorvidt det innføres virkemidler for å stimulere omsetningen av denne type tjenester, hvilken utforming disse eventuelt får og hvilke seriøse tilbud som kommer. Videre vil utviklingen avhenge av hvordan folks holdninger endres. I dag peker enkelte på at det er flaut eller upassende å ha rengjøringshjelp, eller at det er vanske-

lig å få tak i pålitelige folk. Foreløpig ser det ut til at rengjøringshjelp for mødres vedkommende først og fremst er et høystatus- og et storbyfenomen, men også dette kan tenkes å endre seg etter hvert som stadig flere kvinner tar full jobb også mens de har små barn. Selv om rengjøringshjelp er dyrt, er det til en viss grad et spørsmål om prioriteringer i bruk av tid og penger.

Dagens foreldre gjør andre valg i forhold til familie og yrkesliv enn tidligere generasjoner, og mye tyder på at det er blitt større variasjon blant foreldre. Trolig kan vi også i tiden framover vente større forskjeller mellom ulike grupper av kvinner når det gjelder tilpasninger mellom yrkes- og familiearbeid. Særlig ventes utdanningsnivået å ha betydning. Muligens vil vi også se større variasjon i prioriteringer mellom ulike typer ulønnet arbeid og mellom fritid og andre gjøremål. Ettersom husarbeidet har mistet mye av sin symbolverdi for mange kvinner og utgjør en mindre sentral del av morsrollen enn tidligere, kan det tenkes at nye generasjoner av kvinner vil ha mindre motforestillinger enn dagens mot å overlate deler av dette arbeidet til andre.

Engelske forskere hevder at middelklasseforeldre ikke bare benytter rengjøringshjelp for å skaffe rom for yrkesarbeid, men også for å få bedre tiden til egne fritidsaktiviteter og samvær med barna. Også norske foreldre legger større vekt enn tidligere på aktiv barneomsorg. Muligens vil slike prioriteringer i tiden framover få flere til å kjøpe seg fri fra deler av husarbeidet. Mange norske mødre synes de har det så travelt at de ikke rekker alt de ønsker å gjøre. På spørsmål om hva de gjerne vil bruke mer tid til, nevner ytterst få vanlig husarbeid. De ønsker først og fremst å bruke mer tid til samvær med barn, samvær med annen familie eller venner, og til fritidsaktiviteter. Omtrent samme mønster gjelder for fedre.

Mye taler for at vi vil se en viss økning i bruken av rengjøringshjelp blant kvinner etter hvert som stadig flere har høy utdanning og inntekt og bruker mye tid i yrkeslivet. Men private rengjøringstjenester blir neppe vanlig i det brede lag av befolkningen selv om mange sier de kunne tenke seg slik hjelp. Dette ville i tilfelle forutsette en viss offentlig subsidiering av tjenester rettet mot private hjem. Etter all sannsynlighet vil det altså også i tiden framover være slik at det først og fremst er kvinner i høyere sosiale lag som kjøper hjelp til rengjøringsarbeidet. Økningen vil hovedsakelig være knyttet til at flere får solid fotfeste i yrkeslivet. Hvor sterk økningen blir, hvorvidt den kommer i form av «svarte» eller «hvite» tjenester, og hvor markerte de sosiale skillelinjene blir, avhenger av de tiltak og tilbud som utformes på området. Også menns deltakelse i husarbeidet kan tenkes å ha betydning for husholdningers bruk av private tjenester. Foreløpig er menns tidsinnsats i rengjøringsarbeidet forholdsvis beskjeden, men en opptrapping fra menns side vil selvsagt redusere behovet for hjelp utenfra.

Også når det gjelder eldres bruk av private rengjørings-tjenester, er det vanskelig å spå om framtiden. Det er ventet at utbyggingen av tilleggspensjoner i folketrygden og andre pensjonsordninger vil medføre at flere eldre i tiden framover har råd til å kjøpe noe leid hjelp. I Velferdsmeldingen understrekes at selv om offentlig hjelp også i framtiden skal være bærebjelken i pleie- og omsorgspolitikken, vil man i større grad åpne for samspill med andre aktører. Blant annet regner man med at såkalt fortjenestebasert virksomhet vil stå for en del av de tjenester som i dag ytes av kommuner og frivillige. Man påpeker at framtidige pensjonistgenerasjoner vil ha bedre økonomi og være mer fortrolige med markedsbaserte tilbud enn dagens eldre, og vil fortsette å kjøpe private tjenester også som pensjonister. Men også for eldres vedkommende vil den framtidige utviklingen avhenge av hvordan eventuelle private tilbud utformes og prises. Trolig vil også omfang, kvalitet og pris på det offentlige tilbudet ha betydning for eldres syn på private rengjørings-tjenester.

For å kunne følge utviklingen i omfang, fordeling og holdninger når det gjelder private hjemmetjenester i tiden som kommer, er det viktig med gode data. Kunnskap om kjøp av husholdstjenester og ønsker om og holdninger til slike tjenester vil gjøre det lettere å forstå de endringer som finner sted i organisering og utforming av det ulønnede arbeidet i private husholdninger. I tillegg kan slike data kaste lys over mulige nye ulikheter mellom kvinner når det gjelder prioriteringer i forhold til yrkesarbeid, hjemmearbeid og fritid.

Referanser

- Bay, A. H. (1991): «Oppfatninger om eldres økonomi» i A. Hatland (red.): *Trygd som fortjent? En antologi om trygd og velferdsstat*. Oslo: Ad Notam.
- Berg, A.-J. (1988): «Husarbeid som et trekkspill om teknologi». I M. Lie mfl. (red.): *I Menns bilde. Kvinner, teknologi, arbeid*. Trondheim: Tapir forlag.
- Berg, A. M., R. Lavik og I. L. Solvang (1990): *Tid til likestilling?* Rapport 90/5. SIFO.
- Cappelen, Å., T. Skjerpen og J. Aasness (1995): Konsum- etterspørsel, tjenesteproduksjon og sysselsetting. En mikro til makro analyse. Notater 95/17. Statistisk sentralbyrå.
- Decoux, D. (1995): «The Contradictions of Service Vouchers». I B. Arve-Pares (red.): *Reconciling Work and Family Life - a Challenge for Europe?* Stockholm: Norstedts Trykkeri AB.
- Ellingsæter, A. L. (1995): *Gender, Work and Social Change. Beyond Dualistic Thinking*. Rapport 95:14. Institutt for samfunnsforskning.
- Gregson, N. og M. Lowe (1994): *Servicing the middle classes. Class, gender and waged domestic labour in contemporary Britain*. London and New York: Routledge.
- Grønmo, S. og S. Lingsom (1983): Husholdsarbeid og likestilling. Utviklingstendenser i 1970-årene. *Tidsskrift for samfunnsforskning* bd. 24, 415-439.
- Haraldsen, G. og H. Kitterød (1992): *Døgnet rundt. Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90*. Sosiale og økonomiske studier nr. 76. Statistisk sentralbyrå.
- Hochschild, A. R. i samarbeid med A. Machung (1989): *The second shift*. New York: Avon Books.
- Hochschild, A. R. (1995): *Work, Family and Time as the Locus of Symbolic Interaction*. Rapport 96:6. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Holtmark, B. (1994): Tjenesteytende virksomhet i Norge. Notater 94/13. Statistisk sentralbyrå.
- Haavind, H. (1994): «Hva drev husmødrene på med?». I I. Frønes og A. Hompland (red.): *Den nye barne- og familieboke*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Isaksen, L. W. (1995): «Herskap og tjenere». Kronikk i *Dagbladet*, 13. november.
- Kitterød, R. H. (1995): Funksjonsnivå og hjelpebehov blant brukere og ikke-brukere av pleie- og omsorgstjenesten i kommunene. Notater 95/57. Statistisk sentralbyrå.
- Kitterød, R. H. (1996a): «Udekkede behov for pleie- og omsorgstjenester?» *Aldring og eldre. Gerontologisk magasin* 1, 2-13.
- Kitterød, R. H. (1996b): Hjelp til rengjøring? *Samfunnspeilet*, 10, 2, 25-34. Statistisk sentralbyrå.
- Kitterød, R. H. (1996c): Bruk av rengjøringshjelp - nye klasseskiller mellom norske kvinner? Paper presentert på konferansen «Frø og frukter» Nordisk kvinne- og kjønnsforskning i dag. Oslo, 21.-23. november.
- Kitterød, R. H. og A. Lømo (1996): «Småbarnsforeldres tidsbruk 1970-90». I B. Brandt og K. Moxnes (red.): *Familie for tiden*. Oslo: Tano-Aschehoug.
- Kitterød, R. H. og S. Opdahl (1992): Småbarnsforeldre: Lange dager, men tid til barna. *Samfunnspeilet*, 6, 2, 2-9. Statistisk sentralbyrå.
- Kleive, A. M. (1995): «Logistisk regresjon - en kort innføring». I T. Kalve og Å. Osmunddalen: *Kombinert bruk av sosialhjelp og trygdeytelser*. Rapporter 95/1. Statistisk sentralbyrå.
- Knudsen, K. og K. Wærness (1996): Barnet lider av at mor er yrkesaktiv... Betydningen av kjønn og andre forklaringsfaktorer for syn på kvinners mors- og yrkesrolle. *Sosiologisk tidsskrift*, 4, 1, 4-24.

- Lebrun, J.-F. (1995): «Close-to-home Services: New Sources of Employment?». I B. Arve-Pares (red.): *Reconciling Work and Family Life - a Challenge for Europe?* Stockholm: Norstedts Trykkeri AB.
- Leira, A. (1992): «Hankjønn, hunkjønn og intetkjønn -? Forståelser av kjønn i norsk kvinnesosiologi». I A. Taksdal og K. Widerberg (red.): *Forståelser av kjønn i samfunnsvitenskapenes fag og kvinneforskning*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Lingsom, S. (1985a): «Endringer i husholdsarbeid i 70-årene». I *Fakta om norske husholdningers bruk av tid og penger*. Skriftserie om forbrukerspørsmål. Forbruker- og administrasjonsdepartementet. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lingsom, S. (1985b): *Uformell omsorg for syke og eldre*. Sosiale og økonomiske studier 57. Statistisk sentralbyrå.
- Lingsom, S. (1991): *Hjelp etter behov? Offentlig og privat omsorg for hjemmeboende eldre*. Rapport 91:5. INAS.
- Melhus, M. og T. Borchgrevink (1984): «Husarbeid: Tidsbinding av kvinner». I I. Rudie (red.): *Myk start - hard landing*. Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU 1984:13: *Åpningstider og tilgjengelighet. Bidrag til en samlet åpningstidspolitik*.
- NOU 1987:A: *Arbeidstidsreformer*.
- NOU 1996:13: *Offentlige overføringer til barnefamilier*.
- Pedersen, L. (1995): *Den latente efterspørsel etter forbrugsservice*. Rapport 95:7. København: Socialforskningsinstituttet.
- Pålsson, A.-M. og E. Norrman (1994): *Finns det en marknad för hemarbete?* SNS Förlag, Stockholm.
- Romero, M. (1992): *Maid in the U.S.A.* New York og London: Routledge.
- Ruud, S. (1996): Svarte tjenere i Jaglands Hus, kommentar i *Aftenposten* fredag 27. desember.
- Selvaag, O. (1995): «Velferdsstat contra velferdssamfunn». Kronikk i *Aftenposten* onsdag 25. januar.
- Skattedirektoratet (1996): *Lønnsarbeid i heimen - enklare og billigare*.
- Skrede, K. (1984): «Familieøkonomi og forsørgerlønn». *Tidsskrift for samfunnsforskning*, **25**, 4, 359-389.
- Sosialøkonomen* 1994, årgang 48, nr. 2, leder.
- Statistisk sentralbyrå (1975): *Tidsnyttingsundersøkelsen 1971-72*. Hefte I. NOS A 692.
- Statistisk sentralbyrå (1983): *Tidsnyttingsundersøkelsen 1980-81*. NOS B 378.
- Statistisk sentralbyrå (1992): *Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90*. NOS C 10.
- Statistisk sentralbyrå (1995): *Sosiale indikatorer 1980-1995: Velferdsutviklingen de siste 15 år*. *Samfunnsspeilet*, **9**, 4, 40-51.
- Statistisk sentralbyrå (1996): *Levekårsundersøkelsen 1995*. NOS C 301.
- St. meld. nr. 35 (1994-95): *Velferdsmeldingen*.
- Wadel, C., G. Strømsheim, A. Leira, A. Kalleberg og S. O. Daatland (1983): *Dagliglivets organisering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wærness, K. (1977): Hjemmehjelperne - den moderne velferdsstats hushjelper. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, bd 19, 447-464.
- Ås, Dagfinn (1996): Boligstandard og boutgifter 1973-1995: Vinnere og tapere i boligmarkedet. *Samfunnsspeilet*, **10**, 4, 3-8. Statistisk sentralbyrå.

De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter

Recent publications in the series Reports

- 96/5 S. Blom: Inn i samfunnet? Flyktningkull i arbeid, utdanning og på sosialhjelp. 1996. 84s. 95 kr. ISBN 82-537-4249-5
- 96/6 J.E. Finnvold: Kommunale helsetilbud: Organisering, ulikhet og kontinuitet. 1996. 70s. 95 kr. ISBN 82-537-4221-5
- 96/7 Offentlig sektor i Norge: Strukturelle hovedtrekk og utvikling i perioden 1988-1994. 1996. 43s. 80 kr. ISBN 82-537-4268-1
- 96/8 K.E. Rosendahl: Helseeffekter av luftforurensning og virkninger på økonomisk aktivitet: Generelle relasjoner med anvendelse på Oslo. 1996. 40s. 80 kr. ISBN 82-537-4277-0
- 96/9 S.-E. Mamelund og J.-K. Borgan: Kohort- og periodedødelighet i Norge 1846-1994. 1996. 236s. 165 kr. ISBN 82-537-4278-9
- 96/10 A. Schjalm: Kvalitetsundersøkelsen for Folke- og bolig telling 1990. 1996. 36s. 80 kr. ISBN 82-537-4279-7
- 96/11 K. Skrede og M. Ryen: Levekår i støpeskjeen. Status og utvikling i ungdomsgenerasjonenes materielle levekår 1990-1995. 1996. 80s. 95 kr. ISBN 82-537-4284-3
- 96/12 K.H. Alfsen, P. Boug and D. Kolsrud: Energy Demand, Carbon Emissions and Acid Rain: Consequences of a Changing Western Europe. 1996. 26s. 80 kr. ISBN 82-537-4285-1
- 96/13 M.W. Arneberg: Theory and Practice in the World Bank and IMF Economic Policy Models: Case study Mozambique. 1996. 28s. 80 kr. ISBN 82-537-4296-7
- 96/14 O. Skorge, F. Foyn og G. Frengen: Forsknings- og utviklingsvirksomhet i norsk industri 1993. 1996. 57s. 95 kr. ISBN 82-537-4306-8
- 96/15 K.O. Oftedal: Framskrivning av markeds-situasjonen for helse- og sosialpersonell fram mot år 2030. 1996. 66s. 95 kr. ISBN 82-537-4307-6
- 96/16 M.I. Hansen, T.A. Johnsen og J.Ø. Oftedal: Det norske kraftmarkedet til år 2020. Nasjonale og regionale fremskrivninger. 1996. 39s. 80 kr. ISBN 82-537-4316-5
- 96/17 K. Flugsrud og K. Rypdal: Utslipp til luft fra innenriks sjøfart, fiske og annen sjøtrafikk mellom norske havner. 1996. 52s. 95 kr. ISBN 82-537-4321-1
- 96/18 T. Fæhn og T. Hægeland: Effektive satser for næringsstøtte 1994. 1996. 79s. 95 kr. ISBN 82-537-4323-8
- 96/19 A. Bråten og L. Sandberg: Priser på jordbruksvarer: En analyse av statistiske kilder. 1996. 84s. 95 kr. ISBN 82-537-4325-4
- 96/20 E. Gulløy, S. Gåsemyr og A. Vedø: Forslag til et nytt system for norsk bistandsstatistikk. 1996. 50s. 95 kr. ISBN 82-537-4338-6
- 96/21 A. Thomassen og T. Tørstad: Prisstatistikk for næringsseiendommer: Prøveundersøkelse for Oslo og Akershus. 1996. 31s. 80 kr. ISBN 82-537-4340-8
- 96/22 A.K. Essilfie: Investeringer, kostnader og gebyrer i den kommunale avløpssektoren: Resultater fra undersøkelsen i 1995. 1996. 44s. 80 kr. ISBN 82-537-4344-0
- 96/23 S. Glomsrød, A.C. Hansen og K.E. Rosendahl: Integring av miljøkostnader i makroøkonomiske modeller. 1996. 46s. 95 kr. ISBN 82-537-4348-3
- 97/1 R. Jule: Produksjonsindeks for bygg og anlegg. 1997. 38s. 80 kr. ISBN 82-537-4355-6
- 97/2 T. Eika og K.-G. Lindquist: Konjunkturimpulser fra utlandet. 1997. 28s. ISBN 82-537-4357-2
- 97/3 T. Skjerpen and A.R. Swensen: Forecasting Manufacturing Investment Using Survey Information. 1997. 23s. ISBN 82-537-4374-2
- 97/4 E. Midtlyng: Arbeidsmiljø i skolen. 1997. 62s. 95 kr. ISBN 82-537-4390-4
- 97/7 S. Holtskog og K. Rypdal: Energibruk og utslipp til luft fra transport i Norge. 1997. 47s. 80 kr. ISBN 82-537-4400-5
- 97/8 K.O. Oftedal: Arbeidstilbudet fra sykepleiere og leger ved endret studie- og arbeidsmønstre. 1997. 27s. 80 kr. ISBN 82-537-4401-3

B

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo

Publikasjonen kan bestilles fra:

Statistisk sentralbyrå
Salg- og abonnementservice
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 00 44 80
Telefaks: 22 86 49 76

eller:
Akademika – avdeling for
offentlige publikasjoner
Møllergt. 17
Postboks 8134 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 11 67 70
Telefaks: 22 42 05 51

ISBN 82-537-4399-8
ISSN 0806-2056

Pris kr 95,00

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway